

Літаратурна Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
52 (2631)
ПЯТНІЦА
29
снежня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Цана 8 кап.

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАШ СТАРОНКАХ

СА СВЯТАМ, ДАРАГІЯ ТАВАРЫШЫ!

1922

1972

Плакат І. БЯЛЕЦКАГА.

ДА НАРОДАЎ СВЕТУ

Мы, прадстаўнікі больш чым 100 нацый і народнасцей СССР, якія сабраліся ў Маскве ў сувязі з 50-годдзем утварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, звяртаемся да ўсіх народаў планеты з пасланнем міру, дружбы і брацтва.

Працоўныя Краіны Саветаў, здзейсніўшы сацыялістычную рэвалюцыю і ўстанавіўшы рабоча-сялянскую ўладу, першымі ўзяліся за рэалізацыю вялікай мэты: згуртаваць народы велізарнай краіны ў імя набытога грамадства, свабоднага ад эксплуатацыі чалавека чалавекам, пакласці канец варожасці паміж нацыямі, арганізаваць іх сумеснае жыццё на аснове давер'я і дружбы, стварыць брацкае адзінства народаў.

Ад далёкай старажытнасці і да нашых дзён, праз усю гісторыю чалавечтва цягнуцца ланцуг племянных, расавых і нацыянальных канфліктаў. Не раз яны ўвпргалі краіны і народы ў бездань бедстваў і пакут, палівалі крывёй цэлыя кантыненты. Тысячагоддзямі лепшыя розумы біліся над тым, як знайсці выйсце з такога становішча, але наткнуліся на глухую сцяну панавання эксплуатацыйнага, якое параджае і падтрымлівае нацыянальны прыгнёт.

Цяпер увесць свет — сведка таго, што смелая задума савецкіх людзей, натхнёных і кіруемых Камуністычнай партыяй, ажыццёўлена. Стала явай чужою мара аб шматнацыянальнай дзяржаве новага, сацыялістычнага тыпу — магутным добраахвотным саюзам свабодных народаў, спяных дружбаў і брацтвам.

Летаніс усіх вядомых да Кастрычніка шматнацыянальных дзяржаў — гэта няспыннае абвастэрэнне міжнацыянальных антаганізмаў. Зусім іншым з'яўляецца развіццё Савецкага Саюза. Гэта — умацаванне яго эканамічных, палітычных і духоўных асноў, гэта — няўхільнае згуртаванне і збліжэнне ўтвараючых яго народаў.

Не цуд, не выпадковы збег акалічнасцей прынеслі нам поспех, ён глыбока заканамерны. Савецкія людзі апіраліся на перамогу Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Іх натхнілі вызначаныя неўміручым Леніным сацыялістычныя прычынны развіццё народаў у адзінай шматнацыянальнай сям'і. Іх вяла і вядзе Камуністычная партыя, узброеная сапраўды навуковай тэорыяй пераўтварэння грамадства, непахісная ў сваёй вернасці справе рабочага класа, усяго працоўнага народа.

У гістарычнай бітве за сацыялізм аб'ядналіся вакол рабочага класа працоўныя ўсіх нацый і нацыянальнасцей нашай краіны. Іменна на базе сацыялізму іх сумеснымі намаганнямі быў у корні знішчаны нацыянальны прыгнёт, пераадолена адсталасць нацый, пароджаная іх каланіяльным мінулым. Калі увесць наш лад і увесць наш жыццёвы ўклад прасякнуты духам інтэрнацыяналізму, то гэта дзякуючы таму, што ў нашай краіне даўно і беспаваротна перамаглі сацыялізм, ланіская палітыка дружбы народаў.

У дзень паўвекавага юбілею СССР мы выказваем гарачую ўдзячнасць працоўным усіх краін, якія названа дэманструюць сваю салідарнасць з першай у свеце сацыялістычнай шматнацыянальнай дзяржавай.

Наша ўдзячнасць звернута да ўсіх, хто пад лозунгам «Рукі прэч ад Савецкай Расіі!» змагаўся супраць інтэрвенцыі імперыялістычных дзяржаў; хто выступаў разам з намі ў смяротнай сутычцы з фашызмам; хто плячо ў плячо з народамі Савецкага Саюза, іншых сацыялістычных краін дабіваецца ўмацавання міру, зрываючы злавачыны задумы імперыялістычных агрэсараў.

Ствараючы Савецкі Саюз, практычна закладваючы першыя камяні ў яго будынак, Ленін, Камуністычная партыя думалі аб будучыні не толькі нашай краіны. Сваім поглядам яны ахоп-

лівалі лёс усяго чалавечтва, яны былі перакананы, што стварэнне сацыялістычнай шматнацыянальнай дзяржавы, дзе няма прыгнёчання і эксплуатацыі, дапаможа ўсім людзям зямлі пракласці свой шлях да развіцця і, азіраючыся на мінулае п'яцідзесяцігоддзе, мы можам ганарыцца тым, што ўсе гэтыя гады Савецкі Саюз няўменна выступаў на баку тых, хто змагаецца за свабоду і шчасце народаў, рабіў і робіць усё магчымае для перамогі іх справядлівай справы.

Сучасную эпоху вызначае небывалы ў гісторыі маштаб грамадскіх пераўтварэнняў. Пабудаваны спачатку ў нашай краіне сацыялізм атрымаў перамогу ў радзе краін Еўропы, Азіі і Лацінскай Амерыкі, утварылася сусветная сацыялістычная сістэма. Сацыялістычная садружнасць выступае як магутная сіла сусветнага прагрэсу.

Пад магутным напорам нацыянальна-вызваленчага руху, які натхнёны прыкладам працоўных краін сацыялізму і карыстаецца іх падтрымкай, рухнулі каланіяльныя імперыі, і на дарогу самастойнага развіцця выйшлі многія прыгнёчаныя ў мінулым народы.

Мы гарача вітаем народы сацыялістычных краін, якія будуць новае грамадства.

Мы звяртаемся з брацім прывітаннем да рабочага класа, да працоўных у краінах капіталу, якія дабіваюцца збаўлення ад эксплуатацыі, ад палітычнага і духоўнага заняволення.

Мы выказваем салідарнасць з народамі, якія нядаўна сталі на шлях сацыяльнага прагрэсу, з тымі, хто ў цяжкай барацьбе з некаланіялізмам і ўнутранай рэакцыяй цвёрда адстаяў свае суверэнітэт і незалежнасць сваіх маладых дзяржаў.

Цяпер у сусветную палітыку ўдзянуць велізарныя масы, перад імі адкрылася рэальная магчымасць самім вызначыць свой лёс. Ідэі сацыялізму, ідэі свабоды і раўнапраўя народаў, ідэі нацыянальнай незалежнасці авалодаюць свядомасцю соцень мільянаў. У наш час чалавечтва мае велізарныя прадукцыйныя сілы. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя небывала паскарае іх развіццё, расшырае гарызонты пазнання.

Для народаў усё больш нецярпімым становіцца бачыць, што многія важнейшыя праблемы сучаснага свету не знаходзяць вырашэння, а народнаму капіталізму сацыяльныя бедствы не толькі не ліквідаваюцца, але разрастаюцца. Бо да гэтага часу на велізарных прасторах зямнога шара пануюць страх перад заўтрашнім днём, сацыяльная несправядлівасць, нацыянальны і расавы прыгнёты, раскоя і клясавыя перавагі суседнічае з беднасцю мільянаў. Паўгалоднае існаванне застаецца лёсам цэлых народаў. Усё гэта — вынік каланіялізму і імперыялістычнага прыгнёту.

Хоць больш як чвэрць стагоддзя чалавечтва не ведае сусветнай вайны, для самасуахоўнасці няма месца. Працягваецца ганебная агрэсія ЗША ў В'етнаме. Амерыканскі імперыялізм наўмысна зацягвае падпісанне пагаднення аб спыненні вайны. Ён зноў аднавіў варварскія бамбардзіроўкі тэрыторыі ДРВ. Гінуць тысячы нявінных мірных жыхароў.

Яшчэ топчучы арабскія землі Ізраільскія акупанты. Яшчэ апаганьваюць зямлю каланіяльных і расііскіх рэжымі. І ўсё гэта адбываецца ў апошнія трыццаці гады.

Савецкі народ, як і ўсе міралюбівыя народы, гнеўна пратэстуе супраць злачынстваў амеры-

канскага імперыялізму на зямлі В'етнама. Мы зноў пацвярджаем сваю нязменную салідарнасць і рашучую падтрымку гераічнаму в'етнамскаму народу, а таксама народам Лаоса і Камбоджы і выказваем цвёрдую ўпэўненасць у тым, што іх справядлівая справа пераможа!

Мы пацвярджаем сваю рашучую падтрымку барацьбітам супраць імперыялістычнай агрэсіі на Арабскім Усходзе, народам, якія змагаюцца супраць каланіяльнага панавання.

Народам даводзіцца плаціць шматмільярдную даніну мілітарызму. Гэтыя сродкі, так востра неабходныя для мірных, стваральных мэт, для павышэння жыццёвага ўзроўню працоўных, растрачваюцца на расшырэнне і мадэрнізацыю ваеннай машыны, якая ў руках імперыялізму застаецца сур'езнай пагрозай міру.

Усё большае значэнне для чалавечтва набывае барацьба супраць небяспекі, звязанай з нарастаючым пагаршэннем прыродных умоў, атручваннем паветра, мораў і рэк, забруджваннем гарадоў.

Мы, прадстаўнікі савецкага народа, звяртаемся да народаў свету, да ўсіх людзей — незалежна ад іх нацыянальнасці, веравызнання і колеру скуры — з заклікам аб'яднання для вырашэння гэтых насупейшых праблем.

Мы заклікаем народы аб'яднаць і актывізаваць намаганні ў імя захавання і ўмацавання міру, ліквідацыі ваеннай небяспекі і ачагоў імперыялістычнай агрэсіі. Для ажыццяўлення рашэнняў ААН аб непрымяненні сілы ў міжнародных адносінах і забароне наведз ядзернай зброі і іншых сродкаў масавага знішчэння людзей.

Мы заклікаем народы аб'яднаць і актывізаваць намаганні ў імя далейшага ўмацавання пазіцыі сацыялізму, умацавання незалежнасці краін, якія скінулі каланіяльны ланцугі, поўнай ліквідацыі каланіяльнага прыгнёту.

Мы заклікаем народы аб'яднаць і актывізаваць намаганні ў імя выкаранення голаду, галечы, сацыяльнай несправядлівасці, нацыянальнага прыгнёчання і няроўнасці.

Мы заклікаем народы аб'яднаць і актывізаваць намаганні ў імя абароны культурных і маральных каштоўнасцей чалавечтва ад рэакцыйнай ідэалогіі, ад яду расізму, шавінізму і фашызму.

Мы заклікаем народы аб'яднаць і актывізаваць намаганні ў імя захавання і аднаўлення прыроднага асяроддзя, якое акружае чалавека.

Ад імя савецкага народа і перад усім чалавечтвам мы ўрачыста заявілі, што наша краіна будзе і надалей непахісна верная высокім ідэалам дружбы народаў, свабоды і сацыялізму. На аснове праграмы міру, прынятай XXIV з'ездам КПСС, мы будзем нястомна змагацца за ўмацаванне сацыялістычнай садружнасці; за далейшую разрадку міжнароднай напружанасці і мірнае суіснаванне дзяржаў з рознымі грамадскімі ладам; за нацыянальную незалежнасць народаў, узаемную павагу і дружбу паміж імі; за палітычнае жыццё людзей працы і сацыяльны прагрэс усяго чалавечтва.

Няхай перамогуць трывалы мір на зямлі, свабода і нацыянальная незалежнасць народаў! Няхай кожны прыме ўдзел у барацьбе за гэтыя высокія, гуманныя мэты! Няхай кожны ўнёсе свой уклад у ажыццяўленне запавятных спадзяванняў чалавечтва: жыць ва ўмовах міру, свабоды, сацыяльнага прагрэсу!

ВЯРХОЎНЫ САВЕТ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Зварот «Да народаў свету» аднагалосна прыняты на сумесным урачыстым пасяджэнні Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета Саюза ССР і Вярхоўнага Савета РСФСР 22 снежня 1972 года.

СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

26—27 снежня 1972 года ў Мінску праходзіла чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР восьмага склікання. Для ўдзелу ў ёй у сталіцу рэспублікі з'ехаліся з усіх куткоў Беларусі народныя выбранныкі — перадавікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі, дзеячы навукі і культуры, партыйныя і савецкія работнікі.

Сесія разгледзела пытанні: аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі Беларускай ССР на 1973 год; аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1973 год і выкананні Дзяржаўнага бюджэту за 1971 год; аб праекце Воднага кодэкса Беларускай ССР; аб выбранні Вярхоўнага суда Беларускай ССР; аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Вярхоўны Савет прыняў Закон аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі БССР на 1973 год. Прыняты таксама Закон аб Дзяржаўным бюджэце БССР на 1973 год і пастанова аб зацвярджэнні справаздачы аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1971 год. На сесіі быў прыняты Закон аб зацвярджэнні Воднага кодэкса Беларускай ССР, выбраны Вярхоўны суд Беларускай ССР.

Вярхоўны Савет зацвердзіў Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі, прынятыя паміж сесіямі.

БЮРО ЦК ЛКСМБ

Разгледзеўшы прадстаўленні абкомаў, гаркомаў, райкомаў ЛКСМБ, творчых саюзаў БССР, вучоных і навукова-тэхнічных саветаў навуковых устаноў, вышэйшых навучальных устаноў, прысудзіла прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі за 1972 год.

Сярод лаўрэатаў — паэт Генадзь Бураўкін. Прэмія яму прысуджана за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень вершаў, адлюстраванне ў іх маладзёжнай тэматыкі, рэвалюцыйнай пераемнасці пакаленняў, услаўленне велічы працоўных подзвігаў камсамольцаў і моладзі на новабудовлях рэспублікі.

Прэміі прысуджаны Валерыю Кучынскаму, салісту оперы Дзяржаўнага ардена Леніна Акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР — за высокае

ЛАЎРЭАТЫ ПРЭМІЙ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА РЭСПУБЛІКІ

выканаўчае майстэрства і прапаганду камсамольскай песні сярод моладзі;

Дамітрыю Смольскаму, кампазітару — за араторыю «Мая Радзіма», напісаную на вершы беларускіх паэтаў М. Танка, П. Панчанкі, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна, А. Аляксандравіча, А. Ставера, С. Грахоўскага, А. Вярцінскага, за песні аб Радзіме, партыі, камсамоле;

Уладзіміру Хазанскаму, журналісту — за шматгадовую работу ў камсамольскім друку, актыўную прапаганду подзвігаў камсамольцаў і моладзі Віцебскай вобласці ў гады Вялікай Айчыннай вайны, за аповесць аб Прошкаўскім інтэрнацыянальным камсамольскім падполлі «Спятые ў бяроз»;

Народнаму ансамблю песні і танца «Малодосць» Палаца культуры Упраўлення бытавога абслугоўвання г. Віцебска (мастацкі кіраўнік заслужаны дзеяч культуры БССР І. Серык) — за вялікую работу па камуністычнаму выхаванню моладзі і высокі мастацкі ўзровень канцэртнага рэпертуару; аркестру штаба Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі (мастацкі кіраўнік — народны артыст БССР Б. Пянчук) — за высокае мастацкае выканаўчае майстэрства, актыўную прапаганду лепшых музыкальных твораў аб камсамоле, вялікую работу па ваенна-патрыятычнаму выхаванню моладзі.

Прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі прысуджаны і ў галіне навукі, тэхнікі і вытворчасці.

ЯРЧЭЙ ЗА СОНЦА, МАЦНЕЙ ЗА СТАЛЬ

СЕННЯ, у дні святкавання юбілея СССР, усё працоўнае чалавецтва паўтарае словы:
— Непарушнае адзінства, брацкая дружба народаў СССР!

Адзінства і дружба народаў СССР — гэта самая вялікая і самая адметная наша заваёва, гэта такая простая і ў той час незвычайная з'ява, якой яшчэ не ведала ўся гісторыя чалавецтва, з'ява, якой належыць сёння і будзе належыць шчасліва будучыня ўсяго свету.

«Паўвекавая гісторыя Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, — сказаў на сумесным урачыстым пасяджэнні ЦК КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Л. І. Брэжнеў, — гэта гісторыя ўзнікнення непарушнага адзінства і дружбы ўсіх народаў, якія аб'ядналіся ў рамках Савецкай сацыялістычнай дзяржавы. Гэта — торыя небывалага росту і ўсебаковага развіцця дзяржавы, якая была народжана сацыялістычнай рэвалюцыяй і стала сёння адной з самых магутных дзяржаў свету. Гэта — гісторыя ўзможнення і сапраўднага росквіту — эканамічнага, палітычнага і культурнага — усіх рэспублік, якія згуртаваліся пад сцягам усіх нацый і народнасцей, якія насяляюць краіну».

Кожнаму савецкаму чалавеку глыбока запаў у сэрца даклад Леаніда Ільіча Брэжнева «Аб пяцідзесяцігоддзі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», які дае яркі малюнак сусветна-гістарычных дасягненняў Савецкага Саюза, раскрывае задачы, што стаяць перад савецкай краінай, перспектывы камуністычнага будаўніцтва.

Кастрычнік — ясна свабоднага чалавецтва. Народы свету — з нашай рэвалюцыяй, з яе пераўтваральнымі вынікамі. Прыклад наш — зорнае святло, якое ўжо загарэлася над многімі краінамі. Прыклад Кастрычніка, прыклад дружнасці і згоды народаў СССР — адна з тых сіл, якія рухаюць барацьбой народаў заняволеных кантынентаў, іх змаганнем за самае жаданае — свабоду і шчасце людзей працы.

На шляхах нашай дружбы і нашай аднасці стаяць помнікі славы і геройства ў барацьбе за гонар і свабоду Айчыны. Масква і Ленінград, Сталінград і Брэсцкая крэпасць — іх слава запісана ў сэрцах і памяці людской, яна занатавана на камені, жалезе і золце.

Занатавана навечна! Занатавана ў прыклад будучым пакаленням!

Выдаткі наш раманіст, незабыўны Кузьма Чорны, у сваім апавяданні «Насцечка» вуснамі герані-маці сказаў: «Дружба вялікая справа. Без дружбы чалавеку цяжка жыць... У няшчасці і ў радасці без дружбы чалавеку нельга быць... гэта самае дарагое і самае важнае, што ёсць у чалавека. Вырасцеце вялікія і аберагайце праз усё жыццё дружбу...».

Дружба нашых народаў прыносіць нам, усім свету вялікі плён, багатыя здабыткі ў палітыцы, эканоміцы, культуры. Мы сведкі незвычайнай дэманстрацыі, якая адбываецца ў гэтыя слаўныя дні 50-годдзя СССР, дэманстрацыі росту і развіцця ўсіх народаў, дэманстрацыі — новымі гарадамі і адкрыццямі навукі, аднаўленнем вёскі і высокімі ўраджаямі, росквітам культуры і асааеннем касмічнай прасторы, мудрасцю знешняй палітыкі і захаваннем міру на планеце.

І самі мы, савецкія, а ніхто іншы, маем права першымі гаварыць:

Любоў і дружба шчасце росцця.
Жывём шматмоўнаю сям'яй,
Ян з братам брат, сястра з сястрою.
Мы разам сеем, разам косім,
Выходзім друг за друга ў бой.
Што корні дуба, нашы лесы
пераплаліся між сабой.

(А. Александровіч).

Дружба і аднасць народаў для нас, беларусаў, хто заўжды ішоў плячо ў

плячо з усімі народамі-братамі, — гэта сённяшня ява індустрыяльнай нашай магутнасці, гэта зусім новы, кваліфікаваны рабочы клас, гэта ўзліёт сельскагаспадарчай эканомікі і росквіт нашай нацыянальнай культуры. Кожны з нас разумее, што адны, ізалявана, мы нікога б такога не мелі. Таму і мы самі і ўсе нашы браты і сябры далёка за межамі Беларусі ўзаемна радуемся і ганарымся вялікімі сваімі здабыткамі і ўсё робім для таго, каб адзінства і дружба народаў вечна жылі і працвіталі.

Прыемна, што і нас, беларусаў, усюды добрым словам успамінаюць за аўтамашыны і трактары, за станкі і прадукцыю хіміі за тэлевізары і матацыклы, за многае, чым мы ўзбагаціліся дзякуючы вялікай сіле братняй дружбы і адзінства народаў.

Дружба наша мацуецца не толькі эканомікай. Дружба мацуецца перш за ўсё нашай савецкай, ленінскай праўдай, шчырасцю ўзаемных адносін, святлом марксізму-ленінізму...

Найвялікшае набыццё дружбы савецкіх народаў — наша шматнацыянальная савецкая літаратура, якая гучыць на дзесятках моў.

Наша літаратура з'яўляецца нястомным прапагандыстам братняй дружбы

народаў, а кожны лепшы пісьменнік любога савецкага народа становіцца выказнікам дум і пацудоў усіх народаў СССР, становіцца добрым сябрам у кожным доме.

Мы, беларускія пісьменнікі, ніколі не замыкаліся і не будзем замыкацца ў свае вузка нацыянальныя рамкі. Для нашай літаратуры ад Я. Купалы і Я. Коласа галоўным было — пісаць для народа, пісаць пра народ і думаць аб яго лёсе, яго барацьбе за сваю свабоду і дзяцей сваіх шчасце.

Тэма братняй дружбы і класвай аднасці праходзіць праз усю нашу літаратуру. Гэта і творы пра Расію і яе слаўныя гарады — Маскву і Ленінград, гэта песні пра Украіну, Літву, Узбекістан, Грузію і пра людзей мужных любові нацыянальнасці. Гэта «Будучыня» Э. Самуйленка і «Калі зліваюцца рэкі» П. Броўкі, гэта чудаўныя пераклады А. Куляшова паэзіі рускай і ўкраінскай, гэта шматлікія, сістэматычныя пераклады і друкаванне лепшых узораў літаратуры братніх народаў. Гэтак жа робяць і сябры беларускай літаратуры ва ўсіх братніх рэспубліках СССР.

Кожны з нас, пісьменнікаў, мае свой рахунак, сваё непасрэднае дачыненне да таго вялікага, што мацуе дружбу народаў, дружбу літаратур. Мне асабіста прыемна, што асобныя творы мае друкаваліся на іншых мовах, але не меншую прыемнасць адчуваю я сёння ад таго, што перакладаў на сваю родную беларускую мову творы М. Горкага і А. Чэхава, многіх сучасных рускіх пісьменнікаў, украінцаў А. Вішню, І. Ле, В. Мінко, А. Хіжняна, раман узбекскага пісьменніка Ш. Рашыдава «Мацней за буру» і апавяданні ўзбека Мірмухсіна, апавесць малдаўскага літаратара С. Шляху «Таварыш Ваня», асобныя творы літоўскіх, казахскіх і латышскіх літаратараў.

Прыемна, што з кожным годам у нашай рэспубліцы друкуецца ўсё больш перакладаў з братніх літаратур народаў СССР. Добра прадстаўлена на ўсесаюзнай трыбунае і наша беларуская літаратура. Многія творы беларускіх пісьменнікаў розных пакаленняў выходзяць вялікімі тыражамі на рускай мове ў Маскве і Ленінградзе.

Веру, будзе мацнее наша аднасць і братня дружба! Веру, будзе прыносіць яна новыя плёны ў гаспадарцы і ў культуры савецкіх народаў-братоў, будзе яна рабіць нас і багацейшымі, і мацнейшымі, і прыгажэйшымі.

Павел КАВАЛЕЎ.

Максім ТАНК

**НИХТО НАС НЕ ЗМОЖА АДОЛЕЦЬ НИКОЛІ.
МЫ ПЕРШЫЯ ЗНИШЧЫЛІ ПУТЫ НЯВОЛІ.
І ПЕРШЫЯ МЫ НА СВАБОДНАЙ ЗЯМЛІ
ПРАЦОЎНЫХ ЖЫЦЦЁ БУДАВАЦЬ ПАЧАЛІ.
НАПЕРАД МЫ ЛЕНІНСКАЙ КРОЧЫМ
ДАРОГАЙ
ДА МІРУ. ДА ШЧАСЦЯ І ДА ПЕРАМОГІ,
НАМ ЗЗЯЮЦЬ АГНІ КАМУНІЗМУ УДАЛІ!**

НЕ ЗАРАСЦЕ НАРОДНАЯ СЦЕЖКА

У напружаным чаканні нібы застыгла плошча ля ўваходу ў Брэсцкую крэпасць. Урачыстая цішыня праразаецца ранішнімі пазыўнымі. Разам з першымі гукамі радыё тут з'яўляюцца і першыя наведвальнікі.

Кожную раніцу сотні людзей ідуць пакланіцца памяці абаронцаў легендарнай цытадэлі.

Толькі ў гэтым годзе мемарыяльны комплекс у Брэсце наведала 1,5 мільёна чалавек. Больш за 700 тысяч чалавек пабывала ў залах музея Брэсцкай крэпасці.

Днямі калектыву работнікаў музея Брэсцкай крэпасці-героя быў уручаны Юбілейны ганаровы знак ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС за поспехі ў сацыялістычным спаробніцтве ў гонар 50-годдзя ўтварэння ССР.

Сакратар Брэсцкага абкома партыі В. Л. Верховец, уручаючы ўзнагароду, адзначыў плённую працу работнікаў музея на патрыятычнаму выхаванню моладзі.

З высокай узнагародай калектыву віталі сакратар Брэсцкага гаркома КПБ А. В. Градэнка, начальнік абласнога ўпраўлення культуры Б. В. Будатаў, афіцэр П. П. Саллава. Ад імя сем'яў воінаў, што загінулі пры абароне крэпасці, выступіла А. А. Аршынава.

ВЯЛІКІ заключны канцэрт рэспубліканскага фестывалю мастацкай самадзейнасці, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР, адбыўся 26 снежня ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР.

Больш як год назад пачалося вялікае творчае спаборніцтва — рэспубліканскі фестываль мастацкай самадзейнасці, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. У гэтым шырокім аглядзе народных талентаў, іх выканаўчага майстэрства на ўсіх этапах — у гарадах і вёсках прынялі ўдзел больш чым паўмільёна самадзейных артыстаў, дзесяткі тысяч калектываў. Пасланцы мастацкай самадзейнасці з усіх абласцей рэспублікі прыехалі ў сталіцу Беларусі і выступілі 26 снежня на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР у заключным канцэрце. Ён стаў гімнам шчасцю, гімнам магутнай Савецкай Радзіме. Больш чым 1.500 удзельнікаў дэман-

Беларускі народны танец «Гусарыкі» выконвае ансамбль танца «Вяснінка» Дома культуры аўтазавода імя С. М. Кірава, г. Магілёў.

ЗАКЛЮЧНЫ КАНЦЭРТ ВЯЛІКАГА АГЛЯДУ

стравалі сваё майстэрства.

На канцэрце прысутнічалі П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганаў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, А. А. Смірноў, Я. П. Нікулкін, У. І. Падроз, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Ю. Б. Колакалаў, П. Л. Коханаў, Н. Л. Сняжкова.

У зале знаходзіліся дэпутаты Вярхоўнага Саве-

та БССР, якія ўдзельнічаюць у рабоце чацвёртай сесіі Вярхоўнага Савета БССР восьмага склікання, рабочыя мінскіх прадпрыемстваў, дзеячы культуры і мастацтва, прадстаўнікі грамадскасці.

Заключны канцэрт рэспубліканскага фестывалю мастацкай самадзейнасці паказаў, як узбагацілася, расцвіла культура беларускага народа ў адзінай шматнацыянальнай савецкай сям'і.

(БЕЛТА).

Галія Калініна — салістка народнага ансамбля песні і танца «Малодасць» Палаца культуры Уграўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва г. Віцебска.

ПРАХОДЗЯЦЬ дні, гады, і ва ўспамінах ярчай паўстае ўсё добрае, дарагое, незабыўнае... Сёння я ўспамінаю мілую сэрцу Беларусь.

Як хораша адчуваць, што ў кожным доме, у кожнай хаце тут шануюць сваіх паэтаў. Старэйшыя для дзяцей сваіх прынеслі з партызанскіх лясоў балывыя песні, маладыя паўтараюць устываліваю радкі вершаў дзён вялікай будоўлі, а самыя маленькія — вучаць іх па буквары...

А я палюбіў Беларусь у юнацтве. Тады ў Харкаве, у доме Тарэня Масянікі, я пазнаёміўся з прыемным чалавекам Янкам Купалам. Ён чытаў свае вершы. Яны глыбока ўсхвалявалі мяне.

Праз многа гадоў пасля гэтай сустрэчы разам з Максімам Рыльскім быў я ў Мінску на святкаванні сямідзесяцігоддзя з дня нараджэння Якуба Коласа. У яго дом прыйшлі госці з усіх рэспублік, прыехалі наведваць і павіншаваць вялікага паэта. У тыя дні мы сустракаліся з многімі пісьменнікамі, а некаторымі пазнаёміліся ўпершыню. Мне спадабалася сардэчнасць і глыбіня ў выступленнях Петруся Броўкі.

І такі ён заўсёды. Гэта пацвердзіла не адна кніга паэта, і асабліва «А дні ідуць...». Чытаючы яе, зноўку і зноўку адчуваеш сілу невычэрпных крыніц паэтычнага слова — народную творчасць.

У цудоўнай паэме «Заўсёды з Леніным» паэт усхвалявана ўспамінае:

Я помню —
Між лесу глухога
І чэзлых, спускошаных ніў
Угледзеў мяне ён, малца,
Што з торбаў на паству хадзіў.
Мяне
Яго словы ўскрылілі
І ласкай сагрэлі ўсёго,
І ніжку далі мне, Адкрылі
Да шчасця дарогу яго.

Нельга без хвалявання чытаць і «Голас сэрца» — паэму, якую Броўка прысвяціў памяці сваёй маці. Гэта твор глыбока драматычны, напоўнены неўміручай любоўю да загінуўшых у баях супраць фашызму, твор, звернуты да людзей усяго свету.

Лёс паэта непарыўны з лёсам роднага народа не толькі ў гэтым творы. Кожны верш, лірычная мініяцюра, за-

востраная публіцыстыка — усё, ад першага да апошняга радка, прасякнута гэтым адзіствам. Адсюль — праўда, глыбокая партыйнасць і тая прастата слова, якая даецца толькі вялікаму таленту. За такое слова змагаецца Пятрусь Броўка.

З уласцівай для яго мэтанакіраванасцю і страснасцю Пятрусь Броўка пасля паездкі па Амерыцы стварыў вялікі дыкт вершаў, выказаў свае адносіны да міжнародных падзей. Гнеў і абурэнне супраць

Мікола НАГНІБЯДА ЗАПІСЫ НА СТАРОНКАХ

падпальшчыкаў вайны змяняюцца ў паэтычнай інтанацыі Петруся Броўкі матывамі шчырай спагады і шырокага закліку, калі аўтар звяртаецца да працоўнага народа. Светлым, шчырым пачуццём смутку прасякнуты яго вершы-ўспаміны аб родным краі.

...Так, уся вялікая Айчына жыве ў сэрцы паэта, у сэрцы страсным і пявучым, у сэрцы, якое аддадзена людзям. Гэтае сэрца ўважлівае, закаханае ў родную Беларусь. Яе голасам пяе паэт песні, блізка і родныя не толькі беларусам, Пятрусь Броўка малое карціны, якія хваляюць усіх простых людзей. Голас Беларусі, яе фарбы здолее захаваць рускі перакладчык кнігі «А дні ідуць...» Якаў Хелемскі. Ён даўно працуе з Петрусьм Броўкам і яго таварышамі, выдатнымі беларускімі паэтамі Аркадзем Куляшовым, Максімам Танкам, Піменам Панчанкам, Анатолем Вялюгіным, кнігі якіх, дарэчы, перакладзены і на ўкраінскую мову.

Калісьці даўно Максім Горкі пісаў, што ў нас любоў да чалавека павінна ўзнікнуць з пачуцця здзіўлення перад яго творчай энергіяй, з узаемнай паваргі людзей да іх бязмежнай працоўнай калектыўнай сілы, якая стварае сацыялістычныя формы жыцця, з любові да партыі — правадыра працоўнага народа ўсёй краіны, настаўніка пралетарыяў усіх краін. Менавіта аб такіх людзях усхвалявана пле лаўрэат Ленінскай прэміі Пятрусь Броўка, да іх звяртае ён сваё слова.

II

Я люблю вершы Максіма Танка. Яны даўно хваляюць мяне глыбінёю

пачуцця і думкі. Грамадзянская страснасць і сардэчная лірычнасць, крынічная прарыстасць і віртуозная завершанасць яго слова адзначаны шчэдрасцю фарбаў і адценняў.

...Чуйнасць, праўда жыцця, грамадзянскі напал непарыўны ў паэзіі Максіма Танка. Усё гэта прынесла паэту шырокую папулярнасць не толькі ў роднай Беларусі. Яго кнігі ўбачылі свет на многіх мовах народаў нашай краіны і за яе межамі. Не аднойчы выдаваліся яны і на Украіне. Вельмі

пераклады. З восені да вясны жыў я ў свеце паэзіі народнага паэта Беларусі. Калі нікалі на агеньчык да мяне заходзілі Андрэй Малышка, Васіль Швец. Яны слухалі пераклады. Дзякуй ім за добрыя словы, парады. Дзякуй і Дзмітрый Паламарчуку — цудоўнаму перакладчыку, які ў ірпенскай цішыні сваёй хаты першым прачытаў мой том перакладаў Максіма Танка і натхніў мяне на далейшыя пошукі больш дакладных інтанацый таго ці іншага радка.

Я працягваю работу, жадаючы захаваць адметнасць почырку, фарбаў, інтанацый. Гэта давалася нялёгка і адабрала шмат часу, але ва ўзнагароду прынесла мне не адзін дзень творчай радасці.

Дзякуй табе, цудоўны паэт!

III

Успамінаючы пра сваіх сяброў Янку Купалу і Якуба Коласа, наш неўручы Максім Рыльскі казаў, што кожная сустрэча з паэзіяй вялікіх беларусаў пакідае ў сэрцы, у памяці ўражанне расістай чысціні і сонечнай шчодрасці.

шырока быў прадстаўлены паэт кнігай «Выбранае», якая выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве Украіны. Я рэдагаваў і склаў гэтую кнігу і памятаю, з якой любоўю і стараннасцю аднесліся ўкраінскія паэты ўсіх пакаленняў да перакладаў твораў свайго сябра і пабраціма.

Нельга тады і захацелася мне самому перакласці не паасобныя вершы, а цэлую кнігу новых вершаў Максіма Танка. Яразумеў усю складанасць і адказнасць гэтай работы.

Я па некалькі разоў прачытаў зборнік Максіма Танка «Мой хлеб надзённы», «Глыток вады», «Перапіска з зямлёй». Яны захапілі мяне, і гэтак захапленне як бы блаславіла мяне на

Сяброўская сустрэча. В. Вітка, М. Нагнібда.

А. Жукаўскас ля доміна, дзе нарадзіўся Янка Купала.
Фота Ул. КРУКА.

Альбінас ЖУКАЎСКАС

ЖЫВАЯ ПЛЫНЬ БРАТЭРСТВА

На захадзе Беларусі ў балотах ёсць такія дзіўныя рэчкі. Яны нікуды не цякуць. Пачынаюцца ў нейкім месцы, цягнуцца некалькі кіламетраў і недзе неўпрыкмет губляюцца. Мясцовыя жыхары называюць іх мёртвымі рэкамі.

Мне тыя рэкі вельмі і вельмі нагадваюць сувязі паміж народамі ў гады панавання буржуазіі або раней — фэадалаў.

Толькі сацыялістычны лад ажывіў гэтыя стаячыя рэкі культуры, надаў ім рух. Яны бурліва, быццам дакакаўшыся вясновай паводкі, рушылі наперад, заліліся ў вялікую, шырокую, неабдымную плынь — сукупнасць савецкай шматнацыянальнай культуры.

На працягу вякоў развіваліся і сувязі паміж літоўскімі і беларускімі народамі — народамі, якія звязнае доўгая дружба, якія здаўна і да сённяшніх дзён блізка сябруюць.

Калі пачалася гэтая дружба? Цяжка сказаць. Магчыма тады, калі двое суседзяў — літовец і беларус — першы раз з прымітыўнай праўлянай сахой выйшлі араць, і адзін ужоў слова «артояс», а другі — «араты» або «ратай». А можа тады, калі, паназіраўшы за работай адзін аднаго, беларус сказаў: «руплівы», а літовец — «рупеснінгас»...

А мажліва і яшчэ раней? Сто гадоў сюды або туды для блізкасці народаў нічога не значыць.

Нямала мы маем з беларусамі агульных слоў, выслоняў, прымавак, прыназак. Выслоняў і пра працу, і пра быт, і пра каханне... А колькі тых слоў? Кажуць, дзве сотні. Ды можа больш? Паспрабуй злічыць.

І не так важна, хто стварыў і вымавіў тыя словы, тыя выразы...

Галоўнае тое, што яны, гэтыя словы, падкрэсліваюць існаванне цесных

сувязей, цёплых пачуццяў, узаемнай згоды, любові і падзякі.

Шмат разоў даводзілася бываць мне ў Гродзенскім музеі. (Цудоўны, можна толькі нарадавацца). У яго этнаграфічным аддзеле тэатры адзенне напамінаюць літоўскія, дзукійскія, а некаторыя рысы хатняга ўжытку — таксама нагадваюць нашы. Ёсць падабенства і ў народным мастацтве.

Так! Шмат ёсць своеасаблівага, адметнага, але нямала і агульнага паміж аднымі і другімі, паміж двума сёстрамі-рэспублікамі.

А некаторыя дзукійскія песні, казкі і русая народная творчасць на захадзе Беларусі? Колькі тут агульных матываў, якія нашы вучоныя павінны даследаваць, сістэматызаваць!

Або вось возьмем двух чыстагалосых народных паэтаў: беларуса Янку Купалу і літоўца Людаса Піру. Адзін пісаў на беларускай мове, другі — на літоўскай. Людас Піра не знаў беларускай мовы, Янка Купала — літоўскай. Але калі чытаеш напісаны ім паўстагоддзя назад вершы, здзіўляешся: блізка галасы, блізка інтанацыя.

Можна ўплыў аднаго на другога? Можна блізкасць творчых душ?

Не, хутчэй за ўсё — гэта блізкасць лёсу народаў, гэта падабенства рэха нядолі абодвух народаў. Гэта боль прыгнечанага самадзяржаўна працоўнага людзі, які знайшоў водгук у творчасці гэтых двух своеасаблівых паэтаў.

Той боль, тая нядоля — доўгія і агульныя.

Прагрэсіўныя беларусы ў мінулым былі добра знаёмы з турмамі і шыбеніцамі Вільнюса, літоўцы — з мінскімі і гродзенскімі турмамі.

У Вільнімі былі з былой Лукішскай,

а цяпер плошчы імя У. І. Леніна, ляжыць адшліфаваная мармуровая глыба. Тут былі павешаны ўдзельнікі паўстання 1863 года. Сярод іншых імянаў на мармуры залатымі літарамі напісана імя Кастуся Каліноўскага.

Дзеці прыносяць сюды кветкі. Літоўскі народ шануе памяць вялікага беларускага рэвалюцыянера-дэмакрата.

А колькі ёсць невядомых могілак, у якіх, як браты, спачываюць беларус і літовец, русі і ўкраінец, якія разам адважна прайшлі сваю кроў за свабоду і шчасце народаў.

Гора правярае цвёрдасць, моц, сталасць братэрства. Гады нягод загартуюваюць, узмацняюць сапраўдную дружбу.

І зразумела, калі цябе напаткае бяда — хто першы прыбяжыць на дапамогу? Прыбяжыць твой бліжэйшы сусед, вядома, калі ён сапраўдны сябра.

А калі небяспэка пагражае абодвум — абодва суседзі яднаюць сілы... Так здаўна рабілі і літоўцы з беларусамі.

Нашы народы яднае даўгавечная, непарыўная дружба.

Выйдзеш вечаарам на прычхлыя вуліцы Вільнюса і, здаецца, чуеш прыглушаны часам крокі Кастуся Каліноўскага, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка, Шпіпа Пестрака...

Метафара? І ўсё ж гэта так. Гэтыя і многія другія беларускія дзельчы пакінулі ў Вільнюсе глыбокія сляды, пакінулі след у сэрцах літоўцаў, і час не згладзіць гэтых слядоў, рэха іх крокаў яшчэ доўга будзе гучаць у вільнюскіх мурах.

Вось на вуліцы імя Людаса Піры памятная шыльда беларускаму паэту Янку Купалу. Цудоўнае ўвекавечанне імянаў двух паэтаў — старых таварышаў — адзін побач з другім, як быццам адначасова ўшаноўвала іх шматгадовую дружбу: Людас Піра ўжо ў 1910—1913 гадах перакладаў і друкаваў вершы Янкі Купалы.

Янка Купала, жывучы ў Вільнюсе, наведваў літоўскія літаратурныя вечары, у літоўскім клубе «Рута» была пастаўлена яго п'еса «Паўлінка». У Вільнюсе была выдана яго драма «Расідаанае гняздо» і зборнік вершаў «Шляхам жыцця», «Адвечная песня».

Тое ж самае хочацца сказаць і аб паэзіі Аркадзя Куляшова.

Расная чысціня, сонечная шчодрасць! Іх выпраменьвае кожная старонка кніжкі вядомага паэта, дастойнага вучня і прадаўжальніка вялікіх беларускіх Баюнаў.

Паэзія Аркадзя Куляшова ўжо даўно палыхае над прасторами нашай Радзімы. Яна нясе людзям усе колеры вясёлкі, глыбіню роздуму, багаты вопыт жыцця, напал барацьбы, мужнасць ідэйнай і маральнай стойкасці.

ДРУЖБЫ

Як сапраўдны трубач вялікага паходу, Аркадзь Куляшоў жыве на пільні часу, адчувае кожны рух душы свайго народа, яго жаданні, яго волю, яго думы. З гэтай вышынні народнага песняра ён бачыць далёка. Ці не таму паэзія Аркадзя Куляшова ўражвае нас шырынёй дыяпазону, глыбінёй паэтычнага мыслення, духам сучаснасці?

Вечны пошук стаў жыццёвым, творчым прынцыпам Аркадзя Куляшова. У гэтым яшчэ раз пераконваецца, калі чытаеш чатырохтомнік паэта. І зусім справядліва гаворыцца ў прадмове аб непаўторным характары твораў Аркадзя Куляшова, якія напісаны ў розныя гады. І сапраўды ён умеў рыслухоўвацца да эпохі, трымаць руку на пульсе гісторыі, адчуваць неспойны рух падзей, то таямніча ціхых, то ўраганых. «І гэта не можа не адбывацца на творах паэта, — як гаворыць у гэтай прадмове Пятрусь Макаль, — на кірунку яго пошукаў, на характары тых выяўленчых сродкаў, якія ён бярэ на ўзбраенне. Прасочваючы творчы шлях паэта, бачыш, з якой здзіўляючай дакументальнай дакладнасцю і скульптурнай рэльефнасцю ўвасабляўся ў яго творах дынамічны вобраз эпохі і вобраз сучасніка ў іх насыпным развіцці і руху».

Усё багацце творчасці Аркадзя Куляшова адчуваеш, перачытваючы і ўкраінскую кніжку «Выбранага» народнага паэта Беларусі. Нашым паэтам удалося захаваць у сваіх перакладах яшчэ адну з самых характэрных рыс свайго пабраціма — арганічнае душэўнае адзінства асабістага і грамадзянскага абавязку. Цэласнасць свячэннага пачуцця, прыкметная яшчэ ў юнацкіх вершах Аркадзя Куляшова,

стала душой яго паэзіі — ад лірычнай мініяцюры да вялікіх паэм навалінічных і пасляваенных гадоў. І таму, хоць большасць твораў Аркадзя Куляшова — аўтабіяграфічныя, яны нясуць у сабе моцны зарад жыцця на роднага, цырыню яго інтарэсаў, прыгажосць яго рэвалюцыйнага абнаўлення...

Аб творчасці Аркадзя Куляшова напісана нямала даследаванняў, артыкулаў не толькі ў Беларусі, якую ён так маляўніча ўслаўляе. Крытыкі, літаратуразнаўцы многіх рэспублік прысвядзілі яму не адну сваю работу. І нашы ўкраінскія даследчыкі часта звяртаюцца да яго паэзіі, шукаюць сакрэты яго вечнай маладосці, якая не страчвае ўлады над хуткім часам, хвалюе не адно пакаленне чытачоў і адраасана новым пакаленням.

У названых творах сказана і аб глыбокай любові паэта да Украіны, да яго гісторыі, народнай творчасці і літаратуры. У творчасці Аркадзя Куляшова адчуваецца ўплыў геніяльнага слова Тараса Шаўчэнкі. Кабзара паэт палюбіў з дзяцінства. Ён пераклаў на беларускую мову шмат шаўчэнкаўскіх вершаў. Перакладае ён і творы сучасных украінскіх паэтаў — натхнёна і па-майстэрску. Але, мабыць, самым выдатным укладам Аркадзя Куляшова ў скарбніцу братэрства культур з'яўляецца яго пераклад «Энеіды» І. П. Каліярэўскага.

Паэзію Аркадзя Куляшова любяць на Украіне. Яна блізкая сэрцам войнаў, якія пасябравалі ў гады вайны, яна хвалюе маладых сейбітаў і будаўнікоў, яна чаруе юных улюбёнасцю паэта ў родную Беларусь, у сілу братэрства народаў Радзімы, у яе чырвоны сцяг.

...Перада мной ляжаць два тамы «Анталогіі беларускай савецкай паэзіі». Адкрываю першы том. Янка Купала, Якуб Колас... Натхненне, глыбіня, народнасць. Прыгадваецца: калі сарака гадоў назад газета «Правда» пісала пра Якуба Коласа, што ён жыў усімі думкамі, горам і радасцю свайго народа, глыбока пранікнёў у таямніцу народнай душы, народнага характару, што ён ярка адчуў і перадаў захапленне роднай прыродай, перадаў жаданні і імкненні свайго народа...

Гэтымі словамі можна ахарактарызаваць усю беларускую паэзію — песню, напоўненую кіпучым жыццём і шчырасцю. За гэта і шануюць яе ў нас на Украіне.

ла буржуазія паміж двума братнімі народамі.

Ужо ў 1940 годзе Пятрас Цвірка і Антанас Венцлава накіроўваюцца ў Мінск з нагоды 35-годдзя творчай працы Янкі Купалы.

Наступнай вясной Янка Купала, Якуб Колас і іншыя дзеячы беларускай культуры наведвалі Вільнюс, пазнаёміліся з дасягненнямі Савецкай Літвы, з яе светлымі перспектывамі. Гутарка ішла аб паглыбленні дружбы, аб перакладах і выданнях кніг пісьменнікаў абодвух народаў. Але тое, што было задумана, не магло ажыццявіцца: пачалася вайна...

І вось беларусы і літоўцы, як і ў мінулыя часы, побач з рускім народам узняліся на барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

На жаль, пакуль што недастаткова даследавана і апісана баявая дружба літоўскіх і беларускіх партызан, агульная іх барацьба. Змаганне супраць ворага яшчэ болей зблізіла беларускую і літоўскую інтэлігенцыю, якая выехала ў глыб савецкай краіны. Пятрас Цвірка, Антанас Венцлава, Костас Корсакас з вялікай цеплынёй пішучы аб сустрэчах у Маскве з Янкам Купалам, Якубам Коласам і іншымі беларускімі пісьменнікамі.

Саламея Нерыс ужо ў першыя дні вайны пераклала і абнародавала праз радыё нарыс Янкі Купалы «Нямецкі фашызм — злейшы вораг беларускага народа».

Вярнуліся ў Мінск беларусы, вярнуліся літоўцы ў Вільнюс. Абодва гарады былі разбураны. Аднак не была разбурана іх вера ў светлую будучыню.

Цяпер ужо адбудаваны і Вільнюс, і прыгажун Мінск — велічная сталіца Беларусі. Рэспублікі квітнеюць, людзі здзяйсняюць велічныя планы. І зноў, як калісь, маціюцца сяброўскія сувязі.

Ствараць і здзяйсняць, дружыць і спаборнічаць, хто лепей, хто хутчэй і яскравей — такі покліч часу.

І наша дружба сёння — гэта ўжо не тыя амаль непрыйметныя і ціхманія рэчкі мінулага, а магутная плынь, якая насыпна імчыць нас да агульнай, светлай і велічнай мэты — да камунізму.

Сцяпан ШЧЫПАЧОЎ

Расія

«АЎРОРА»

Свіцова-шэрая, з адценнем
дымавым,
яна стаіць, як горды гмах
з металу.
У ноч кастрычніцкую
выстралам адным
праславілася... і легендай стала.
Калі той выстрал гримнуў
над Нявой,
гул пракаціўся па планеце
ўсёй!
Закрыўшыся ад гоману вясны,
стаяць на рэйдах крэйсеры,
лінкоры.
Чужыя землі страшачы, яны
сваім гаспадарам яшчэ
пакорны,
і людзям цяжка адгадаць:
каторы
там будзе іх «Аўрорай».
Пераклала Е. ЛОСЬ.

Берды КЕРБАБАЕЎ

Турменія

ЛЕНИН

Правадырам усім спрадвеку
Вядзецца лік да нашых дзён,
Ды не было шчэ чалавека
Людзям раднейшага, чым ён.
Наперакор адвечным звычкам,
Адлегласцям наперакор
Ён змог з'яднаць рабочым
клічам
Людзей усіх мацерыкоў.

І тым вялікі родны Ленин,
Што ён — натхняльнік нашых
дзей,
Суровай праўдаю нятленны,
Жыве заўжды сярод людзей.

Міхайла ТКАЧ

Украіна

МАЦІ-АЙЧЫНА

Багат я хатай з доляю
крылатай,
Жыве са мною ўся мая радня,
А маці мая дочкамі багата,
Сыноў калыша пад зенітам дня.
Багат я хатай, крытай сінявою,
Барвовы гарызонт — яе парог.
Паміж лясамі, небам,
збажыною
Да хаты шлях з пятапціці
дарог.

Багат я хатай, чыстай перад
светам,
Шчыруе маці ў хаце ля стала,
Сяброў вітае ласкавым
прыветам,
Для недругаў — няма ў душы
цяпла.

Не раз слязамі бура вокны
мыла,
Грымелі над калыскаю грамы.
Ды нам нішто жыцця
не ўкараціла,
Бо захінула маці нас грудзьмі.
З яе любові ўсе мы вырасталі,
З яе шчытом мы зводзілі
масты,
І ў час бяды сцяной за маці
сталі
ў адным Саюзе — сёстры
і браты.
Мы ведаем, з якога выйшлі
роду,
І з якой хаты ўбачылі свой
дзень,
У хаце той жывуць браты-
народы,
Адзіным шляхам маці іх вядзе.
Пераклаў Хв. ЖЫЧКА.

Сырбай МАУПЕНАЎ

Казахстан

СЛОВА ДРУГА

Кветкі, кветкі!
Колькі кветак
Мы з сабою ў дарогу ўзялі —
Кветак поўдня,
Гарачага лета,
Казахстанскай гасціннай зямлі.

Самалёт наш
Пад сонцам высока
У бяскрайняй ляціці сіняве.
Праз туманную
Сетку аблокаў
Яго цень па зямлі плыве.
Хоць і тоўпяцца
Хмары наукола,
А мы бачым праз волава хмар
Гэты край,
Што ўславіў Колас,
Тую хату,
Дзе вырас пясняр.

З рук дзявочых
Спрабуем хлеба,
І адразу я сэрцам адчуў
Над сабой беларускае неба,
І далей я ляцець не хачу.

Кветкі, кветкі!
З палёў Беларусі
Разам з кветкамі Алма-Аты.
Па-казахскаму я ганаруся
Гэтым святам,
Мае браты!

Баль асенні
Лістоў кляновых,
Але радасна ў нас на душы.
І такія просіяцца словы,
Хоць сгоння
Вершы пішы.

Пераклаў М. ХВЕДАРОВІЧ.

пачуцце сям'і адзінай

Сяброўская сустрэча. Калмыцкі пісьменнік Д. Кугульцінаў, І. Сварнык (Кіеў), І. Шамякін.

Паэней, калі Вільнюс акупавалі польскія паны, гэтая дружба з беларусамі не згасла.

Літоўскія паэты, што жылі ў Вільнюсе, перакладалі вершы Максіма Танка, Валянціна Таўлая, Ніны Тарас і іншых беларускіх паэтаў, беларускія паэты перакладалі творы літоўскіх паэтаў.

А хто з вільнюсцаў не ганарыўся і не радаваўся беларускаму хору Рыгора Шырмы?

З другога боку, сталіца Беларускай ССР — Мінск — адыграў значную ролю ў культурным жыцці літоўцаў. Пасля 1920 года ў Мінску склаўся гурток літоўскай творчай інтэлігенцыі, выпускалася літоўская газета «Чырвоны ратай», выдаваліся кнігі.

І ўсё ж такі, былі часіны, калі гэты сувязі быццам бы перарываліся. Хаця нас ядналі Нёман і Вілія, Меркіс і Белая Ганьча, былі сілы, якія гараліся нас раскалоць: гэта кулак і памешчыкі, ксяндзы і фабрыканы...

Гэта ўлады розных масцей і адценняў, незалежна ад таго, хто быў на іх чале: князі ці каралі, цары ці прэзідэнты...

Усё гэта ў мінулым. І змрочныя дні, якія прайшлі, ніколі не вернуцца. Пасля таго, як Літва ўвайшла ў вялікую сям'ю савецкіх народаў, дружба наша па-сапраўднаму ўмацавалася, стала цеснай і сардэчнай.

Нядаўна ў Вільнюсе я сустрэўся з Максімам Танкам. Я напамінуў яму пра вуліцу Канарскага, дзе ён некалі жыў. Колькі там было цікавых сустрэч, колькі выказана цёлых сяброўскіх пачуццяў, колькі нарадзілася добрых твораў!

— Трэба будзе абавязкова схадзіць — наведваць той прытулак, — сказаў Танк. — Ды і ўсе іншыя, дзе прайшлі маладыя гады.

Лёгка цяпер на душы ў паэта. Такія далёкія тыя часы з паліцыяй і ішпакі...

Далёкія, але і незабыўныя часы, калі турмы гартавалі дружбу барацьбітоў за свабоду — Шліпа Пестрака і Максіма Танка, Міхася Машары і Міхася Васілька...

Калі ў 1940 годзе ў Літве была адноўлена Савецкая ўлада, зніклі і ўсе штучныя бар'еры, што пабудова-

НАДВЯЧОРКАМ слухаю па радзіе дзівосную мелодыю — вальс Арама Хачатурана да драмы Лермантава «Маскарад». І адразу прыгадваецца нядаўняе пятае Лермантаўскае свята паззіі.

Пяцігорск. Пяцігор'е — гучыць, як сузор'е. Пушкин і Лермантаў — два сонцы, дзве вяршыні рускай паззіі. Пазты Грузіі і Дагестана параўноўваюць іх з вяршынямі Эльбруса і Казбека.

«Каўказ узлёт поўную даніну з музыкі нашага паэта», — пісаў Бялінскі пра Лермантава. Паэт, які любіў Расію вялікай, сыноўняй любоўю, быў назаўсёды зачараваны гарамі Каўказа.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

ЛЯ ГАРЫ МАШУК

за і Закаўказзе. Горы, паводле яго прызнання, прывучылі паэта да неба. Як салодкую песню Айчыны маёй, Люблю я Каўказ...

Ці не таму пятую восень збіраюцца ў Пяцігорску пазты розных народаў?

Мы сустрэліся ля доміка Лермантава: рускія пазты Л. Таццянічава, М. Агашына, Ус. Азараў, М. Сяргееў, украінец М. Сынгаеўскі, з Калмыкі — народны пазт Д. Кугульцінаў, Ц. Бамбеў, пісьменніца з Пяцігорска Н. Капіева, пазты з Чачэна-Інгушэці — Р. Ахматава, Д. Яндзіеў, з Дагестана — народны пазт Ю. Халпаеў, Р. Рашыдаў, пазты Стаўраполья А. Якімцаў, В. Ашчаулаў. Усе шкадуюць аб тым, што няма Іраклія Андронікава. Але, хворы, ён прыслаў з Ленінграда палымную тэлеграму.

Домік Лермантава... Тут незвычайна хваляе ўсё: салдаці, просты ложка трагічна загінуўшага паэта, куфар. Вось красла і стол, прывезеныя з пецярбургскай кватэры. А ў параднім пакойчыку — пераносны столік. Лермантаў выносіў яго на тэрасу флігеля і пісаў, натхнёны небам Каўказа.

Глядзіш і нібыта нанава адкрываеш для сябе Лермантава. З новай сілай трываюць душу радкі, напісаныя дваццацішасцігадовым паэтам, які любіў радзіму «любоўю трапяткою».

Люблю дымам на раздарожжы, Агеньчык, што раскляў азов, І на пагорку ў жортым збожжы Сям'ю бялявую бяроз. З увагай, многім не знаёмай, Гляджу на поўнае гумно. На хату, крытую саламай, І з аяніцамі ажно...

(Пераклаў А. Куляшоў).

Цікавая дэталі: у музеі захоўваецца дзіцячы малюнак Лермантава. Ён быў хвараўтым хлопчыкам, бабуля прывезла яго лячыцца ў Пяцігорск. Пад малюнкам — подпіс на французскай мове: «13 чэрвеня 1825 года. Гарачыя воды.»

А намаляваны — блакітныя горы і ветразь на моры, хоць у Пяцігорску няма ніякага мора! Ужо тады ў дзіцячай фантазіі ўзнікаў вобраз адважнага ветразя, якому суджана было стаць сімвалам Лермантаўскага генія.

Б'е вецер, хваля завывае, І мачта гнецца і рыпціць: Ды не! Ён шчасця не шукае І не ад шчасця прэч блыкціць! Пар ім струмень святлей за прасніць, Над ім прамень нябесны той: А ён, бунтоўны, буры прасціць, Нібыта ў бурях ёсць спакой!

(Пераклаў А. Куляшоў).

На двары, каля Доміка, — маладое архавае дрэва. «Сын таго дрэва, якое расло пры Лермантаве», — кажа дырэктар музея П. В. Селягей. Павел Еўдакімавіч працуе тут дваццаць два гады. Паводле яго павучага вымаўлення, адразу адчуваецца Украінец. У ягоным сэрцы любоў да Тараса Шаўчэнка і шчыра сяброўства з Лермантава. Таму з кожным годам музей панаўняецца ўсё новымі, рэдкімі экспанатамі.

Вось, напрыклад, арыгінал выдатнай карціны Лермантава «Крыжовая

гара» (масла). Карціна трапіла ў музей у 1971 г. Але якім чынам? Парыжскі балетмайстар С. Ліфар знайшоў яе ў 1968 годзе ў Фінлянды. Пасля доўгіх перагавораў ён згадзіўся перадаць яе ў Расію для рэстаўрацыі і, нарэшце, падарыў савецкаму галоўнаму архіўнаму ўпраўленню. Нямаючы энэргі пайшло, каб «перавабіць» карціну ў Домік Лермантава.

Па асацыяцыі ўспаміналася кіпучая дзейнасць Уладзіслава Францаўны Луцэвіч у музеі Янікі Купалы.

А тут адбываецца дзіўная з'ява: падыходзіць да мяне Інгушскі паэт Джэмаладзін Яндзіеў і кажа: «А я ўспомніў Янку Купалу. Мы ехалі разам у адным купэ з Арменіі са свята народнага эпаса «Давід Сасунскі». Я ведаў паззію Купалы, захапляўся яго вершамі. А тут, у дарозе, блізка ўбачыў яго, як чалавека. О, гэта быў

вялікі інтэлігент! Уважлівы, разумны, чулы. Прасіў мяне чытаць вершы на маёй роднай мове. Мне здалася, што на вачах Купалы з'явіліся слёзы, калі я чытаў...»

Д. Яндзіеў гаворыць гарача, з захапленнем. І ў Доміку Лермантава ажывае вобраз народнага паэта Беларусі. Недарма Лермантаўскае свята называлі святам братэрства, дружбы!

Як вялікае мора збірае ручаі і рэчкі, так паззія вялікага рускага паэта прыцягвае да сябе пазтаў з розных куткоў нашай краіны.

Успомніліся пераклады з Лермантава, зробленыя Якубам Коласам, — пранікнёныя, па-коласаўску філасофскія.

Успомнілася шчырае слова з аўтабіяграфіі Максіма Лужаніна: «І яшчэ адзін сябар маленства. Увайшоў у душу пазней, але як намоцна атаўбаваўся там! Томік, а на ім наукасы вялікімі чорнымі з золатам літарамі выціснута: Лермантаў. Ён пайшоў са мной з маленства, не выпусціў з пад улады і тады, калі зачаравала, перш за ўсё роднаго свайго, слова Купалы, калі прывязаў да сябе невідчымымі ланцугамі Шаўчэнка, загрымеў літаўрамі верша Маякоўскі, шчыміліва заспяваў Ясенін, рэзкаю віднатою пацуду ўдарыў Блок».

Мне вельмі прыемна было перадаць Доміку Лермантава падарунак ад нашага народнага паэта Аркадзя Куляшова — томік перакладаў выбранай паззіі Лермантава. Выдатныя пераклады А. Куляшова былі гарача прыняты на свяце. На вялікі жаль, нельга было задаволіць просьбы многіх гасцей і чытачоў, якія хацелі мець беларускі томік Лермантава, выдадзены, дарэчы, з тонкім густам. Кніга даўно разышлася. Ці не надыйшоў час яе перавыдаць?

Паззія Лермантава з'яўляецца невычэрпнай крыніцай натхнення для кампазітараў. Каля дзюх тысяч кампазітараў свету напісалі музыку на яго творы. Даргамыжскі, Глазуноў, Рахманінаў... Чайкоўскі збіраўся ў сааўтарстве з А. П. Чэховым стварыць оперу паводле апавесці «Бэла». Абодва былі глыбока закаханыя ў паззію Лермантава. У лісце да Суворына Чэхаў пісаў: «Учора быў у мяне П. Чайкоўскі, што мяне вельмі ўсцешыла: па-першае, вялікі чалавек, а, па-другое, я страшэнна люблю яго музыку, асабліва «Анегіна». Хочам пісаць лібрэта».

На розных музычных мовах гучаць творы Лермантава. Хачатуран, Такташвілі, Багатыроў стварылі раманы, музыку да спектакляў.

Музыка гучала ў час пазычнага свята ў Пяцігорску.

Там, пад небам Каўказа, мы некалькі асабліва востра адчулі, што Лермантаў належыць усім народам. Глыбока рускі паэт быў на сваёй сутнасці інтэрнацыяналістам.

Дзіву даецца, як мог ён (амаль юнак!) дасканала ведаць і любіць — не абстрактнай любоўю — усю нашу зямлю: ад рускага Барадзіна, ад Барына Оршы (з беларускім Дняпром, з трыспём і высокім борам), ад Літвіні (з ціхімі далягладзімі Літвы) да светлых вышынь Казбека і Эльбруса!

САМАЛЕТ ляцеў насустрач дню.

Цяпер, калі мінула некалькі гадоў, — часам разрывалася беласнежная коўдра воблакаў і прапывала ўнізе зямля: павуцінкамі разбягаліся чыгуначныя пуці, паблісквалі сінявой круглыя азёрыны, дымлі фабрычныя каміны. І можа толькі тут, знаходзячыся ў «Іле-18», Уладзіслаў Мартынавіч Галай і Яўген Пятровіч Мельнічэнка як бы ўпершыню зразумелі, што такое аллегасць.

З Масквы на Якуцк самалёт вылецеў позна вечарам. Мора агнёў ззяла далёка ўнізе. Раўнамерна працавалі матары, міналі галзіна за галзінай, застаўся ззаду Краснаярск, а да Якуцка яшчэ было няблізка. І тады сакратар партыйнага камітэта калгаса «Ленінскі сцяг» Яўген Пятровіч Мельнічэнка выказаў уголас: яму, сакратару райкома, відаць, што кожны ў сэрцы носіць яшчэ з тых школьных галоў, калі абводзілі ўказкай на геаграфічнай карце межы нашай неабсяжнай Краіны Саветаў:

— Якая ж вялікая наша Радзіма! Яны ляцелі ў чэрвені з далёкай Лоеўшчыны па запрашэнню якуцкіх сяброў на святкаванне 50-годдзя Якуцкай Аўтаномнай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

Як і чым вымераць дружбу? Тую дружбу, якая саграе чалавека за тысячы кіламетраў ад роднага дому? І калі нараджэнец гэтая дружба, што з гадамі ўсё мацнее, праходзіць праз чалавечыя сэрцы, праз лёсы людзей і народаў?

У суровым 1943 годзе, калі войскі Савецкай Арміі фарсіравалі Дняпро ў раёне беларускай вёскі Дзяражычы, якут Фёдар Кузьміч Папоў здзейсніў гераічны подзвіг. Аб гэтым ва ўзнагародным лісце гавораць скупыя радкі.

...На правым беразе Дняпра ў жорсткай бойцы з ворагам Фёдар Папоў знішчыў дваццаць трох фашыстаў, захапіў нямецкі кулямёт і агнём з яго прыкрываў пераправу свайго роты. Два дні — днюгоя і трэцяга настрычніка — праціўнік праводзіў авярэлыя контратакі: стараўся знішчыць жменьку смельчачоў, што замацаваліся на крутым беразе і ўтрымлівалі маленькі «пятак» зямлі. Фёдар Папоў пранік на фланг праціўніка і нечаканым агнём зноў асабіста знішчыў да 50 фашыстаў. Варожыя контратакі захлынуліся...

А калі змучаныя няспыннымі баямі з пацямнелымі ад парахавага дыму тварамі байцы пайшлі далей вызваляць шматпакутную зямлю, не было з імі Фёдара Папова. Ён застаўся ляжаць каля вёскі Дзяражычы, у той зямлі, якая так шчодро паліта салдацкай крывёю. Засталіся навечна тут, ля Дняпра, пад навесію купчастых лозаў і акацый і многія рускія, украінцы, таджыкі, беларусы і казахі.

У 1969 годзе, калі на радзіме Героя Савецкага Саюза Фёдара Папова адзначалася 25-годдзе прысваення саўгасу імя героя, у Якуцкім ездзіў цяперашні загадчык кабінета палі-

тэра Лоеўскага райкома партыі Сяргей Міхайлавіч Пінчук. Сам чалавек выключнай храбрасці, пра што сведчаць шматлікія яго баявыя ардэны і медалі, ён вёз у далёкі Якуцк наслег запаяную прабірку з вадой і шкатулку з зямлёй. З вадой з Дняпра і зямлёй, узятая ля Дзяражычы...

Калі якуты дачуліся, што з Беларускай прыехаў чалавек, каб ушанаваць памяць іх земляка, яны ішлі на сустрэчу з ім з далёкіх наслегіў. У час аднаго выступлення Сяргея Міхай-

«ЫСЫХ» —
ПА-ЯКУЦКУ
СВЯТА

лавіча якут, які абапіраўся на мыліцу, раптам усхвалявана пачаў нешта гаварыць сябрам.

— Што? Пра што ён пытаецца? — пацікавіўся Сяргей Міхайлавіч.

А чалавек ужо крочыў да яго. Глуха стукала мыліца аб падлогу і ў яго вузкіх чорных вачах блішчэла сліза. Выпае ж такое!

— Таварыш капітан! Таварыш камбат! — хрышлым ад хвалявання голасам па-руску прамовіў якут.

Тут, за тысячы кіламетраў ад роднага Лоева, беларус Сяргей Міхайлавіч Пінчук, які дэмабілізаваўся ўжо ў званні маёра, сустрэў аднапалчана якута...

Пра ўсё гэта ўспаміналі і Уладзіслаў Мартынавіч Галай і Яўген Пятровіч Мельнічэнка, калі пасля з Якуцка дабраўся ў Мягіна-Каагласкі раён — на радзіму героя. Сярод сустракаючых былі другі сакратар райкома партыі Іван Гаўрылавіч Цімафееў і пляменнік Фёдара — намеснік старшыні райвыканкома Міхал Ягоравіч Папоў.

У тым чэрвеньскім дні, калі Якуція адзначала сваё 50-годдзе, на сцягу рэспублікі побач з ордэнам Леніна зазаяў ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Было нямама памятных сустрэч, калі сэрцы людзей адкрываліся ў шчырай, задушэўнай гутарцы. Лаяўчанам прыходзілася прывыкаць да сапраўды астранамічных лічбаў, якімі тут аперавалі як нечым самым звычайным. На тэрыторыі толькі аднаго Мягіна-Каагласкага раёна, куды прыехалі госці, можна размясціць такія краіны, як Ліван і Люксембург. Ды і не ліўна: Якуція ж — сёмай частка СССР. Ад Байкала да Ледавітага акіяна цягнулася яна. Толькі заласаў драўніны, як падлічылі вучоныя, тут 11 мільярд кубічных метраў. А славутыя якуцкія алмазы? А золата? А пушніна? А ін-

Эдуардас МЕЖЭПАЙЦІС

Літва

РУКІ

Вы бачылі дрэва, віхураю гнае? Амаль без вагі, ад зямлі адарванае, У спрэчцы з вятрамі лунае наўкос, Галінамі прагне дастаць да нябёс. П'е лівень яно, і вада па галлі Сцякае патокамі кропель астуджаных, Сцякае, як быццам бы пот па натруджаных руках, што змяняюць аблічча зямлі. Парэпалі і закрубелі галіны. Ламота ў галінах. Трымценне ў лістве. Ды дрэва не хоча спачыць ні хвіліны:

Пакуль у рабоце — датуль і живе. Ляціць, распахнуўшы зялёныя крылі, Туды, дзе згушчаюцца хмар груганы. Ды вось гарызонт груганы ўжо адкрылі — і зноўку блакітныя далі відны. Вы бачылі дрэва? Я горда ўздымаю Цяжкія, нібыта сукі, кулакі. Вось дзве працавітых свабодных рукі. Я вынік ад рук працавітых прымаю — Свабодных! За ўсё даражэй ім — свабода Араць і касіць, І ўраджаі здымаць, І хлеб На свабоднай далоні трымаць, Што ўзрошчан свабодна Рукамі народа. Хай птушак далоні мае, як гаі, Ратуюць ад спёкі нясцерпнай і граду. Святальнае сонца абняць яны рады.

шыя дарагія металы, якія знаходзяцца ў яе шчодрой на багацці зямлі?

Госці пабывалі ў гаспадарках раёна, сустракаліся з добрымі і працавітымі людзьмі, прысутнічалі на якуцкім нацыянальным свяце «Ысьых». Яно тут адзначаецца ў пачатку лета. Як памяць аб тых днях цяпер у Лоеве і Дзяражычах захоўваюцца вырабленыя з бярозы кубкі-чароны, без якіх у якутаў не праходзіць ні адно свята, музычны нацыянальны інструмент хамуз, якуцкая зямля і вада з халоднай Лены...

Па якуцкаму звычайу юнак, які ідзе ў армію, увонвае слуп. Стаіць ён, пацямнелы ад часу ў тайзе, на роўнай палюне, каля вады. Паставіў яго некалі Фёдар Папоў. Да яго вядуць прапятаваныя тысячамі ног сцяжынікі. Моўчкі пастаялі беларусы каля гэтай горага слупа, усклалі вянкі да бюста героя, што стаіць перад школай, пабывалі ў юрце, адкуль у далёкім годзе пайшоў бараніць радзіму Фёдар.

Прыемна было чуць аб поспехах якуцкіх сяброў. У наслезе Бедзіма, дзе знаходзіцца цэнтр саўгаса імя Папова, ёсць цудоўная новая школа, багатая гаспадарка. Нялёгка вырошчваць ураджай на зямлі, скаванай вечнай мёрзлатой. Тут не нарыхтуеш ні сіласу, ні сенажу, бо кармы гэтыя ператвараюцца ў глыбы лёду. І усё ж якуты дабіваюцца надзяльных поспехаў. Калі падвозілі вынікі сацыялістычнага спаборніцтва, то па асобных пунктах саўгас імя Папова выйшаў пераможцам.

А госці з Якуціі былі на Лоеўшчыне. Сярод іх і Іван Гаўрылавіч Цмафеў, і Міхаіл Ягоравіч Папоў. Хлебам-соллю сустракалі іх гаспаіныя беларусы. Да глыбіні душы расчуліла іх прывітанне, якое пачулі яны ў Лоеўскай сярэдняй школе, сказанае беларускай піянеркай на якуцкай мове. На тэматычным вечары, прысвечаным Якуціі, лоеўскія школьнікі расказвалі аб далёкай рэспубліцы, як аб любімай сястры. Трынаццаць якутаў удастоены звання Героя Савецкага Саюза. І адзін з самых першых — Фёдар Кузьміч Папоў.

...Сумна спяваў хамуз каля магілы ў Дзяражычах, дзе спіць вечным сном Фёдар Папоў. Ды чалавек на тое і чалавек, каб думаць аб заўтрашнім дні. У саўгасе імя Папова 37 чалавек з вышэйшай адукацыяй. Але праблема з кадрамі пакуль не вырашана.

— Нам спадабалася ваша педвучылішча, — сказалі госці. — Мы хочам, каб тут вучыліся і нашы дзеці.

Таня Пятрова, Ліна Ахлопкіна, Оля Ларыёнава і Ліла Зарэўняева прыехалі з далёкага Мягіна-Кангаласкага раёна ў Лоеў і вучацца на настаўнікаў.

— Не сумуеце па Якуціі? — пытаемся мы.

— Не. Прывыкаем. У нас тут многа сяброў, — адказвае Оля Ларыёнава і жартуе: — Акліматызуюцца: Таня вунь і Люда прастудзіліся — ангіну падхапілі.

У Інтернаце, дзе жывуць дзяўчаты, паказваюць кнігі якуцкіх пісьменнікаў, газеты. На абласным фестывалі самадзейнага мастацтва дзяўчаты спявалі песню пра Майю — свой раённы цэнтр. Шчодрымі воплескамі ўзнагародзілі іх прысутныя.

— А гэты вась — наш легендарны герой Васіль Манчары, — паказвае Оля значок, на якім адліты якут на ўздыбленым кані. — Ён родам з нашых мясцін, — з гордасцю дадае яна.

У далёкія гады храбры Васіль Манчары граў багатых тайонаў, і тыя дрыкалі, калі толькі чулі гэтае імя. У яго атрадзе былі і рускія, і татары, і казахі.

— Можна былі і беларусы? — задуменна гаворыць Оля.

...Вечарам мы стаялі ў Дзяражычах ля мемарыяльнага комплексу: старшыня раённага камітэта народнага кантролю Леанід Емяльянавіч Бакаш, з якім мы сюды прыехалі, і дырэктар мясцовай школы заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Ганна Акімаўна Арцёменка. Маўчалі. З шурпатых галін акацыі час ад часу зрываўся важкія кроплі і глуха падалі на бетонныя пліты. Пад гарю зрэдку стомлена ўздыхаў Дзяпро.

— Летам тут цвіце мноства кветак, — ціха прамовіла пасля доўгага маўчання Ганна Акімаўна. — Насенне іх нашым дзецям прысылаюць сябры з Масквы, Волгаграда, Адэсы, Кішынёва, Брэста, Шкада, чамусьці не прыжываюцца кветкі з Якуціі. Можна прывыклі да больш суровага клімату?

Леанід Емяльянавіч уголас чытае, што тут, у братняй магіле, пахавана 1259 байцоў 61-й гвардзейскай арміі, якая вызваляла Беларусь.

— Тысяча дзвесце шэсцьдзесят, — папраўляе Ганна Акімаўна. — Учора мы атрымалі пацвярджэнне. Яшчэ адно імя стала вядомым... Тут вась і тут мы пасадзілі дзве нішы вярбы — сімвал вечнай жалбы.

На шэрай стале, над якой застыла журботная фігура воіна, надпіс:

Вы палі в бою за свабоду
Страны,
Живущие вам бесконечно
должны.

Насупраць — магіла Герояў Савецкага Саюза. Тут пахаваны Мікалай Іванавіч Міхайлаў, Аляксей Пятровіч Еўдакімаў, Барыс Васільевіч Самсонаў, Васіль Рыгоравіч Пігучоў — рускія; казах Ідрыс Ургенішбаеў; узбек Абдуса Дзенамбаеў; якут Фёдар Папоў. Быццам на паверці, гучаць імёны людзей розных нацыянальнасцей нашай неабсяжнай краіны.

— Ноччу вунь на тым высокім слупе, — паказвае Ганна Акімаўна, — запальваецца вялікая электрычная лампа. Яе святло на гэтым крутым дняпроўскім берэзе бачаць людзі аж з Бераснёўкі. Вёска гэтая кіламетраў за пятнаццаць адсюль. Яна — у Брагінскім раёне...

М. ПЯТРОУ.

Хай шчоўкаюць радасна ў іх
салаўі.
О рукі мае!
Вы пясчынкі ў гары,
Вы кроплі малыя ў адным акіяне,
Вы тонкія промні ў чырвонай
зары, —
І з вечнасцю вас абручыла
змаганне.
Няма мурагоў,
якіх я б не касіў,
Марскіх берагоў,
дзе б цюкі не насіў,
Завода,
дзе б я ў захапленні не рэзаў
То гулкую сталь, то чыгун,
то жалеза...
Прыдатны
руплівыя рукі мае
Для кожнай сумленнай
і праведнай справы —
І сцяг наш пранесці,
дзе бой паўстае,
І выцягнуць сябра
з агню пераправы.
І хлеб замясіць,
І газон паліваць,
І чорным асфальтам шашу
пакрываць,
І вылесціць дбала
Сады і палеткі,

І выпусціць птушку-нявольніцу
з клеткі.
Патрэбны мне рукі ў любую
часіну —
Паглядзіць чупрыну
свавольніку-сыну.
Каб сцерці ў каханай
слязу са шчакі,
Мне не абысціся
ніяк без рукі.
Патрэбны мне рукі —
злачынца руку
Спыніць пераможна ў імгненным
рыўку.
І, каб у самоце ад суму
не кіснуць, —
Таварышу рукі
па-брацку паціснуць!
Законы няўмольнага часу
крутыя —
На золата падае попыт штодня.
Ды больш усё попыту на залатыя
На рукі,
што цудам адвечным радня.
Я маю іх дзве
І абедзве аддам
(я клопат, які найцяжэй, выбіраю)
Заводам і нівам,
Лясам і садам,
Любімай зямлі
без канца і без краю.
Пераклаў П. МАКАЛЬ.

ПАЧУЦЦЕ СЯМ'І АДЗІНАЙ

Народны артыст СССР, лаўрэат Ленінскай прэміі А. Ханатуран і беларускі кампазітар, лаўрэат прэміі ВЛКСМ І. Лучачанок.

М. Аўрамчык і М. Шундзік (Саратаў) на радзіме Якуба Коласа ў Міналеўшчыне.

А ВЁСКА Ж НАША — НЕВЯЛІКАЯ...

Аднойчы прыбгае да мяне цётка Ульяна і просіць:

— Мілая, выпішы мне газеты, ды каб цэнтральныя.

— Калі ласка, — адказваю. — Якія газеты табе патрэбны?
— На пачытай, — замест адказу яна падала пісьмо ад сына Івана, які год назад паехаў па пецьбы на нейкую вялікую будолю.

Вось што ён пісаў: «Дарагія бацькі, паведамляю вам, што ў мяне ўсё добра. Жыццё складаецца лепш не трэба. Тут у мяне шмат сяброў. Працую я ў пераважнай брыгадзе. А, між іншым, калі хочаце ведаць падрабязчэй пра маё жыццё, дык сачыце за друкаваным аб'екце па-бываў карэспандэнт з нейкай цэнтральнай газеты, ці то з «Комсомольской правды», ці то з «Известий» — не па-

чуў, калі даваў яму інтэр'ю ў рабочы час... А наогул жа ў нас многа бывае журналістаў. Чытайце пабольш газет і усё будзена ведаць пра мае жыццё».

— Дык падпішы мяне, дарагая на тым дзве, што Іванка ўказаў у пісьме, — зноў пачала прасіць цётка Ульяна. А я ў гэты час падумала: пабольш бы пісалі ў газетах аб мо'х земляках...

Вы, напэўна, здагадаліся, што я — паштальён, між іншым, адна на ўсю вёску. Праўда, наша вёска Мядзведнае не вельмі вялікая — нешта за паўтары сотні двароў, алл работы хапае. Адноў друкаванай карэспандэнцыі ідзе ў Мядзведнае амаль чатырыста энцэмляраў. А колькі пісьмаў, тэлеграм! Асабліва цінная сумка ад рэзанаўных ровых канвертаў, паштоўкаў у перадавацкіх дні.

Вось і сёння прыйшла

з поўнай сумкай. Бандэрэлі ўжо не змясціліся ў ёй — у руках прынесла. Пачынаю сарцаваць. На канверце чытаю: «Шульгу Дзмітрыю Аляксеевічу». Па адваротным адрасе здагадваюся: пісьмо Дзмітрыю Аляксеевічу ад дачкі, што замужам у Эстоніі ў горадзе Кохтла-Ярве. Наступны канверт адрасаваны Дзмітрыю Мікалаевічу Козелу. Таксама ад замужняй дачкі з горада Ленінграда. Што ні пісьмо або паштоўка, дык іншы голал, а то і іншая рэспубліка. Ксенія Еўціхееўна Дзюба перапісваецца з братам, які ўжо налі трыццаці год жыве і працуе ў Маскве. А дачка Аляксандра Лукіча Шульгі з эццем жыўць у Калматцы, мучыцца Мікалай Іванавіч Гічольскі працуе ў Ташкенце.

Ідуць пісьмы ў нашу вёску з Магаданскай вобласці, Украіны, Башкірыі, Арменіі, Далёкага Усходу Грузіі, Урала, Лэчвіі... Адным словам, з усёй краіны. І ад гэтых становіцца радасна на душы.

Надзея ЗАСІНЕЦ.
Ельскі раён.

Муса ДЖАНГАЗІЕЎ

Кіргізія

Не вазьму я багацця —
збіраць я не ўмею добра.
Нават золата дай,
я таксама яго не вазьму!
Нават хату збудуй
ты найлепшую мне з серабра.
Не ўсялюся ў яе —
І ў сваёй я няблага жыву!
Аднаго б я хацеў і адзінай жыву
я патрэбай —
слоў жадаю крылатых,
Каб як птушкі ўзняліся ў неба
і звінелі над хатай...
Вось бы ўстаць, заспаваць,
каб было ў грудзях маіх цесна,
Каб далёка-далёка
кіргіская чулася песня!..
Пераклала Р. БАРАВІКОВА.

Петра КРУЧАНЮК

Малдавія

РАДЗІМА

Прыгадайце сэнс гэтага слова — «Радзіма».

У ім пшчота і сіла зямлі,
І над лугам туман вечаровы,
І натруджаны подых раллі.
Гэта — маці, што боль затаіла,
Калі сын не вярнуўся з вайны,
Край маленства, далёкі і міны,
Залатая дарога вясны.
Гэта — песні і мары каханай,
Жалейка,
Юнацтва агні,
Нястачы, перажытыя рана,
У бяссмерце ідучыя дні.

Пераклала В. ВЯРБА.

ТЫСЯЧЫ, тысячы сваіх і гасцей сьнавалі па ашчадна прыбраных залах новага цэха, але іх, гэтых дваіх, адзін раз пабачыўшы, ужо нельга было не заўважыць сярод мноства людзей — такая чароўная была, так кідалася ў вочы, так захапляла іх маладосць і, здавалася мне, іхняе наханьне.

Свята разгаралася, паступова замяняючы будзень. Яшчэ толькі-засніла неба ў шкляных прасветах над цэхамі, а зьявіліся і праектары ўжо грала ў свежапафарбаваных серабрыстых канструкцыях і напаяўла залу той асаблівай светлай урачыстасцю, якая бывае ў тэатрах і абуджае прадчуванне святочных радасцей; яшчэ ў бакавых прагонах працавалі новазапусьчаныя волаты-станы; яшчэ дагружаўся эшалон новай прадукцыі адбудаванага заводу — для Масквы, а будаўнікі і заводскія кадравыя незвычайна шыкоўныя і гэтак жа незвычайна далікатныя і павяжнелыя інжынеры, майстры і стаханавцы ўжо прагульваліся ў плячыстых касцюмах пад руку з наддушанымі жонкамі, са старымі бацькамі і з мітуслівым патомствам; ужо з'язджаліся госці з устаноў і заводаў, прыбывалі дэлегацыі з арміі, з гарадоў, са сталіцы; ужо недзе за заслонай імправізаванай сцэны аркестры наладжвалі інструменты, і калі ў будзень пад дахамі можна было бачыць толькі верхалазаў, дык цяпер на падкранавых бэльках, на рампях кранаў, на розных выступнах грудзілася заводская моладзь, прагнучы захапіць месца на вышнім свайго становішча. Хадзілі чуткі, што меліся прыляцець Лемешаў, Удэсаў, Патаржынскі і Вольгемут — тыя, што Карась і Адарка, — і ледзь не Тамара Цэрэтэлі, якая яшчэ на грамафонах... Кінематографісты раз за разам засвечвалі свае яскравыя сонцы.

Адным словам, рабочы будзень яшчэ не склаў інструментаў, а свята ўжо ўваходзіла ў свае правы, калі з'явіліся гэтыя двое — смуглявы хлопчына з крылом чорнай пасмы з-пад кепкі, гэты сілавы здаравячок у рабочым касцюме, і яго сяброўка, бялявая дзяўчына ў вязанай яркажоўтай кофточцы з карычневымі кутасікамі на грудзях.

Я ўбачыў іх у шырокім прасвеце цэнтральнай брамы. Не па-даросламу трымаючыся за рукі, далоня ў далоню, яны ўвайшлі, дакладней — убеглі ў цэх і падаліся праз залу, пра нешта жвава і вельмі зацікаўлена размаўляючы.

Было ясна, што яна таксама свая на заводзе: яе зусім не ўразілі, як уражвалі гасцей, ні гэтая зала цэха, такая вялікая, як даліна ў стэпе, ні пышная сцэна на далеглядзе, ні ўся святочная ўрачыстасць. Відаць, яна раней закончыла сваю работу і ездзіла пераапрацуца, а ён выйшаў сустрэць яе.

Нас усіх, гэтых тысяч, для іх не існавала. Яны беглі не па цэху, а па лузе... не, не па лузе, а лесам, бо роўны шум стаяў вакол іх, зялёны шум верхавіння ў выхадны дзень, і яны былі толькі ўдваіх, поўныя перадсвяточных надзей, планаў, інтарэсаў, і ён сьпяшаўся падзяліцца з ёю навінамі, што накіпіліся ў яго за той час, пакуль ён не бачыў яе.

А навін у гэтыя перадпуськавыя дні паяўлялася шмат і з незвычайнай хуткасцю, і ў гэтых навінах — іх найбліжэйшае будучае. Павінны выступіць начальнікі і міністры — што, цікава, яны скажуць пра іх завяршальную працу? Накрэсліваюцца новыя маршруты для розных будаўнічых арганізацый — куды ж ім сьцепацца дарога, пад якім небам, па якіх берагах, у якіх лясах ці гарах будзе яны ўспамінаць гэты завод і гэтыя пагодлівыя дні? Якія волаты будуць вось так паступова ўзнімацца з-пад іх рук, як узнімаўся гэты завод над ракою — іх годасць і слава, што запішца ў іхнія біяграфіі?... Розныя чуткі былі яшчэ хвалююча вяпзунныя, і ўсё ж такі не луг, не лес шумеў вакол іх, — што ім луг або лес! — вакол іх шумела свята вялікага завяршэння, іхняе свята... Хлапчына меў чым падзяліцца са сваёю сяброўкай.

Ён парывіста выкідаў руку, густыя цёмныя бровы яго так і гралі, аблічча мянялася. Увесь у цёмным, яшчэ не ўмыты з работы, будзёны, ён быў прыгожы красою мужнасці, жыццёвы імпульс святлюўся ў яго гарачых, загартавана чорных вачах. Гэта быў прыгожы хлопец, і калі дзяўчына нахала яго, то яна ведала, за што пакахала.

Сама яна была рослая, яшчэ не зусім сталая постацю, але моцныя, пругкая, пакрытая такім залацістым загарам, быццам адбіваўся на ёй колер яе жоўтай кофточкі. Асабліва чароўная была ў яе дзіцячая шчырасць блакітнавата-шэрых вачэй, даверлівая адкрытасць кожнага выразу яе пачуцця. Дзяўчына ўся выяўлялася ў тых лёгкіх і чароўных рухах, што бываюць толькі ў юнацтве, у адкрытай усмешцы ўсім тварам, у жэстах — яна жэстыкулявала блакітнымі томікам, які трымала ў левай руцэ, і нават ягонай рукою, якую трымала ў правай. У яе хадае, у прыроднай ігры дзявоцкага твару і ўсёй постаці была такая натуральнасць і адкрытасць, быццам дзяўчына і не ведала, што існуюць чужыя, незнаёмыя людзі. «Залатая наша Машанька», — так яе называлі ў адным надпісе на памяць, і гэта самыя дакладныя словы, бо яны былі падказаны шчырай прыязню. Напэўна, усё, хто акружаў яе, — у брыгадзе, у інтэрнаце, у кампаніі, — называлі яе гэтак пяшчотна: «Залатая наша Машанька»...

Смуглявы хлопчына і яго бялявая сяброўка ўбеглі ў цэх знізу, з заводскага сівэру, і пайшлі праз залу паспешлівым напорыстым крокам, трымаючыся за рукі і ні на каго не звяртаючы ўвагі, захопленыя сваёй гарачай размовай; і ўсе, хто

трапляўся ім на шляху — ад чорнарабочых да міністраў, — расступаліся перад імі, даючы ім дарогу. Не халала толькі ганаровай варты.

Гэтак яны перамахнулі ўсю залу; на праходзе да стана Тандэм людзі не расступаліся; машына працавала, і натоўп стаяў шчыльнай сцяной. Тут сцісана размаўлялі, уважліва пазіралі на стан і пра нешта распыталі чалавека ў скураным паліто, які стаяў за драцяным бар'ерчыкам.

Маладая пара затрымалася на хвіліну ззаду натоўпу, на два крокі ад яго, і стала прыслухоўвацца. Відаць было, што іх цікавіла не машына, а госці, гэтыя дзіўныя незнаёмыя людзі, якія ўпершыню бачаць стан Тандэм. Гэтак мастака на выстаўцы цікавіць не карціна, а наведвальнікі. Я бачыў, як пералянуўся хлопец са сваёю сяброўкай і як яны ўсміхнуліся, калі жанчына з буклямі сказала высокаму мужчыне ў макінтошы, што ў гэтай машыне халодная сталь раскатваецца, як цеста на лопшыну.

Але ў іх не было часу, іх усё клікала, вабіла, усё ў гэтым вечары, у заўтрашнім дні, у будучыні абяцала ім захапляючую цікавасць, радасць перамогі. — і яны не маглі доўга стаяць, пакра-

яе, і хораша было ў мяне на душы. Шафёры, напэўна, сьпяшаліся дадому. Машыны ляцелі на выперадкі, на некаторых з іх моцна сьпявалі, а наша трохтонка так імчалася, што дрэвы на абочынах ахалі спрасонку і быццам падскоквалі; зорнае неба плыло над заводамі, над стэпам і ракою і таксама шумела роём сузор'яў, светлай смугою. Навокал, у людзей і ў прыроды, было свята, свята вялікіх энергій, акрыленых душ...

Не хацелася ўмешвацца з размовай у светлую задумлівасць дзяўчыны, не хацелася дакучлівамі запытанымі парушаць настрой гэтых кароткіх хвілін начнога карнавальнага лету, ды і непрыкметна праімчаліся мы некалькі кіламетраў.

Раптам дзяўчына падхапілася, крыкнула, каб пастукалі ў кабінку, і, калі машына прыпынілася, лёгка саскочыла на зямлю, проста ў абдымкі сяброўкі, якая, выявілася, ехала разам з намі і цяпер злезла збоку:

— О-о-ой, Лесья!

— Золатка, і ты тут?!

Яны дурасліва закружыліся і загаманілі. Тым часам машына тузанулася, я схапіўся за суседа,

Аляксей КУНДЗІЧ

Україна

ВАЖАННЕ

А П А В Я Д А Н Н Е

валі за прасценка да суседняга прагону-залы, забыліся на гасцей і пайшлі, дакладней, пабеглі, трымаючыся за рукі, па цэху, як па лузе, як па лесе, у напрамку да стана рухомых нажоў.

Я прайшоў таксама ў той прагон і здаўся граўю іх вачыма. І калі яны зніклі недзе маля шклянога святлішча Дэ-ікс-машыны, я толькі ўсміхнуўся, — хай уласная маладосць і мінула даўно, — бласлаўляючы жыццё.

2.

РАБОТА ў цэху прыпынілася, і работнікі сталі ў кутках дражняго бар'ера на ганаровую вахту каля сваіх машын; зайграў аркестры, загрукаталі сасновыя лаўкі па ўсім прасторы галоўнай залы, людзі пачалі збівацца ў асобныя купкі, і я падумаў з жалем, што, мусіць, ужо не пабачу сярод гэтых тысяч маладога хлопца і яго сяброўку.

А між тым я яшчэ раз сустрэў іх — у час раз'езду.

Калі я выплыў у людской лавіне, зрэдку дакранаючыся насікамі да зямлі, праз адну з шырокіх брам цэха, на заводскім двары адбіваўся карнавальны шторм крытых і адкрытых аўтобусаў, газаў, зісаў. Ноч была цёпла і ціхая. Усе зароды сьгонныя святкавалі, і чыстае неба так расквядлася буйнымі вераснёўскімі зоркамі, быццам стэп палавецкі ляжаў пад ім, а не першанасны камбінат сталі. Машыны адна за другой выкіроўвалі на асфальтавую магістраль, дзе ўжо мігцелі агні фар і луналі песні.

Прывыкнуўшы ў гэтым горадзе да такіх вяслых штурмаў, я знайшоў спадарожную трохтонку і вельмі камфартабельна ўсеўся на заднім борце. Ва ўсянім выпадку, я быў ужо ўпэўнены, што на чаваць буду дома.

Шафёр завёў мотор і грукнуў дзверцамі кабінкі, як раптам нехта штурхнуў мяне ў спіну і нецярплівы дзявочы голас са смехам папрасіў:

— Дзядзечка, месца!

Я азірнуўся. Дзяўчына ў яркажоўтай кофточцы з карычневымі кутасікамі на грудзях ухалілася рукою за борт, шукаючы, на што б ёй паставіць нагу.

— Дайце ж руку!.. Патрымайце кніжку!

Я дапамог ёй узбрацца ў кузаў, яна падзякавала, не глянуўшы на мяне, і камусьці на развітанне салютам узняла руку:

— Есць!

Смугляваму хлопчыне, відаць, было не па дарозе з ёю.

Машына рушыла. Дзяўчына, хіснуўшыся назад, схалілася за рукаў майго паліто і ўжо не адпускала яго аж да самага дому, хоць зусім і не заўважала мяне.

А тым часам я таксама за некага хапаўся і не ведаў, хто ён і што ён. Калі падаеш, няма калі знаёмца і прасіць дазволу ўхаліцца за рукаў ці каўнер

Але гаворка тут не пра ветлівасць. Само юнацтва, задумаўшыся, стаяла каля майго локця, тварам да майго пляча, — я ськоса глядзеў на

дзяўчаты ўсё хутчэй і хутчэй сталі аддаляцца, і за некалькі секунд яны зніклі ў змроку.

А ў гэталі, паклаўшы, як нічога і не было, на стол кніжку, я зразумеў, што гэты томік у бланкітным пераплёце з залатым ціценнем, кампактны зборнік твораў Кальцова — рэч не мая. Дзяўчына ў яркажоўтай кофточцы ўзнікла перад маймі вачыма: вось яна таропка ўсконвае ў машыну, трымаецца за мой рукаў, павіснуўшы над бортам, сасконвае і сустрэае сяброўку. Ва ўсе гэтыя моманты што-небудзь заўважала яе ўвагу, але як я мог дапусціць такую няўважлівасць?!

Мне надта было прыкра.

Я разгарнуў кніжку. На тытульнай старонцы было напісана па-руску, але з украінскім «і» ў трох месцах:

«Золотой нашей Машеньке»

На памяць об историческом строительстве, где и ей впервые улыбнулась слава,

от дивчат палатки № 4 Оксаны, Римы і Дуся».

Гэта быў падарунак на развітанне. Магчыма, ён ёй даражэйшы за ўсюкую кніжку... Мне стала яшчэ больш прыкра. І як шкада, што дзяўчаты не напісалі прозвішча. Знайсці гэтую самую «залатую Машаньку» сярод дзсяткаў тысяч будаўнікоў на будаўнічай пляцоўцы на шістдзсят квадратных кіламетраў у мяне не было надзей. На той пляцоўцы слава ўсміхнулася многім: у гэтыя дні прэса адзначала сотні працоўных подзвігаў на будаўнічым камбінате.

Адным словам, Машанька засталася для мяне поўным інкогніта. Спадзявацца можна было толькі на выпадак. Я паклаў томік Кальцова ў партфель, і з таго дня ён увесь час быў пры мне.

3.

УНОВЫХ цэхах пасля свята было непрывычна ціха і, здавалася, малалюдна. Нібыта падземным гулам гудзелі сотні матараў, глуха гурчалі станы, бяшумна білася зялёнае полемя ў печках тэрмаапрацоўкі, толькі пальяскала сталь на ральгангах ды раз-пораз мігліва секла гільяціна рухомых нажоў. Людзі з большага толькі наглядвалі за працай машын, іх было мала, і яны губляліся ў прасторы цэхаў, за кледамі, печамі, трубамаі. Будаўнікі ўжо выйшлі адсюль. Хоць, праўда, на дапаможных заводах камбіната яшчэ вяліся будаўнічыя работы, але гэта ўжо не было напрамакам галоўнага ўдару, як называлі газетчыкі будаўніцтва асноўных аб'ектаў. Народ раз'язджаўся групамі, брыгадамі, цэлымі арганізацыямі. Прышоў час збірацца і мне.

Неяк увечары я вяртаўся па насыпу з правага берагу. Змяркалася. Злева, як інуць вокам, ляжаў шырокі плёс возера, утворанага насыпам, увесь у белых разводах пены; толькі на далеглядзе пад зеленкаватым небам вузенькаю стужкаю відзеўся стэп. На гэтай прасторы, нічым не стрыманы, гуляў шалёны вецер, ён біў у парэнчы моста, гудзеў і свістаў, намагаючыся знесці мяне ў чорную прорву, і сёк пяском у твар. Цені ад рафлектараў магліліся па скупа асветленым насыпу. Было холадна і бяліодна. Таму я з задавальненнем убачыў, што мяне даганяе нейкі невысок чалавек у шэрым плашчы.

Спадарожнік крочыў, не адварочваючыся ад шалёных удараў ветру, толькі кепку прытрымліваў рукой, каб не сарвала. Ён, было відаць, належаў да людзей, у жыцці якіх метааралогія ролі не адыгрывае, і гэта залежыць не ад маладосці, а ад характару.

— Вясёлая пагодка пачынаецца, — сказаў я, калі ён параўняўся са мной.

Хлопец зірнуў на мяне з-пад рукі:

— Тут трапляецца такі ветрык. З пясочкам.

— Дарэчы, адкуль гэта нясе пясок? — спытаў я. — Вецер жа з возера, а да берагу некалькі кіламетраў. Хіба таіны пясчынкі даяліцца з даяляду?

— Задача, — сказаў юнак. — Трэба думаць, што больш няма і адкуль. Ён памаўчаў, пару разоў дакрануўся рукой да падветранай шчакі. — Вось я зрабіў маленькае адкрыццё: гэта проста пылінкі... Не пясок, а пылінкі.

— Што ў ваша адкрыццё ўкралася памылка, дык гэта я адчуваю на ўласнай скуры: вельмі ж балюча сячэ, — сказаў я.

Ён засмяяўся:

— Бачыце... уласная скура найчасцей заводзіць у зман. Вельмі ненадзейны сведка. А што да памеры пясчынкі, дык гэта проста: вецер моцны, і ў гэтым разгядка: хуткасць на масу — вось вам і сіла ўдару.

Так ці інакш, але спадарожнік паказаў сябе кемлівым і цікавым суб'ектам. Я не заўважыў, як насып з усім будаўнічым хаосам застаўся ў нас ззаду, а калі мы выбраліся на добра асветлены праспект Леніна і спадарожнік мой, зніўшы кепку, каб стрэціць з яе пясок, адкінуў чорнае крыло густой роўнай полыні, я нечакана ўбачыў перад сабой смуглявага хлапчыну з чорнымі налімі вачыма, што быў з Машай на заводскім свяце.

Яму трэба было на трамвай. Мы селі на лавачку каля перагана супынку і закурылі. Спачатку я проста падтрымліваў гаворку, а потым вынуў з партфеля блакітны томік і паказаў юнаку.

— Вам не даводзілася бачыць гэтую кніжку?

Ён, трошкі здзіўлены такім паваротам, зірнуў на мяне, потым на кніжку і павольна, як бы без асаблівай цікавасці, працягнуў руку.

— Дазвольце... — Узяў томік, адкрыў вокладку і засмяяўся радасным кароткім смехам: — Ха!.. Дык гэта ты!

Напэўна, Машанька расказала яму сваю прыгоду.

— Вы ведаеце, чыя гэта кніжка?

— Ведаю. Аднае дзяўчыны са «Стальканструкцыі». Ёсць такая арганізацыя, можна сказаць, фірма. А... Чаму вы вырашылі, што я ведаю яе?

— Бачыў вас разам на свяце. Вы, напэўна, таксама са «Стальканструкцыі»?

— Не, я з «Поўдзеньэлектрамонтажу».

— Дык вы можаце перадаць кніжку... Машы? Не ведаю, як яе прозвішча.

— Не.

— Не можаце?

— Яна паехала.

— Ну, адрас яе вы ж ведаеце, ва ўсякім выпадку.

Юнак паглядзеў на мяне доўгім позіркам. — Чаму, маўляў, ва ўсякім выпадку? Ён убачыў мяне, няпрошанага, у садзе сваёй маладосці, і два пачуцці змагаліся ў ім: яго здзіўляла мая бесцярмоннасць і разам з тым хлопца пацягнула на інтымнасць. Надарыўся выпадак пачуць імя дзяўчыны яшчэ з адных вуснаў, успомніць яе яшчэ з адным чалавекам, калі ўжо гэты чалавек увайшоў у іхні сад і стаў нібыта сваім.

— У тым і справа. — сказаў хлапчына са смехам, каб не лаказацца сумным: — Х-ха, не ведаю адраса.

Мяне гэта здзівіла.

— Як жа гэта здарылася? Напэўна, пасварыліся... з-за нейкай драбязы. Бывае.

— Не, чаго нам сварыцца! Проста тады не падумаў пра адрас... («А цяпер, нябось, падумаў, ды позна»...—здагадаўся я, хоць юнак гаварыў бадзёра, усміхаўся, з залішняй увагай паглядваючы, ці не ідзе трамвай). Што ж, ужо тройчы раз'езджалеся з розных будаўнічых пляцовак і не абменьваліся адрасамі. Так і цяпер... развіталіся.

Юнацтва! Шырокае, шчодрое, бестурботнае юнацтва! Не абмяняліся адрасамі, спалзеючыся зноўку з'ехаў на адной з пляцовак!.. Цяпер глядзі на пярэстую карту пяцігадовага плана і варыжы, дзе ты сустрачэш «Залатую Машаньку». Сапраўды, хіба можна згубіць сяброўку на такой, эрашты, хоць і немалой прасторы, як Савецкі Саюз! Х-ха!

У парыве шчырага пачуцця я вырашыў быць больш адкрытым і на правах значна старэйшага сказаў ужо з інтымным дакорам:

— Адным словам, хлопца, вы згубілі Машаньку з вачэй.

Ён перавёў на мяне позірк, напэўна, заўважыў у сумнай усмешцы маю расчуленасць і перастаў быць аб'якавым.

— Згубіў? Дык яна ж толькі ў відпуску! — выгукнуў з адценнем запытання, пераконваючы больш сябе, чым мяне.

— Ага... А з відпуску сюды?

— Не... Яе брыгаду кудысьці хочучь перанінуць. На вялікае будаўніцтва. Скажыце, калі ласка, — я вас бачыў на пляцоўцы з нашым рэдактарам, — вы не карэспандэнт?

І калі я пацвердзіў гэтую здагадку, хлопец пачаў распываць, дзе ён, на маю думку, магло распачацца вось цяпер вялікае будаўніцтва, бо ён з газет не можа зразумець: там ужо распачалося

Габрыэл

ДЖАБУШАНУРЫ

Грузія

Калі выйдзеце ўсе вы вясною на зялёны

і досвітны луг,
не забудзьце,
паклічце з сабою
ў свой нястрымны,
свой радасны круг.

І ў мароз,
і ў калюжнюю слоту
я з сябрамі развею тугу...
Перажыць адзіноты нудоту
я ніколі без вас не змагу.

Без сяброў мне
і сонца не трэба—
я адзін бы ў маркоце зачах...
Круг сяброў —
гэта чыстае неба,
сцяганоснае неба ў вачах!

Пераклаў М. ФЕДЗІОКОВІЧ.

Зейнал ХАЛІЛ

Азербайджан

ПОМНИК ГЕРОЮ

Скульптар высек яго ў граніце,
Сказа кожны — такім ён і быў,
Як арол у бяздонным блакіце,
Нашы вольныя горы любіў.

З чалавечай тугою і смуткам
На зямлю ён глядзіць з-пад рукі,
Дзе няспынна, нястрымана хутка
Сярод скалаў звяняць раўчуні.

Ядзігар тут калісьці меў хату,
Самым кемлівым быў пастушком.
Да Берліна, як трэба салдату,
Ён пракладваў дарогу шытком.

Не лічылі яго забіякам,
Спеў у сэрцы юнацкім змагар.
Там, дзе рота ішла у атаку,
Першым ідаўся ў бой Ядзігар.

Не вярнуўся, няма і не будзе...
Ля падножжа гары—п'едэстал,
Да якога спяшаюцца людзі,
На якім ён з граніту паўстаў.

Пераклаў Р. БАРАВІКОВА.

Мірдаз КЕМПЕ

Латвія

ВАДА, ХЛЕБ, ПАВЕТРА

У белым возеры вада
Празрыстая. Глытнеш, бывала,
І нібы выцвіла бяда.

будаўніцтва, там ужо заканчваюць новыя цэхі, а як справы на такім вострым заводзе, на такой вострай пляцоўцы? Ці не бываў я там і там?

З таго, як ён шукаў па газетах, як распываў мяне, мне стала ясна, што ён ужо зразумеў сваю памылку. Вольны папярэдніх месяцаў, калі яны раз'езджалеся бябодэсна, не думаючы пра адрасы, жорстка над імі пакартаваў: пляцоўка камбіната сталі над ракою дадала нешта новае ў іх узаемаадносіны — цяпер ужо яму цвёрда трэба было ведаць не толькі назву горада, куды яна паехала, але і бачыць яе ў новых абставінах, чуць не штохвіліну, яму патрэбны былі пісьмы, вялікія, падрабязныя, каб было што чытаць, адчуваць іх на сэрцы і бясконца думаць.

— А можа, яна вам сюды напіша?

— Не. Яна думае, што я паехаў ужо. Мая брыгада затрымалася выпадкова.

— Ну што ж, можа стацца так, што вы ўжо не ўбачыцеся з Машанькай?

— Убачымся! — ужо зноў бадзёра адказаў хлопец. — Ведаеце, «Поўдзеньэлектрамонтаж» і «Стальканструкцыя» — гэта фірмы, якія рэдка размінаюцца.

Ад злосных спрэчак — ні сляда,
Ізноў святлей на сэрцы стала.
Мяне радзіма ратавала,
Як птушку цеплыня гнязда.

Я хлеб каштую аржаны
І доўга пахнуць кменам губы.
А ты ў спякоту сціснеш зубы,
Але не разагнеш спіны,
Мая зямля!

Мы адналюбны:
У нас з табою дух зямны.

Маё паветра, вецер—мой!
І пах зямлі лясной, марской
Яшчэ прысыплю снегам чыстым.
Сасновых лапін дух смалісты
І сена свежага настой:
Паветра мілага дзяцінства
Нашу я ў памяці сваёй!

Як у вайну тужыла я!..
Радзіма светлая мая,
П'ю волю, я ўдыхаю волю.
І помню: ты была святой
Для тых, хто паў на ратным полі;
Была і хлебам, і вадой,
Паветрам бессмяротнай долі.

Пераклаў Э. АГНЯЦВЕТ.

Рамз БАБАДЖАН

Узбекістан

Навекі наш Ільіч астаўся жыць
з людзьмі,
Такога генія не разлучыць
з людзьмі.
Я на зару гляджу, здаецца мне,
што Ленін
З Крамля ідзе, каб гаварыць
з людзьмі.

Пераклаў Хв. ЖЫЧКА.

Амінджан ШУКУХІ

Таджыкістан

ПАЎТАРЭННЕ

Усё, што ўжо калісь натхняла нас,
вяртаецца да нас аднойчы зноўку,
таму і паўтараецца вясна
у нашых песнях, радасных
і звонкіх.

Гавораць мне: «Прыслухайся,
паэт,—
успомніў ты вясну разоў мо
трыццаць...»

Люблю вясну! Таму і, не сакрэт,
не страшна мне ніколі паўтарыцца.

Зноў паўтаруся, бо заўжды пяю
пра характава абуджанага краю.
Уславіў зноў каханую сваю,—
здаецца, дні былыя паўтараю.

Здаецца, зноў мы ў квецені садоў,
мне не патрэбна іншага прызначэння:
я ёй гатоў аж да сівых гадоў
выказваць шчырай вернасці
прызнанне.

Няхай жа паўтараюцца заўжды
маўчанне гор і шум начнога мора,
вясёлы бульбак дажджавой вады
і галасы з касмічнае прасторы.

Няхай, няхай паўтараюцца вясна—
пара любі і творчага натхнення.
Адна вайна, крывавае вайна
няхай не знае болей паўтарэння!

Пераклаў М. ФЕДЗІОКОВІЧ.

Ашот ГРАШЫ

Арменія

АРМЕНИЯ

Арменія, ты ўся ў напывах,
Ты і Паэт, і Муза ты.
Ты ў сэрцы, нібы ў лісці дрэва,
Румянш-словы, як плады.

Па музыцы, што з ветрам зліта,
Што зліта з голасам садоў,
Што зліта з крыкам журавоў,
Арменія, ты Кампазітар.

Па каменню, што дом узніс
Да самых зор—зайздроснай
долі,—

Арменія — Каменячос,
Арменія — вялікі Дойлід.

Па сіняве тваіх азёр,
Па зеляніне у праменнях,
Па ззянню скал і снежных гор
Ты, як Мастак, мая Арменія.

Хачу цябе я з года ў год
Любіць, табою ганарыцца
І верыць словам летанісца,
Што ты адвечны Садавод.

А што, каб не было цябе—
Ні рэк тваіх, ні горных стромаў!..
Не жыў бы я, адно—гібеў
Без песень, без сяброў, без дому!

Пераклаў Ю. СВІРКА

Уладзімір БЭЭКМАН

Эстонія

ЗА ЛЕСАМ

Што схавана там за лесам!
А схаваныя там руды,
І грызучы іх там машыны.

Што за сэрбам вербалоў!
На вяршынях сінусоід
мігацеюць мегавольты.

Што за ельнікам зялёным!
Пыхаюць пякельным жарам
у палоне ядры ўрану.

А па кронах што за пошму!
Гэта сцішаны там скрыгат
шасцяронак у натузе.

За паўсонным борам што там!
Там прапальваецца камень
плазмай... Быццам нож у масле...

Што за лугавым прасцягам!
Там зусім адкрыты космас
і амаль астыглы прысак.

Што з мяжою поля зліта!
Патаемна гама-сонца
вострыя чаканіць цені.

А схаванаму ёсць мены!
Уся зямля, што там за лесам,
гэта й ёсць мяжа бязмежна.

Цягне як за твю межой!

Пераклаў Ул. ВОПКА.

— Вунь што! — сказаў я, закрываючы партфель. — Калі так, то я папрашу вас перадаць Машы яе кніжку. А калі не ўбачыцеся, то... застанецца вам на ўспамін.

Хлопец ускочыў, трошкі нават заспяшаўся:

— Не, гэта так! Кнігу я перадам, будзьце ўзрунены. Калі на тое пайшло, дык я вам скажу: калі нават «Электрамонтаж» і «Стальканструкцыя» размінуцца, нам з Машаю... Цяпер ужо я ведаю... нам у жыцці... — Ён не адважваўся сказаць, але вельмі хацеў запэўніць мяне, што кніжка абавязкова трапіць да свайго адрасата, — нам ужо і хвіліны нельга аднаму без другога... Х-ха...

— Вось і цудоўна! Дужа рады, — сказаў я, падаючы яму томік Кальцова. І пасля паўзы дадаў: — Рады, што кніжка трапіць да свайго гаспадары.

— Гэта будзьце ўпэўнены!

Я паціснуў хлопцу руку і пакрочыў праз бульвар да гатэля, чамусьці, — хай уласная маладосць і мінула даўно, — бласлаўляючы жыццё.

Пераклаў М. РАКІТНЫ.

МАЛДАЎСКІЯ БУСЛЫ Ў БЕЛАРУСКІМ НЕБЕ

Нядаўна Дзяржаўны рускі драматычны тэатр імя М. Горкага паказаў спектакль па п'есе вядомага малдаўскага пісьменніка Іона Друцэ «Птушкі нашай маладосці». Аўтар быў гошцем калектыву, прысутнічаў на прэм'еры.

— Спектакль па п'есе «Птушкі нашай маладосці» паказалі ўжо ў пятнаццаці тэатрах, — расказаў нашаму карэспандэнту І. Друцэ, — і я буду абсалютна сумленым, калі скажу, што ваш спектакль зрабіў на мяне амаль, што самае вялікае ўражанне. Мне надта спадабаўся малады і дзёрзкі рэжысёр Юрый Міроненка, які знайшоў саю трактоўку п'есы і прымусяў мяне, аўтара, захапіцца гэтай трактоўкай, паверыць, што менавіта так п'еса напісана.

З усіх выканаўцаў ролі Павела, якіх даваўся бачыць, Павел—Юрый Ступакоў, здаецца, найцікавейшы. Сталы, удумлівы, таленавіты артыст! Прафесіянал — гэта, бадай, галоўнае. Я не раз буду вяртацца да характара, які ён стварыў.

Глыбокай і праніківай здалася мне ў эпизаднай ролі Арціны артыстка Ільза Лакштанава. Колькі чалавечага багацця адкрыла яна ў звычайнай сціплай жанчыне, адной з многіх, чые мужы не вярнуліся з вайны.

Ну і, канечне, шмат цікавага знайшла для сваёй гераіні цёткі Руцы Ганна Абуховіч. Калі гаварыць вобразна, дык яна ўжо «выруліла» на ўзлётную пляцоўку і вось-вось узляціць высока.

Я назваў толькі некалькі акцёрскіх работ зусім не таму, што астатнія мне не спадабаліся. Проста я вылучыў тыя, якія, на маю думку, лепшыя з лепшых. Мне зусім не хочацца, каб хто-небудзь застаўся пакрыўджаным, бо гэта будзе несправядліва — над спектаклем працаваў калектыв зольных і блізкіх мне па духу людзей. Кожнаму з іх я ўдзячны.

Шкада, што спяшаюся ў Маскву — там ідуць апошнія рэпетыцыі гэтай п'есы ў Мельнім тэатры — а то б з задавальненнем пабываў у Бабруйску, дзе таксама паставілі «Птушкі нашай маладосці» і, як мне казалі, старую цётку Руцу іграе зусім маладзенька артыстка.

Пасля спектакля, у знак удзячнасці, драматург падарыў рэжысёру экзэмпляр сваёй п'есы, на якім напісаў: «Юрыю Міроненку, маладому рэжысёру, які з вялікім бляскам запустіў у беларускае неба малдаўскія буслоў. Доўгага і ўстойлівага паляту маладому рэжысёру і буслам. І. Друцэ».

І. Друцэ і народная артыстка БССР Г. Абуховіч.

Фота А. ЛАСМІНСКАГА.

ДАЎНО ГЭТА БЫЛО. Яшчэ на пачатку станаўлення савецкага беларускага тэатра. У «Беларускай хаці» на Камароўцы мне давялося разам з Міхасём Кудзелькам, аўтарам аднаактовай камедыі «Мікітаў лапаць», удзельнічаць у гэтым вясялым спектаклі на сцэне Першага Беларускага таварыства драмы і камедыі. У тыя дні саліст Беларускага народнага хору Уладзіміра Тэраўскага Міхась Кудзелька выступаў і як артыст драмы ў спектаклях пад сваім прозвішчам, а ў часе беларускай акупацыі пад псеўданімам Юрка Куртаты. Больш вядомы ў народзе як паэт Міхась Чарот. Ён вымушан быў хавацца ад агентаў дэфекантывы, якія ганяліся за ім, бальшавіцкім падпольшчыкам-агітатарам.

Аўтар вясялых камедыі «Случай варона», «Жаніх без шлюбу», «Сварыліся ды паканіліся», М. Кудзелька ў «Мікітавым лаці» іграў Мікіту, хаця па сваёй творчай індывідуальнасці (амплуа) павінен быў бы выконваць Саўку. Высокі, прыгожы, з лагоднай усмешкай і вясялымі іскрамі ў вачах, звонкімі голасам, Міхась Кудзелька быў створаны для ролей маладых герояў. Аднак, вымушаны маскіравацца, ён іграў Мікіту, у якім вобразе якога быў зусім непазнавальны. Рыжы парок з кароткай стрыжкай, гумозавы курнос, вяснушкі на твары — усё гэта мяняла яго аблічча да непазнавальнасці. Заўсёды такі зграбны ў жыцці, добра апрануты ў модны на той час гарнітур з чорнай суконнай кашуляй, падперазанай прыгожым раменьчыкам, у высокіх кавалерыйскіх ботах пад крыльямі галіфа, з пышнаю шавялюрай кучаравых цёмна-каштанавых валасоў, Міхась выглядаў вельмі прыгожым маладым чалавекам. А на сцэне ў зрэзнай вопратцы з дзіркамі ды лапімамі, у влікіх, не па назе, лапцях, Кудзелька — Мікіта смяшыў усіх сваім выглядам, гримасамі ды пацешнымі інтанацыямі. Ён быў чужым прастаканам (амплуа), у якім ніяк нельга было пазнаць вядомага паэта, які, дарэчы, і ў жыцці валодаў выдатным пацучым гумарам. Няхітры жарт аб тым, як згублены прыдураватым Мікітам лапаць выклікаў у Яўмена падазрэнне, што да яго жонкі Грышкіны хадзіць у гошці нейкі дзядзёка, лёг у аснову камедыі аб вясялых і смешных прыгодах добрых суседзяў.

Вясялы жарт «Мікітаў лапаць» і па сённяшні дзень ідзе на сцэнах самадзейных тэатраў. На прафесійнай сцэне цяпер яго паказвае разам з купалаўскімі «Прымакамі» Беларускае тэатр юнага гледача. На маю думку, спектакль пад агульнай назвай «Чаму ж мне не печь, чаму не гудзец» справядліва выклікае цікавасць да сябе гледачоў. Пастаўлены ён з добраю усмешкай, як відовішча-гульня, як твор сцэнічнага мастацтва з элементамі буфанады. Нешта ад традыцый вандруных труп, што выступалі некалі на плошчах і вуліцах гарадоў і мястэчак, перайшло ў эстэтыку спектакля.

Акцёры іграюць з радасным захапленнем, з эмацыянальным і творчым уздымам. Яны разам з пастаноўшчыкам выступаюць аўтарамі вынаходлівых трукаў і гегаў. У тым, што выканаўцаў натхняе і аб'ядноўвае рэжысёрская задума, заслуга і поспех выхаванкі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Людмілы Тарасавай. Яна глыбока адчула народны гумар беларускіх камедыі і змагла гэтае адчуванне жыццядараснасці і вясялых пацех перадаць акцёрам, навучыць іх быць непасрэднымі і жартаўлівымі на сцэне. Даўно ўжо не даводзілася бачыць у тэатры сапраўднае народнае відовішча ў такім адмысловым выкананні, з такім дакладным пацучым жанру і камедычным бляскам, як у спектаклі тэатра юнага гледача.

Буржуазны тэатр выкарыстаў па-

пантаміме. У гэтым спектаклі не шукайце бытавой дакладнасці, хаця ён і не луннае ў эмпірач, а абедзюма нагамі стаць на зямлі і мае ўсе адзнакі нацыянальнага беларускага каларыту.

Увёўшы ў спектакль двух вядучых, пэўней, слуг (артысты Яўген Грунін і Леанід Улашчанка), якія дапамагаюць арганізоўваць пляцоўку спектакля і перастаўляць дэкарацыі (ну зусім, як у тэатры Галубка ў часе яго выступленняў на вёсцы), рэжысёр-пастаноўшчык увесь час падкрэслівае і не дае забыць, што ідзе спектакль, вясялае ігрышча. Яно, аднак, прызначана не толькі пазабавіць гледача, але і даць яму пэўнае настаўленне, як перамагаць адмоўныя з'явы яго жыцця.

Сярод выканаўцаў спектакля, яго камедыянтаў мы лёгка пазна-

КАСКАД

Яўген РАМАНОВІЧ,
заслужаны артыст БССР

СПЕНТАКЛЬ «ЧАМУ Ж МНЕ
НЕ ПЕЦЬ, ЧАМУ НЕ ГУДЗЕЦЬ»
У ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА

ВЕСЯЛОСЦІ

пулярнасць фарсу (фабля), яго прыёмы для камерных мэт. Змест вясялых народных, часам грубаватых жартаў і гатырычных іпідыў з паню-феадалаў, розных хіўцаў і махляроў-чыноўнікаў, выкрываць ліхадзейства і распусці манашаў і панскіх гіцляў буржуазны тэатр скарывстаў фарс для паказу голага сексу і розных анекдатычных гісторый і тым самым вясялым акцёрскую буфанаду і гратаск звёў да шантаннага відовішча для забавы сыхых... Янка Купала ў «Прымаках» не толькі скарывстоўвае забаўную гісторыю, як падвыпіўшыя мужыкі памянліся на ноч хатамі, каб правесіць, чыя жонка горшая, але і сатырычна востра высмяляў прадстаўніцую царскай улады — урадніка і соцнага, людзей тупых і хіўных, гатовых заўсёды выкарыстаць сляпскую цемнату і запалоханасць на сваю карысць. Фарсавыя прыёмы шырока распаўсюджаны ў славянскіх тэатрах, асабліва балгарскім, украінскім. Яны маюць месца і ў беларускай драматургіі ў камедыях Купалы, Галубка, Чарота.

Рэжысёр Л. Тарасова знайшла адметны ключ для сцэнічнага вырашэння старых беларускіх камедыі ў новым сучасным спектаклі. Яна паставіла іх як паказ вясялых камедыянтаў.

Некалі група Першага Беларускага таварыства драмы і камедыі і тэатр Галубка на фурманках ездзілі з вёскі ў вёску і ставілі свае спектаклі ў любых умовах, на любых пляцоўках. Удзельнікі спектакля «Чаму ж мне не печь, чаму не гудзец» вязьджаюць гурбой на сцэну на сваіх драбінах і пачынаюць спектакль пад дынамічную музыку. Удала выкарыстана рэжысёрам творчасць нашых папулярных «Песняроў», кіраўніка гэтага вакальна-музычнага ансамбля Уладзіміра Мулявіна.

У спектаклі «Чаму ж мне не печь, чаму не гудзец» створана атмосфера гульні і камізму, што робіць яго займальным і цікавым ад пачатку да канца. Вясялы смех гледачоў напаяе глядзельную залу і стварае той выдатны настрой святочнасці, чым і павінен вызначана камедыяны паказ.

У дружным ансамблі акцёры іграюць лёгка і непасрэдна, спарорніваючы адзін з адным у вынаходлівых фартэлях, камічнай

ём ужо добра вядомых акцёраў — Барыса Барысёнка ў ролі Максіма, Алу Фурманаву — Даміцэлю, Барыса Піскуна — Трахіма, Тамару Мужэнку — Паланею ў Купалаўскіх «Прымаках» альбо Ларысу Бельскую — Грышкіну, Таццяну Курковіч — у «Мікітавым лаці» Чарота. Нельга не вылучыць тут і Віктара Турмовіча, акцёра выдатнай непасрэднасці, эмацыянальна яркага выканання і народнага гумару, які выступае ў гэтым спектаклі ў дзвюх ролях: закаханага хлопца Саўкі ў «Мікітавым лаці» і пыхлівага самадура ўрадніка ў «Прымаках». Такасама дзве ролі: Мікіты («Мікітаў лапаць») і Мацейкі («Прымакі») выконвае артыст Леанід Крун. Ён у іх паказвае свае цікавыя камедыяныя мажлівасці і ўменне пераўвасабляцца ў вобразы маладых персанажаў, што не так проста.

Але асаблівую цікавасць выклікаюць акцёры Міхась Пятроў і Вера Кавалерава. Яны таксама выконваюць па дзве ролі і дзівосна пераўвасабляюцца, але, апрача гэтага, захапляюць сваім выдатным сцэнічным майстэрствам, пластыкай і ўменнем ствараць яркія камедыяны характары. Арганічным паводзіны на сцэне, іх высокая сцэнічнасць, свабода пацучыяў, вынаходлівасць і яркасць акцёрскіх прыёмаў — усё гэта пераконвае ў іх акцёрскім умельстве і ўпэўненым самаадчуванні на сцэне. Ім вяршы, нягледзячы на тое, што яны, як і некаторыя іншыя выканаўцы, губляюць часам пацучы меры ў сваім паказе гратэску, а пацучы меры і ёсць мастацтва, сцвярджаў А. Астроўскі.

Не ўсе рэжысёрскія пошуні зразумелыя гледачу, як і пантамімічныя сцэны (слугі), хаця ў спектаклі зусім правамерна было б перавесці ў пантаміму рэчытатывы акцёраў, змест танстаў іх іны не могуць выразна данесці да гледача праз адсутнасць належаючай пастаноўкі голасу і невыразнай артыкуляцыі (У. Пятроў, В. Кавалерава і іншыя).

Павесішы цікавы графічны вясновы пейзаж — заднік, мастак Юра

ДЭБЮТ

ЗНАЁМСТВА АДЫЛОСЯ

Л. СІНЬЕЛІКАВА У СПЕНТАКЛІ «ЛЕБЯДЗІНАЕ ВОЗЕРА»

гэта партыя праслаўленага твора П. І. Чайкоўскага. Яна, гэтая класічная партыя, цяжка не толькі ў чыста тэхнічным плане, але і прадляе танцоўшчыцам патрабаванні да глыбокай псіхалагічнай распрацоўкі вобразаў. Пяшчотнасці, трапяткому пацучому, пакарлівасці Адэты супроцьставіцца ўладнасць, халодны разлік Адылі.

Другая дзея. Першае з'яўленне зачараванай Злым геніем Адэты. Плаўны, грацыёзны рух. У ім адчуваецца падуладнасць лёсу, нейкая асуджанасць ва ўзмахах крылаў-рук, ва ўсёй постаці. Але вось

яна ўбачыла прынца Змяніўся, збіўся рытм руху: адчуванне небяспекі змянілася надзеяй. Замітусілася душа, часцей узмахі крылаў, шырэй стала амплітуда рухаў. Але чары трымаюць. Слабеюць рукі. Толькі кісці, выразаныя кісці рук яшчэ прагнуць свабоды, але і яны неўзабаве апускаюцца, заміраюць. У адажыю — зноў надзея на свабоду, зноў натхненне, якое перадаецца прынцу і дае яму ўпэўненасць і сілу. Пакарлівасць, пяшчотнасць, надзея на вызваленне — усё, чым жыве Адэта, ужо зразумела гледачу. Знаёмства ад-

былося, і ён, глядач, чакае з'яўлення Адэты, і замірае заца пры кожным наступным выхадзе маладой балерыны.

А наперадзе трэцяя дзея. Наперадзе Адылія. Вядомае па-дэ-дэ, якое шмат разоў выконвалі многія вядомыя балерыны і ў спектаклях і ў канцэртным выкананні.

Дачка Злога генія варта свайго бацькі. Ганарыстая, упэўненая ў сабе і ў поспеху...

Ці здолее дваццацідвухгадовая балерына перадаць усю падступнасць і бяздушна Адылі? Ці хоць тэхнікі?

Змагла! І тэхнікі хапіла. Дакладныя позы, адточаная фіксацыя кожнага руху. Ганарыста-фанабрыстая асанка. Крыху адінута галава.

Зігрываюць узяты ў палон танец пераможцы. Максимальны амплітуды рухаў. І халодная радасць — віртуозныя трыццаць два фюэты.

КАЛІ мы сустракаем на афішы імя новага выканаўцы ролі ў даўно знаёмым спектаклі, з'яўляецца прадчуванне нібы яшчэ адной прэм'еры. Такі настрой панаваў і ў зале Дзяржаўнага ападэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета на прадстаўленні «Лебядзінае возера». Афіша абвешчала: «Адэта-Адылія — лаўрэат міжнароднага конкурсу Людміла Сіньелікава (першае выкананне)».

Яшчэ адно знаёмства года 72-га. Балетаманы, зразумела, чулі і чыталі пра таленавітую маладую артыстку. Толькі харэаграфіка мастацтва такое, што тут «чулі» або «чыталі» яшчэ нічога не азначаюць. Артыста балета трэба бачыць на сцэне, у танцах, у палюбленасці ў вобраз, сатчаны з музыкі і руху. Ваны ўвесь антураж — і жэст дырыжора, і святло рампы, і нагоўп кардэбалета... Ну і, вядома, зала, дзе сэрцы і вочы на якіх дзе гадзіны спектаклі аддадзены сцэне.

Цяжка, бадай, назваць салістку балета, якую б не экзаманавала

Тур навідаў на сцэну незразумелых пляцовак з пабеленай фанеры, якія не стасуюцца з самадзейнай імправізацыяй. Вопраткі ўдзельнікаў заахаваны і не ствараюць уражання беднай дарэвалюцыйнай вясні. Тут не патрэбны трытны, але і шойк не да вобразу. У той жа час зусім правамернае месца ў бубанадзе займаюць танцы ўсіх удзельнікаў, якія высмейваюць розныя рок-н-ролы і бугі-вугі. Іх цікава паставіла балетмайстар Элга Друло.

Май захапленне спектаклем і той чужойнай настрой радасці ад светлага мастацтва, які вымусіў мяне адразу ж сесці за гэты артыкул, ніяк не павінны азначаць, што ў спектаклі няма ніякіх недахопаў і што ён такі ўжо дасканалы, што няма чаго і крытыкаваць: безумоўна, ёсць, і часткова пра іх скажаў, а далюньці іншыя.

Мяне радуе тое, што за апошні час у рэспубліцы вырасла маладая рэжысура—выхаванцы нашага Інстытута, якія вабяць сваімі творчымі здабыткамі, смелымі пошукамі і адкрыццямі хоць бы толькі ў тых спектаклях, якія мне давалася паглядзець. Я не магу не сказаць пра шматбагатаую рэжысуру Б. Луцэні («Раскіданае гняздо» Яні Купалы, «Заціоканы апостал» Андрэя Макаёнка), В. Раеўскага («Трыбунал» А. Макаёнка, «Што той салдат, што гэты» Б. Брэхта) у нашым Акадэмічным тэатры. Цікавае знаёмства адбываецца з Людмілай Тарасавой у спектаклі «Чаму ж мне не пець, чаму не гудзец?» Апрача паставачнай архітэктонікі радуе ўменне глыбока раскрываць сцэнічныя вобразы, дабівацца ад акцёраў самаадданнага і творчага выканання, пачуцця новага стылю ў тэатральным мастацтве. Малады рэжысёр вызначаюцца ў сваіх спектаклях глыбінёй ідэяльнай задумкі, выразнасцю мастацкіх сродкаў і высокай культурай паставоўкі. У той жа час яны следуючы праслаўленым традыцыям «Паўлінкі» Яні Купалы ў Акадэмічным тэатры, «Несперкі» В. Вольскага ў тэатры імя Якуба Коласа ў паставоўцы камедыяных відовішчаў.

Не магу не сказаць і аб праграмцы да спектакля «Чаму ж мне не пець, чаму не гудзец?». Складзеная з добрых гумарам, яна вельмі жыва і цікава знаёміць гледача з удзельнікамі спектакля, яго творцамі ад рэжысёра да манцёршчынаў сцэны.

Паглядзець «Чаму ж мне не пець, чаму не гудзец?» у Беларускам тэатры юнага гледача. Не паінадуецца!

Скончылася трэцяя дзея. Знаёмства з новай балерынай пераходзіць у прызнанне яе таленту і майстэрства. Адчуваеш, што прысутнічаеш пры поспеху—заслужаным і яркім.

Трэцюю дзею паказала Людміла Сінельнікава два гады назад у апошнім туры Міжнароднага конкурсу балета ў Варне аўтарытэтанаму журы і не меней аўтарытэтанай публіцы гэтага буйнейшага конкурсу танца. Аматарам балета Варна адкрыла імя дваццацігадовай балерыны з Варонежа, уручыла ёй бронзавую ўзнагароду. А панаданае надалей нязменнага старшын журы Г. С. Уланавай маладой балерыне пры ўручэнні ўзнагароды запамнілася Людміла Сінельнікава на ўсё жыццё.

Строгі крытык мог бы заўважыць некаторую скутасць балерыны ў асобных сцэнах другой дзеі. Магчыма, яму захацелася б

ДАВАЙЦЕ яшчэ раз прыгледзімся да сцэны Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы пад час поспеху камедыі А. Макаёнка «Заціоканы апостал». Падзівімся на хаду, прыстойнасць, выхаванасць Дачкі—як добра яна выкіталтавана ў школе і дома, акурат, як Маці—ад рэверанса да зававедзі «гэта ўсё не нашага розуму справа». А Малыш? Ці ж не ён і тое сёе пабраў ад дзеда-гангстэра, бацькічыноўніка, маці-эстэтыкі?

Дарэчы, колькі гадоў Малышу? Не Сыну па яго філасофскіх разважаннях, а Малышу—Анатолію Мазлоўскаму ў спектаклі Б. Луцэні.

Аўтарскі тэкст вызначае яго ўзрост няпэўна. Калі браць пад увагу палітычны сентэнцыі Сына, ён прымаецца як юнак. За гэта гавораць і лозунгі, спасылкі Малыша на пэўную блізкасць яго да іншых прадстаўнікоў бунтарскае моладзі, і сама тэндэнцыя разабрацца ў рэчаіснасці «глобальна». Гульня ў цацачкі тады можа быць растлумачана як аўтарская ацэнка пошукаў і бунту моладзі, ён нібы надкрэслівае, што і сам Малыш, і тыя, з ім ён водзіцца па-за сцэнай, яшчэ злыеныя і па сваіх прапаведзях і метадах пратэсту.

Але тэкст дае волю тлумачыць вобраз Малыша і як падлетка-вундэркінда, г. зн., падлетка, які зацікавіўся палітычнай таму, што бацькі на яго не маюць часу, а ён мае час назіраць за імі, разбірацца ў іхнім сямейным, хатнім палітыканстве. І, сфармаваўшы выгаду ад дамашняе тантыкі, Сын хацеў бы мець яе потым ад палітычнае стратэгіі (паралель паміж структурай сямейных адносін і міжнароднай палітычнай выразна праводзіць Палітычны каментатар, з'яўляючыся на экране акурат тады, як прыходзіць дадому і пачы-

наюць сваю халодную вайну бацькі.

Калі разумець Малыша як вундэркінда, артысту граба паказаць «наўную непасрэднасць», а ў спектаклі, як гэта было адразу заўважана крытыкам Г. Коласам, «Малыш, якім яго іграе А. Мазлоўскі, пазбаўлены наўнай непасрэднасці. Часцей за ўсё ён ставіць задачы перад дарослымі, а сам бывае азадчаны толькі «глобальнымі» пытаннямі» («Літаратура і мастацтва» ад 14 мая 1971 года).

Ці мог бы А. Мазлоўскі іграць падлетка? Ці не прымалася б яго «наўная непасрэднасць» як ход хітрага цынніка або як англійскі гумар Малыша?

АКЦЕРЫ І РОЛІ

СТАЛАСЦЬ МАЛЫША

Думаецца, што сапраўды малы, непасрэды і шчыры Сын не змог бы прымяніць шантаж—калі б да бацькі ён здолеў паставіцца карысліва-адчужана, то адкрыць у мацеры распусную бабу і потым застацца без надлому, без драматычна-балючай зацягасці—на гэта здольны толькі сфармаваны нягоднік, хоць і недарослы. А мы прымаем Малыша спачувальна, як сфармаванага юнака, што задумаўся не на жарты пра паходжанне грубасці, цыннізму, бесчалавечнасці ў дзяржаўных адносінах, і вытокі гэтае бесчалавечнасці палітыкаў шукае ў сям'і, у выхаванні, у асобе чалавека.

У асобе—а не ў пародзе чалавечай!—Інакш ён ужо быў бы больш жорсткі і нахрапісты, чым можна спадзявацца ад яго па першых хадах у сямейнай стратэгіі.

Артыст іграе юнака, што жыве без асаблівых клопатаў у мяшчанскай сям'і з яе хітрыкамі, абмежаванасцю і рэкламнай аздобай. Яго Сын хутчэй гуляе ў Малыша па прывычцы, спалучаючы выгоды даўняга становішча вундэркінда і юнакай «безнаўнасці». Такое раскрыццё вобраза прыдатна і рэжысёру, бо дзіця—вундэркінд на сцэне было б маларухавым, больш летуценным ці пачынаўсяханаўску сузральным. Спалучэнне падлетка-Дыягена ў бочцы, рэсептабельных бацькоў і выхаванай Дачкі дало б малюнак, а не дзею, і такая адзнака выключнасцей, ды ішчэ ў чадзе навуковага дыспуту, нагнаў бы на залу атмасферу летарычнага сну. Разуменне паставоўшчыкам Б. Луцэнікам Сына ў плане, прадстаўленым А. Мазлоўскім, дало магчымасць паўней скарыстаць сцэнічны асаблівасці гэтага артыста. Яшчэ ў маскоўскай студыі «Снамарохаў» Мазлоўскі даў да кінтальту пластыку рухаў,

позы, міміку і жэст. У гэтым спектаклі, з купалаўцамі, энергія і спрыт маладога акцёра акурат вельмі ўдала выяўлялі месца і ролю Малыша ў сям'і, ажыўлялі мізансцэны, вялі дзеянне, рабілі Сына не проста адметным, але проціпастаўленым у ідэяных адносінах да астатніх персанажаў. Тым больш, што ўсе яны—«не сцэнічны характары ў звычайным разуменні, а хутчэй персаніфікаваныя пазіцыі, ідэі, думкі» (Г. Колас).

Творчая манера акцёра А. Мазлоўскага выявілася

біць нават панрытыкаваць свае ўласныя недахопы, каб абязброіць яго крытыкаў. Аднак варта ўзяцца за «устой» яго побыту, як та-ты бяруцца за папругу.

Малыш у спектаклі не апостал, ён—ілюстрацыя «апостальскага вучэння», ці, прасцей кажучы, выказнік думкі, што з абыяцельскага аспроўддзя ёсць два выйсці: першае—прач ад маралі мешчаніна—праз ваіно; другое—прыняць маралі мешчаніна—і засесці пасля лозунгаў за стол.

Калі б А. Мазлоўскі, згодна з рэжысёрам, хацеў паказаць Гамлета, Сын не вярнуўся б абедзе з Татам, Маці, Дзядулем, а потым—праз гадзі—не ўзяўся б апавя-

даць пра здарэнні свае маладосці, пачапіўшы акулары і пінжак. Сын мог бы стаць апосталам, але яго заціокалі, аглушылі дэмагогіяй «напаўкультурнага» мешчаніна з вышэйшай адукацыяй, затруцілі тэрміналогіяй, зазубранай са схаванага бацькамі слоўніка, запалохалі папругамі,—і ён сеў за стол, нават не звязваючы на Дачку, што гатова за яго на касцёр (а, наслухалася апостала, пройдзе, як і ў мяне—напісана ў Малыша на твары за ядой). Малыш з вышынні паднябесся апынуўся за сталом, корміцца тою ж пустай, што і тыя, каго ён крытыкаваў. І хто, нарэшце, пасадзіў яго на чале стала. Скончыўся модны бунт...

А зала маўчыць. Або гораха аплаздуе акцёра А. Мазлоўскаму. Ёй крыўдна за Сына, бо тыя, хто ў зале, ведаюць большую, вышэйшую мараль: «Эх, Малыш... Чаго ты вярнуўся да таго ж карыта, што і гэтыя нікчэмныя абыяцелі... А неярпімасць... непрымірымасць да несправядлівасці... несумленнасці, кар'ерызму, хцівасці?—як шкада, што начытаўшыся пудоных талмудаў, не змог ты пазнаёміцца з Маральным кодэкам нашай моладзі...»

Другі сезон ідзе ў купалаўцаў «Заціоканы апостал». Ці ўнёсшы творчым натхненнем, ці стомлены працай над новымі ролямі, кожны раз выходзіць на сцэну артыст Анатоль Мазлоўскі, каб прадэманстраваць сваё майстэрства пераўвасабляцца і жыць клопатамі героя. Будуць у яго новыя п'есы і вобразы, поспехі і проста дзікурствы, але застаецца памяць пра першую ўдачу і добрае слова ўдзячным гледачоў.

Уладзімір ІСКРЫК.

У ПЕРШЫМ СЕЗОНЕ

Данецкі тэатр юнага гледача на пачатку сваёй дзейнасці паказаў гераічную драму беларускага драматурга Алеся Махнача «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці». Спектакль цэпла сустракаў гледачы горада Макееўка, дзе сёлета адкрылася заслана гэтага тэатра. Афіша першага сезона запрашае пільнараў і школьнікаў на спектакль пра гераізм абаронцаў сацыялістычнай Бацькаўшчыны і ў дні, калі народ святкуе 50-годдзе ўтварэння СССР.

ХАРОШАЕ

Ірына НАЗІМАВА

РОЗНАЕ...

1972 год. Год слаўнага юбілею Саюза ССР. Ён адзначаны і хваляючымі падзеямі ў савецкім выяўленчым мастацтве.

Адбыліся шматлікія выстаўкі. Яны дазвалялі прасачыць змястоўныя правы новага ў выяўленчым мастацтве кожнай з братніх рэспублік. Выключна багаты матэрыял для параўнання далі, напрыклад, такія буйныя экспазіцыі, як занаўныя выстаўкі ў Маскве ў Манежы, дзе сінявокая Беларусь паказвала свае дасягненні ў жывапісе, графіцы, скульптуры разам з сонечнай Малдавіяй. У настрэйніку ў сталіцы Літвы была разгорнута экспазіцыя жывапісу ўсіх братніх рэспублік «Дружба» — якая незадоўга да самастойнай вялікай выстаўкі беларускага жывапісу і графікі ў Вільнюскім палацы выставак. Зусім нядаўна ў Маскве ўрачыста адкрылася ўсеагульная мастацкая выстаўка «СССР — наша Радзіма», дзе выяўленчае мастацтва нашай рэспублікі трымае яшчэ адзін экзамен побач з мастацтвам усіх рэспублік-сясцёр.

Падсумоўваючы ўражанні ад гэтых ярых і разнастайных выставак, я прыгадваю яшчэ і сёлетні фестываль выяўленчага мастацтва братніх рэспублік краіны, які адбыўся ў Арменіі ў маі. І хоць там Беларусь была прадстаўлена невялікай колькасцю работ, аднак і па іх можна было меркаваць аб месцы беларускага мастацтва ў агульнасаюзным, аб яго тэматычных і стылявых асаблівасцях. І вельмі прыемна было бачыць, як армянскія глядачы цёпла прымалі серыі афортаў А. Кашкурэвіча «Парызаны» і лінаграфію Л. Асеціка «Падполле Мінска», карціны М. Савіцкага «Камсамольцы» і В. Грамыкі «Салдаты».

Кожнаму атраду савецкага шматна-

цыянальнага мастацтва ўласціва шырыня ахопу з'яў рэчаіснасці. Пра гэта сведчаць, напрыклад, такія творы сёлетніх выставак, як святочна-звонкагадосея палатна М. Сар'яна «Арменія» або чыстыя, як спеў дойны, палотны малдаванкі В. Русу-Чабану пра сённяшняе жыццё Малдавіі, карціны беларуса М. Савіцкага «Ля ваколіцы» і малдаваніна М. Грэку «Праводзіны». У той жа час ледзь не кожная экспазіцыя ўважліва пераконвала: кожнае з мастацтваў братніх рэспублік мае сваю спецыфіку, адрозніваецца асаблівым эмацыянальным ладам. Вось, скажам, тыя ж «Праводзіны» М. Грэку — адмысловы гумар, перапляс гучных колерных акцэнтаў, дынамічная кампазіцыя, быццам напоўненая ажыўленымі галасамі, гукамі вясковага аркестра. І — «Ля ваколіцы» М. Савіцкага. Тэма — тая ж. А палатна маўклівае, стрыманае. Эмоцыі не выплываюцца, а канцэнтруюцца ў самай глыбіні чалавечай. Неадарма, відаць, адчулі мы на занаўнай выстаўцы ў Маскве, дзе мажорнае ў сваёй аснове мастацтва Малдавіі з яе святочна-прыгожым гучаннем колераў суседнічала з драматычна-напружанымі творами беларускіх жывапісцаў, істотны асаблівасці нацыянальнага ладу мыслення, за якім угадваецца лад нацыянальнага характару ў цэлым...

Вяртаючыся да ўражанняў ад ерэванскай выстаўкі, падкрэсла: тут можна было прасачыць істотныя тэндэнцыі развіцця ўсяго савецкага выяўленчага мастацтва на працягу апошніх трох дзесяцігоддзяў, бачыць і тое, што вызначае мастацтва розных рэспублік, і тое, што іх збліжае.

Мы пабачылі і хроніку ваенных гадоў, і бытавы жанр, якому так шмат увагі аддавалася ў пасляваенны час, — жанр, пазначаны схільнасцю мастакоў да ілюстрацыйна-аповядальнага рашэння. У шэрагу работ выдавочна адлюстраваліся напружаныя пошукі мастакоў з рысамі так званых «суровага стылю», як рэакцыя на бесканфліктнасць многіх твораў пачатка 50-х гадоў. Мы яшчэ раз пераканаліся, што «суровы стыль» апытаў мужнасць і самаадданасць савецкага чалавека. Неадарма, як і некалі пры сваім першым з'яўленні на выстаўцы, на-ранейшаму хвалюе «Новае мора» азербайджанца Т. Салахава — палатно, блізкае па творчых пошуках да пошукаў пагодкаў мастака, вядомыя сёння далёка за межамі свайго рэспублікі, па ўсёй нашай краіне і за яе межамі Т. Нарыманбекава, М. Андрона-

ва, П. Ніканова, М. Савіцкага і іншых. Агульнае ў мастацтве братніх рэспублік — пачуццё супрыналежнасці да лёсу роднага народа і патрэба краўца жыватворных крыніц яго мудрасці. Зразумела, у кожнай нацыянальнай культуры свае традыцыі, але падыход да традыцый у кожнай з іх у нашай краіне падпарадкаваны задачам сучаснасці. Асабліва выдавочна гэта ў свежых, новых рашэннях заўсёды актуальнай гісторыка-рэвалюцыйнай тэматыкі. Узяць хоць бы такія набыткі савецкага мастацтва, як серыя лінаграфій Д. Бісці «Ленін», лінаграфію М. Кузьмінска «Усіх паноў і тыранаў», твор І. Зарыньша «Легенда». Зразумела, прыкладаў можна прыводзіць значна больш.

А як хораша служыць сённяшнімаў нашаму мастацтву зварот мастакоў да багацейшых крыніц фальклору, у якіх поўна раскрываецца душа народа, вобразны лад яго мыслення, яго нацыянальнае своеасаблівасць. Шукаючы пластычныя эквіваленты паэтычным і песенным нацыянальным рытмам, мастакі імкнуцца захаваць неўвядальную прыгажосць першакрыніцы... І ці не бліскучы гэтаму прыклад — уда-ла вывучылі і інтэрпрэтацыя беларускіх народных песень у такіх сучасных па духу аўталітаграфіях А. Паслядовіч, як «Ой рана на Івана» і «У садзе зязюля кукі».

Калі мастак не проста цытуе ўжо створаныя ўзоры, а сэрцам спасцігае народную мудрасць, узнікае тая самая сувязь пакаленняў, пры якой традыцыі актыўна прыходзяць на дапамогу мастацкім ідэям сучаснасці. Савецкія мастакі імкнуцца ў народным мастацтве знайсці аснову пры вырашэнні надзённых этычных пытанняў. Натуральны вынік гэтага — актыўнае засваенне прафесійным мастацтвам фальклорнага элементу. І жывапісцы, і графікі актыўна скарыстоўваюць у сваіх работах матывы народнага лубка, разьбы па дрэве, пліцення каруікаў, ткацтва, аплікацыі. Як тут не прыгадаць ілюстрацыі Ю. Васнядова, Т. Маўрынай, карціны Т. Яблонскай апошніх гадоў, а таксама такіх нашых беларускіх мастакоў, якія набываюць сталасць, як А. Лось або В. Сумараў.

Шмат пра што ёсць падумаць з нагоды сёлетніх выставак. Але самае галоўнае, у чым яны пераконваюць, — тое, што нашаму мастацтву не ўласціва дробнэтэм'е, вузкі бытавізм. Савецкае мастацтва, мастацтва сацыялістычнага рэалізму — гэта мастацтва сапраўды філасофскага роздуму.

багатае на асацыяцыйныя сувязі, якія значна ўзбагачаюць і паглыбляюць змест работ. І вось што яшчэ вельмі важна: у братнім саюзе народаў нашай краіны жыватворныя традыцыі і сённяшнія здзяйсненні мастацтва кожнага братняга народа служаць усім народам-братам. Ці ж не ўзбагачаецца гэтым наша мастацтва?!

Літаграфія літоўца С. Красаўскаса... Кожны, бадай, пагодзіцца, што такая творчасць нясе ўсе прыкметы сённяшняга эпохі. І толькі сляпы можа сцвярджаць, што такая творчасць не звязана з нацыянальнымі традыцыямі. У тым і справа, што яна звязана і з нацыянальным, і з інтэрнацыянальным!

Або вазьміце работу Э. Амашукелі «Рэвалюцыя», якая яшчэ раз сцвярджае важнасць рэалістычнага сімвалізму. У гэтай скульптуры зліліся арганічна засвоенны мастаком традыцыі нацыянальнага грузінскага мастацтва і вопыту ўсяго савецкага мастацтва. Масліная фігура чалавека, які крочыць, яго важкія мускулы, некалькі дэфармаваныя прапорцыі, зварочыста шырокі крок — усё падпарадкавана пластычнай ідэі паказаць неадольнасць Кастрычніка.

У сваю чаргу філасофскае паглыбленне ў тэму, жаданне выклікаць сваім творам шмат важных для разумення яго ідэйнай сутнасці асацыяцый, нарэшце, імкненне як мага больш поўна і ўсебакова ахапіць тэму прыводзіць многіх мастакоў да адметных кампазіцыйных прыёмаў. Так, напрыклад, у ілюстрацыях Д. Далла да вершаў Г. Табідзе ў цэнтры — Ленін у тыя ці іншыя моманты рэвалюцыйнай дзейнасці, а абрамленне ўдакладняе грамадска-палітычную абстаноўку тагачасных падзей (Імперыялістычная вайна, падпольная друкарня «Іскры» і г. д.). Своеасаблівы кампазіцыйны мантаж прымяняе і Л. Асецік ў цыкле лінаграфію «Падполле Мінска». Вобразнае рашэнне тут пабудавана на супастаўленні ў межах аднаго ліста дзвюх паралельных сюжэтных ліній.

Прыгадваючы мастацкія выстаўкі сёлетняга года, можна з упэўненасцю сказаць: мастацтва савецкае — адзінае па светапогляду, адзінае па творчым метаду і на дэла разнастайнае па індывідуальных почырках і стылявых прыёмах. І ў гэтым багацце мастакі Савецкай Беларусі ўносяць усё больш важкі ўклад.

Дружба мастацтваў нашай краіны — яшчэ адно пераканальнае сведчанне жыватворнасці дружбы нашых савецкіх народаў.

У МАЙСТЭРНЫХ МАСТАКОЎ

Ю. НІКІФАРАЎ. Апартайд.

у Магілёве прыцягваюць увагу грамадскасці выстаўкі жывапісу і графікі. М'яне, як і шматлікіх наведвальнікаў, вабяць работы маладога бабруйскага мастака Юрыя Нікіфарава. Сярод іх — карціна «Баян. Уступайце ў стрэмя залатое» і ілюстрацыі да драмы Шэкспіра «Кароль Лір». Работы гэтыя (ўсяго сем лістоў), хоць і сведчылі аб бяспрэчнай таленавітасці аўтара, не маглі ўсё ж даць патрэбнага ўвядзення аб творчасці мастака. Мне пашчасціла быць гасцем Юрыя Нікіфарава ў Бабруйску

і пазнаёміцца з усім тым, што напісаў ён за апошнія чатыры гады. Сваімі ўражаннямі падзяляюся з чытачамі. Перш за ўсё прадстаўлю самаго мастака. Нарэдзіўся Юры ў 1937 годзе на Браншчыне. Вучыўся ў Ялецкім мастацкім вучылішчы. Працаваў нейкі час настаўнікам малывання. Потым скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут. Скончыў дзятэрмінова, абараніўшы дыплом сярняй тэатральных плакатаў. Апошнія гады працуе выкладчыкам у Бабруйскім мастацкім прафесійна-тэхнічным вучылішчы.

Пачынаю аглядаць работы Юрыя Нікіфарава ў яго на кватэры — і ўсё глыбей уваходжу ў свет мастака. Свет гэты вялікі, незбыдны. Не куточак Бабруйска, а ўся планета з космасам, з далёкім мінулым і сучасным, з праекцыяй у будучыню. Свет барацьбы, стражэй чалавечых, вялікіх трывог, роздуму і надзей. І ўсё гэта ў тым найвялікшым напружанні, якое даведзена да крайняй мяжы, да гулкага звону. Змагаюцца дабро і зло, святло і цемра. У мастака свой погляд, сваё адчуванне, сваё адметнае манера. Строгія лініі, строгія

предстаўлена ў большай альбо меншай меры. Але зноў жа: свет свайго мастака яшчэ стварае, ён у творчым развіцці. Можна было б пачаць агляд, скажам, з графічнага ліста «Абуджэнне». Чалавек становіцца чалавекам, у яго руках першыя прылады працы. Зару чалавецтва мастак падае ў адпаведных чырвоных, трывожна-радасных фарбах. У барвовым водсвеце твары людзей, іхнія рукі. Але перад гэтым лістом кранула пачуцці і ўсхвалявала работа «Тыль». Хочацца зноў вярнуцца да яе, глядзець і глядзець, перажываць пе-

ніколькі яму не лягчай, чым тым, хто на фронце. А жанчыны ў сваёй змушанай заперэжы Шчылівай скруха на твары, нялёгка думы. Карціна нікога не пакіне раўнадушным, ні таго, хто сам усё гэта перажыў, ні таго, хто ведае аб мінулым па школьных уроках гісторыі. У кожнага будзе свой роздум. А вось — «Хірасіма». Гэта не столькі рэалізм ахварам першага атаманскага нападу на чалавецтва, колькі крык перасцярогі: «Людзі, будзьце пільнымі!» Ва ўласцівай яму манеры Юрыя Нікіфараў намалюваў жудасную

ною — нацленныя ракетны, калышыцца атэмны грым. А яшчэ бачым: прыгожая засмучаная жанчына з ліраю ў руках за калючым дротам. Гэта — Элада. Са змрочных турэмных мураў людзі са сціснутымі кулакамі цягнуцца да святла, якое скупа цэдзіцца сюды. Надпіс: «О, Іспанія, пакутлівай маці». Набачным званом гучыць графічны ліст «Апартайд», прысвечаны ахварам рэсізму. Арыканец, прывязаны рукамі да ўсечанага дрэва, на зямлі ў трагічнай позе чарнаскурага жанчына з парваны-

ГУЛ НАПРУЖАНЫХ ФАРБАЎ

фарбы. Яго работы (усё графіка) ні ў чым не падобныя на чыстыя іншыя. Па любові з іх пазнаеш толькі Юрыя Нікіфарава. Ну хоць бы гэты ўзвяхраны дынамічны рух у кампазіцыі, які ў чымсьці нагадвае рух унутры ядра атама. Што вылучыць на перадні план, чаму аддаць перавагу? Гэтага, відаць, зрабіць немагчыма. Бо ўсё ў свеце мастака (звыш ста работ) знаходзіцца ва ўзаемнай сувязі. Адно дапаўняе, падкрэслівае другое. Свет суцэльны. Можна хіба толькі гаварыць аб нейкіх прапорцыях, суадносінах. Аб тым, што

ражытае табой самім і тваім народам у час вайны. Нядаўняе поле бою, усыпанае асколкамі металу і патроннымі гільзамі. Вайна адкацілася далей на захад. Зямлю трэба ўзараць і засеяць. Ды няма ў людзей ні ва-ла, ні каня. І яны самі запрэжліся ў плуг: мужчына (можа дачасна дэмабілізаваны з-за цяжкага ранення) і дзве жанчыны. Скураныя лямкі ўрэзаліся ў голяыя плечы хлебабары, рука яго ў вялікай натузе кранаецца зямлі. Напхаты, нацягнуты мускулы так, нібы чалавек валаче не плуг — усю планету з яе вайной і бядой. І

Чорнае сонца. Вакол яго кружацца, як птахі, што згубілі зямлю, людзі, што стварылі цывілізацыю, маці, якая ў роспачы хоча выцягнуць далонню засланіць дзіцят. У кампазіцыі ёсць дэталі: вытыркаецца ствол з мушкай. З гэтага і пачалося і не скончыцца, пакуль не будуць забаронены чалавецтвам усё сродкі вайны. Пакуль перад намі стаіць сучасны Молах. На графічным лісце мы бачым пачварную істоту, якая ўзасябляе антычалавечую разбойніцкую сілу сучаснага імперыялізму. Перад пачварай — гара чарапоў, за спі-

мі блакітнымі маністамі. Цярністым шляхам праз нясцерпныя пакуты ідзе чалавецтва да святла, да перамогі добра над злом. Мысліцель трымае на далоні сонца, трымае над усім светам, над чорнымі постацямі інквізітараў, ікар з апаленымі крыламі адчувае сябе ўсё ж пераможцам: ён лятаў і ў яго маладым прыгожым абліччы, у напружанні мускулаў і думкі мы пазнаём нейкія рысы нашых слаўных касманаўтаў. Сальеры атручывае Моцарта, ды застаецца

ГОМЕЛЬСКІЯ ДОЙЛІДЫ - СВЯТУ

Днямі ў Гомельскім філіяле «Белдзяржпраекта» адкрылася вялікая выстаўка. Экспанаваны работы дойлідаў Гомеля. Арганізатар выстаўкі — Гомельскае аддзяленне Саюза архітэктараў БССР.

Знаёмячыся з экспазіцыяй, як бы заглядаеш у заўтрашні дзень гарадоў, сёл, вёсак Гомельшчыны. Тут можна пабачыць больш 30 праектаў забудовы жылых раёнаў і мікрараёнаў, асобных магістраляў, асобных будынкаў.

Вельмі цікава пазнаёміцца, напрыклад, з такімі праектамі: жылы раён «Волатава» ў Гомелі (аўтары — архітэктары Л. Стукачоў, А. Падабедаў, С. Крывашэў). — тут будзе жыць больш за сто тысяч жыхароў; праект планіроўкі пасёлка Крынічны ў Мазырскім раёне, створаны архітэктарам В. Галеўка; праект забудовы мікрараёна № 5 у Гомелі, створаны архітэктарам В. Заграбелным.

Цікава, як будзе выглядаць новы мікрараён № 3 у Светлагорску.

Пра гэта можна даведацца на выстаўцы, пазнаёміўшыся з праектам архітэктара Л. Стукачова. А вось праект дома сувязі для Гомеля. Яго аўтар — архітэктар Г. Тахаў.

Пра кожны з праектаў, якія паказаны на выстаўцы, можна гаварыць многа. І гледачы гавораць, спрачаюцца.

Прыцягваюць увагу наведвальнікаў выстаўкі фотаздымкі ансамбляў і інтэр'ераў Гомеля.

Цікавы раздзел на выстаўцы і «неархітэктурнай» творчасці архітэктараў. Тут можна пазнаёміцца больш чым з дзюмастамі акварэлей, жывапісных работ, графічных лістоў. Ёсць нават чаканка. Шмат работ прадставілі архітэктары В. Бурмакін, К. Усцюгоў, В. Каложны, В. Комар, В. Хайрулін. Цікавая чаканка архітэктараў Я. Казлова і С. Паўлава.

М. НАЙШУЛЕР,
інжынер Гомельскага філіяла
«Белдзяржпраекта».

«БЕЛАРУСКІ» НУМАР ЧАСОПІСА «АРХИТЕКТУРА СССР»

...1920 год. Вышэйшы Савет Народнай Гаспадаркі РСФСР прымае рашэнне аб прадастаўленні Беларусі грашованага авансу для аднаўлення народнай гаспадаркі і накіроўвае ў рэспубліку неабходныя матэрыялы і абсталяванне...

...1940 год. У Беларусі пабудавана 12 тысяч школ, 4 тысячы клубаў, 78 санаторыяў і дамоў адпачынку; працуюць 20 тэатраў...

...1972 год. Рэспубліка асваіла 16 мільярдаў рублёў капітальных укладанняў. Будзе пабудавана 500 тысяч кватэр...

Гэтыя лічбы і факты ўзяты з артыкула санра-

тара ЦК КПБ А. Смірно-ва «У сямі непаўнагадзінных», якім адзінаццаці нумар часопіса «Архітэктурна СССР».

Паставіўшы перад сабой задачу раскажаць аб поспехах, з якімі архітэктары рэспублікі сустракаюць 50-годдзе СССР, рэдакцыя сцэнэнтравала ўвагу не столькі на фактах гісторыі, колькі на канкрэтных праблемах, якія рашаюцца цяпер у праектных майстэрнях. Побач з тэарэтычнымі, праблемнымі артыкуламі, якія напісалі для гэтага нумара старшыня Дзяржбуда БССР У. Кароль, старшыя праўлення Саюза архітэктараў БССР

Ю. Шпіт, галоўны архітэктар інстытута «Белдзяржпраект» В. Ладыгіна, член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, старэйшы архітэктар рэспублікі А. Воінаў, чытач знойдзе ў нумары і нарысы аб вядучых дойлідзе рэспублікі, і матэрыялы аб архітэктурных жылых раёнах і мікрараёнах, аб аднаўленні і развіцці Мінска, аб справах раённых архітэктараў.

Нумар багата ілюстраваны — у ім звыш 70 здымкаў, прысвечаных нашай рэспубліцы.

Беларускі выпуск «Архітэктурна СССР» атрымаўся цікавым і змястоўным. Мы маем, па сутнасці, справу з калектыўным нарысам аб шляхах станаўлення і развіцця беларускай савецкай архітэктурнай.

БЕЛАРУСКІ «КАЗБЕК»

Сярод шматлікіх фотартрэтаў, якія экспануюцца ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, ёсць фотаздымак узбека Мамадалі Тапывалдыева. Многія ветэраны партызанскай барацьбы больш звычайнага затрымаваюцца каля яе, і я сама чула, як адзін з іх сказаў: «Добры дзень, Казбек!»

Казбек... Пад гэтым імем ведалі партызанскага разведчыка Мамадалі Тапывалдыева на Магілёўшчыне.

Вайна застала яго ў Беларусі. Ён служыў у артылерыйскай палку вадзіцелем аўтамашыны. Першыя баі, Акружэнне. Уначы ляснымі сцежкамі разам з сябрам Іванам Рыльковым прабіраўся ён на ўсход. Стомленыя, рашылі спыніцца ў роднай вёсцы Івана — Пасыраве, што на Магілёўшчыне. Узрадавалася прыходу сына Ганна Васільеўна Рылькова. Як роднага прыняла і яго таварыша. «Толік, сыноч», — ласкава называла яна Мамадалі. Мамай называў ён Ганну Васільеўну...

Час ішоў. Іван і Мамадалі набіраліся сіл. Кожны дзень абмяркоўвалі, якія далей на ўсход. А ў Пасыраве ўсё часцей прыходзілі весткі пра партызан. Мамадалі ўстанавіў з імі сувязь. У канцы красавіка 1942 года групай з сямі такіх жа, як ён, акружэнкаў выйшлі яны ў Рацэўскі лес і аб'ядналіся з атрадам Герасіма Аляксеевіча Кірпіча. Мамадалі стаў разведчыкам.

Вось першыя запісы, што захаваліся ў партызанскіх справаздачах: «29.7.42 г. У разведцы наскочыў на групу гітлераўцаў колькасцю 6 чалавек... Прыняў бой і са свайго кулямэта ўсіх знішчыў».

27.8.42 г. У вёсцы Дуброўскае Талачынскага раёна пры выкананні задання натрапіў на групу варожых салдат, якія прыехалі на аўтамашыне. Уступіў з імі ў бой, знішчыў 2 і столькі ж параніў».

«У верасні—кастрычніку 1942 г. з групай дыверсантаў узарваў 4 варожыя эшалоны. Былі разбіты 4 паравозы і 22 вагоны, сярод іх 5 вагонаў з жывой сілай і тэхнікай». «25.10.42 г. на чыгунцы Масква—Мінск забіў афіцэра і салдата, захапіў трафей».

Такіх запісаў можна прывесці шмат. У няспынных баях рос і мацнеў партызанскі атрад. Ужо ў маі 1942 года ён быў рэарганізаваны ў партызанскую брыгаду «Чэкіст» (камандзір Г. Кірпіч), якая дыслацыравалася ў трохкутніку Магілёў—Орша—Талачын. Мамадалі Тапывалдыёў узначаліў аддзяленне разведкі ў атрадзе № 5, дзе камандзірам быў мардвін Аляксандр Фёдаравіч Сімдзянін. Партызаны любілі смелага і вясёлага ўзбекскага хлопца. Асабліва сябраваў ён з рускім Віктарам Багамолавым, украінцам Мікалаем Апанасенкам, казахам Мусулем Мажытавым, чувашам Іванам Данілавым, мардвінам Мікалаем Каянавым.

Мамадалі быў лепшым разведчыкам, хадзіў на падрыў варожых эшалонаў, мужа трымаў сябе ў атацы.

Ён мог адрамантаваць вінтоўку, аўтамаат, кулямёт. У ліпені 1942 года яго прынялі ў рады Камуністычнай партыі.

Увосень 1942 года група партызан брыгады «Чэкіст» пайшла на «Вялікую зямлю». У гэтай групе быў і Мамадалі Тапывалдыёў. Пры Беларускай штабе партызанскага руху ён скончыў школу па мінна-падрыўнай справе. Вярнуўся ў атрад ужо вясною 1943 года.

Летам таго ж года камандаванне брыгады вырашыла разграміць буйны варожы апорны пункт у вёсцы Прыгань Круглянскага раёна. Гарнізон размяшчаўся ў будынку штольы, вакол якой у радыусе 5—6 метраў гітлераўцы выкапалі роў шырынёю і глыбінёю ў два метры. На дні рва былі звязкі з калючага дроту. Калючым дротам абнесена была ўся вёска.

Перад аперацыяй добра папрацавалі разведчыкі, сярод якіх быў і Мамадалі. Яны паведамілі камандаванню брыгады аб тым, што ў Шклоў са Смаленска на дапамогу гарнізонам Прыгані і Круглага прыбыў атрад карнікаў. І ў штабе брыгады нарадзіўся смелы, дзёрзкі план. Было вырашана пераапраць чалавек сто партызан-добраахвотнікаў у нямецкае абмундзіраванне і пад выглядам атрада карнікаў прабрацца ў гарнізон. Дзве ж іншыя групы партызан намерана было пасадзіць у засады і перагарадзіць шлях ворагу з боку Талачына і Шклова.

У шэсць гадзін раніцы калона «карнікаў» рушыла ў бок Прыгані. Там ужо ведалі, што прыйдзе дапамога, рыхтаваліся сустрэць яе. Вартавы адкрылі вароты і прапусціў атрад. Партызаны Круглаў і Карпушэнка, якія ішлі наперадзе калоны, прывіталі на нямецкай мове каманданта гарнізона і папрасілі размясціць атрад на адпачынак.

За некалькі хвілін партызаны занялі ўсе агнявыя кропкі і па ўмоўнаму сігналу кінуліся ў казарму. Пачаўся бой. На дапамогу падаспела зводная група партызан, якая хавалася на ўзлеску на ўсход ад вёскі. За гадзіну партызаны знішчылі каля сямідзесяці гітлераўцаў, захапілі вялікія трафейі.

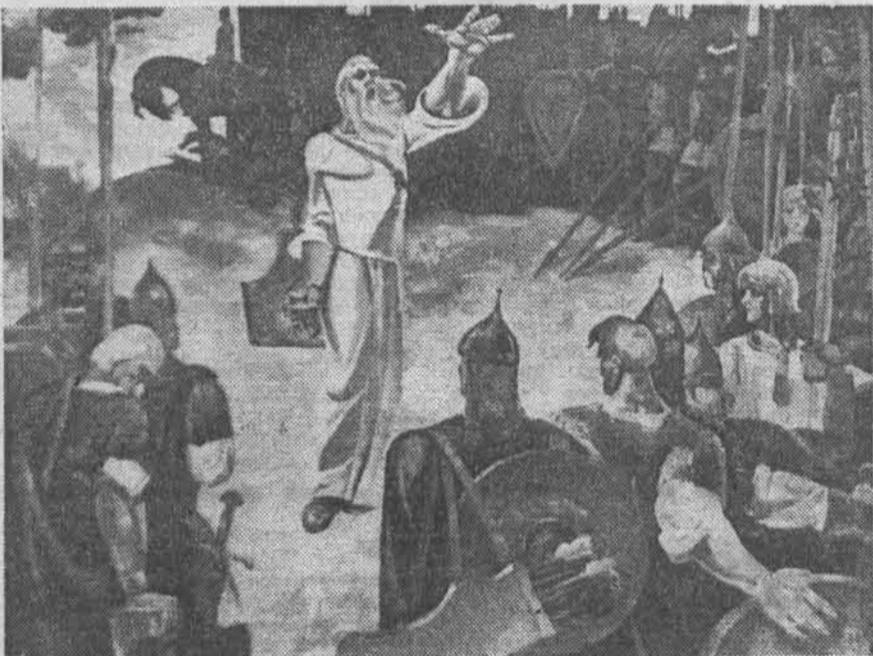
Шмат хітрасці і кемлівасці выявілі партызаны ў барацьбе з акупантамі. Цікава была праведзена аперацыя ў маі 1944 года па знішчэнню варожых гарнізонаў у райцэнтры Круглае. Гэты вялікі і добра ўмацаваны гарнізон узяць прыступам было немагчыма. Камандаванне вырашыла выманіць ворага.

Каля Круглага на лузе пасвіўся статак кароў, адабраных фашыстамі ў насельніцтва. Апоўдні Мамадалі Тапывалдыёў і яшчэ адзін партызан Рабінін, пераапраўны ў жаночую вопратку, з вёдрамі накіраваліся да статаку. Пагналі яго ў напрамку лесу, дзе зрабілі засаду два атрады партызан. У гарнізоне заўважылі, што статак знік. Невялікі атрад гітлераўцаў кінуўся да лесу. Партызаны іх абстралялі. Адрозу ж з Круглага на чатырох машынах выехала падмацаванне. Гітлераўцы адкрылі артылерыйскі агонь. Але ім адказалі тры партызанскія гарматы. Больш дзвюх гадзін ішоў бой. Потым партызаны адыйшлі. Гітлераўцы страцілі каля шасцідзесяці чалавек. А варожы гарнізон ноч калаціўся ад страху.

Аб гэтых і многіх іншых баявых аперацыях, аб сваіх баявых сябрах часта ўспамінаў Мамадалі Тапывалдыёў у далёкім Узбекістане, дзе пасля вайны ўзначаліў адзін з калгасаў. Побач з баявымі ўзнагародамі — Залатой Зоркай Героя Савецкага Саюза, ордэнам Чырвонай Звязды і медалем «За адвагу» на яго грудзях з'явіўся ордэн «Знак Пашаны» і значок дэпутата Вярхоўнага Савета Узбекскай ССР.

Самым вялікім святам для Мамадалі Тапывалдыева была сустрэча з баявымі сябрамі на беларускай зямлі. Дарагім госцем быў ён у вёсцы Пасырава ў доме Ганны Васільеўны Рыльковай. «За маму! За родную Беларусь!» — абляшчавы тосты Мамадалі Тапывалдыёў.

Р. ЧАРНАГЛАЗАВА,
загледчы аддзела гісторыі партызанскага руху Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Ю. НІКІФАРАЎ. Баян. Уступайце ў стрэмі залатое.

ў вяках не ён, носьбіт зла, а геній, Моцарт... Кожная работа глыбока распрацавана, мае акрэсленую думку.

Шляхі гісторыі, скрыжаванні гэтых шляхоў. Барацьба нашай Радзімы за сваю незалежнасць моцна гучыць у вобразах дзюжнініку Ігара, у натхнёным абліччы славутага Баяна і асабліва ў рабоце «Трывожная граніца».

І вось ужо тое, што побач з намі, — нашы будні, клопаты, радасць і засмучэнні. Манументальныя, дынамічныя постаці хакеістаў. Будуюнікі Бярозаўскай гідро-

станцыі. Дачка ля хворай маці. Стары бухгалтар. Падмятальшчыца. А колькі пранікнёнага лірызму, трапяткага адчування вясны ў карціне «Рэхані! Постаць дзюжніны чымсьці нагадвае тую бярозку, што ў белым пазяванні лунае на фоне абуджанага лесу. Такое ўспрымання, быццам адбылося дзюнае зліццё жывапісу, музыкі і балету.

Закончан агляд, і захацелася, каб Юрый Нікіфараў адказаў на некаторыя пытанні. Каго ён лічыць сваімі настаўнікамі, хто з мастакоў бліжэй яму за ўсё?..

Вялікі італьянскі мастак эпохі Адраджэння

Мікеланджэла. З сучасных — мексіканец Давід Сікейрас і італьянец Рэната Гутуза.

Мастак раскажаў, што ўсе буйнейшыя работы, выкананыя ў апошні час, былі задуманы даўно. Паказаў работы, якія ён лічыць яшчэ незавершанымі. Пазнаёміў са сваёй бібліятэкай, у якой сабраныя кнігі па савецкай гісторыі, па мастацтву, па многіх галінах ведаў і, вядома, мастацкай літаратуры.

Работы Юрыя Нікіфарава, бяспрэчна, заслугоўваюць таго, каб іх выстаўлялі на шырокі паказ.

Аляксей ПЫСІН,
Магілёў.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

АНДРАЮК Серафім Антонавіч. Крытык і літаратуразнаўца. Нарадзіўся ў 1933 годзе. У 1957 годзе закончыў аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна, затым аспірантуру Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Кандыдат філалагічных навук. Працуе старшым навуковым супрацоўнікам у гэтым жа інстытуце. Літаратурную працу пачаў у 1964 годзе. Аўтар з аўтарам 3-томнай манаграфіі «Праблемы развіцця беларускай савецкай прозы» і іншых зборнікаў. Рэгулярна выступае ў друку па актуальных пытаннях развіцця літаратуры.

ГНІЛАМЕДАУ Уладзімір Васільевіч. Крытык і літаратуразнаўца. Нарадзіўся ў 1937 годзе. Член КПСС. У 1954 годзе закончыў Врэнсці педагогічны інстытут імя А. С. Пушкіна, а ў 1965 — аспірантуру Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Кандыдат філалагічных навук. Літаратурную працу пачаў у 1962 годзе. Аўтар кнігі «Традыцыі і навацарства» (1972), а таксама шэрагу брашураў па пытаннях развіцця беларускай літаратуры. Рэгулярна выступае ў друку з рэцэнзіямі і артыкуламі.

КУХАРАУ Сцяпан Іванавіч. Празаік. Нарадзіўся ў 1919 годзе. У 1950 годзе закончыў педагогічны інстытут імя А. М. Горкага. Літаратурную працу пачаў у 1955 годзе. Працуе ў рэдакцыі часопіса «Малодосьць». Аўтар зборнікаў нарысаў «Незабыўныя сустрэчы» (1959), «Люді крылатага ўзлёту» (1961), «Ад вашага нарастання» (1966), «Жыццё — легенда» (1971). Выступае ў друку з апавяданнем «Вашынавічы».

ЛАЗАРУК Міхась Арсеньевіч. Крытык і літаратуразнаўца. Нарадзіўся ў 1926 годзе. Член КПСС. У 1951 годзе закончыў Мінскі педагогічны інстытут імя А. М. Горкага, а ў 1954 — аспірантуру ў ім. Доктар філалагічных навук, прафесар. Працаваў дэканам філалагічнага факультэта, цяпер прафесар інстытута па вучэбнай рабоце. Літаратурную працу пачаў у 1950 годзе. Аўтар даследаванняў «Шіен Паўнока» (1959), «Тэорыя літаратуры» (1971) і іншых. Рэгулярна выступае ў друку па актуальных пытаннях развіцця беларускай савецкай літаратуры.

НІКІЯРАВІЧ Ваннарам Валер'янавіч. Перакладчык і крытык. Нарадзіўся ў 1934 годзе. У 1957 годзе закончыў філалагічны факультэт БДУ імя У. І. Леніна. Працуе старшым рэдактарам літаратурна-драматычных перадач на тэлебачанні. Выступае ў друку з 1959 года. У яго перакладзе на беларускую мову выйшлі кнігі «Закаханыя птушкі» К. Калчова (1964), «Габраўскія ўспаміны» (1966) і іншыя. Піша таксама рэцэнзіі і літаратурна-крытычныя артыкулы.

САВІЦКІ Уладзімір Іванавіч. Празаік і паэт. Нарадзіўся ў 1914 годзе. Член КПСС. У 1937 годзе закончыў тэатральны інстытут імя С. М. Кірава ў Ленінградзе. Доўгі час працаваў у вайсковым друку. Цяпер жыве ў горадзе Барысаве. Літаратурную працу пачаў у 1942 годзе. У выдавецтве Міністэрства абароны СССР выйшлі на рускай мове кнігі прозы «Люді прыроднага краю» (1956 і 1958), «Ішлі салдаты» (1961), «Ноч перад парадом» (1970), зборнік вершаў «Поле бою» (1963). Выступае ў друку з іншымі творами.

ВЫПРАУЛЕННЕ ПАМЫЛКІ

У нумары штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» ад 22 снежня гэтага года па віне рэдакцыі была дапушчана памылка ў артыкуле «Саюз свабодных і роўных».

Шосты зверху абзац трэба чытаць: «Трывалы фундамент дружбы і Саюза народаў быў закладзены першымі дэкрэтамі Савецкай улады — «Дэкрэтам аб міры», «Дэкрэтам аб зямлі», «Дэкларацыяй правоў народаў Расіі», у якой гаварылася...» і далей, як у тэксце.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы глыбока смутнае з прычыны напатакушага вялікага гора — заўчаснай смерці старэйшага работніка тэатра Кувельскай Валліцыні Іосіфаўны і выказвае спачуванне сваякам і блізкім нябончыцы.

Старшы рэдактар маладзёжнай рэдакцыі Павел Шаўчук (ён сядзіць) і аператар Барыс Мешчаракоў праглядаюць адзняты кінамацэрыял.

АДРАС НЕ ПАТРЭБЕН?

Звычайна, каб трапіць на студыю тэлебачання, няма неабходнасці прыгадваць, дзе яна. Студыя сама сябе «выдае» ведай: Непарнальны рэльеф старажытнага горада нібы «хавае» яе ад чужога вока... Толькі на блізкай адлегласці можна ўбачыць, нарэшце, стромкі шпіль. Ля яго падножжа размешчана студыя. Звонку яна здаецца невялічкім будынкам. Але пра гэта забываеш, калі заходзіш у сярэдзіну. Тут вялізны павільён, вялікая апаратная, прасторныя кабінеты.

СЛОВА «ПРАДАСТАУЛЯЦЦА ДЫКТАРУ»

Кожны дзень на блакітным экране ўнікае панарама Гродна. Усім дарагі і блізкі малюнак... «Добры вечар, таварышы! Гродзенская студыя тэлебачання пачынае свае перадачы, — так кожны вечар звяртаецца да сядзеі і тысяч людзей дыктар Яўген Налётаў.

Пачынаецца знаёмства з навінамі, цікавымі падзеямі, якія толькі што адбыліся на гэтай старажытнай зямлі.

Аб чым (самым галоўным) за гадзі існавання студыі паведаміў дыктар? Вось некаторыя звесткі: ...на Гродзенскім хімкамінаце імя С. О. Прытыцкага закончылася будаўніцтва комплексу па вытворчасці напранактаму (1970); ...на гастролях у Польшчу Народную Рэспубліку выехаў ансамбль «Лідчанка»;

...мост, які злучыў левую і правую часткі горада, здадзены ў эксплуатацыю (1971);

...новая экспазіцыя адкрыта ў музеі імя А. Міцкевіча ў Навагрудку;

...пачалося будаўніцтва прадаўна-нітачнага камбіната (1972);

...калгасы і саўгасы — вобласці выканалі план адгрузкі бульбы для Масквы, Варонежа, Кірава... (1972).

А было і такое. Аднойчы чарговая перадача была спынена і людзі ўбачылі на экране партрэт пажылога чалавека. «Таварышы, — звяртаўся да гледачоў дыктар з-за кадра, — калі хто заўважыць гэтага мужчыну, просім затрымаць яго. Вельмі просім...»

З дапамогай тэлевізана мужчыну затрымалі. Як высветлілася по-

ДА ТОЙ І ПА ГЭТЫ

Гродзенская студыя тэлебачання — адна з самых маладых у рэспубліцы. Ёй — каля чатырох гадоў. Але нават за гэты кароткі прамежак часу яна стала важным прапагандысцкім цэнтрам, масавым сродкам камуністычнага выхавання працоўных. Перадачы, нарысы, рэпартажы, замалюўкі, у якіх тэлежурналісты востра, па-дзелавому ставяць праблемы далейшага ўдому эканоміі, развіцця культуры, павышэння актыўнасці грамадска-палітычнага жыцця, садзейнічаюць мабілізацыі працоўнай горада і вёскі на выкананне гістарычных рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Некаторыя пытанні работы Гродзенскай студыі тэлебачання разглядаюцца ў гэтай карэспандэнцыі.

тым, ён зрабіў цяжкае злачынства...

Ці трэба казаць, што перш чым перадача стане здатым «аўдыторыя», вядзецца напружаная, карпатлівая падрыхтоўка, што на аднаго дыктара працуе вялікі калектыў творчага і тэхнічнага персаналу.

Вось тут і атрымліваюцца два бакі тэлебачання. Той бок — гэта ўвесь творча-падрыхтоўчы працэс, як кажуць, «кухня». Ну, а гэты бок — тое, што бачым мы на экране...

Вось цяпер і звернемся да некаторых перадач і даведаемся, аб чым яны расказалі.

У КАДРЫ — ПРАПАГАНДЫСТ

Як паказаць чалавека на экране? Вядома, так, каб добра можна было разглядзець яго, бліжэй пазнаёміцца з тым, што ён робіць, чым прыцягнуў увагу журналістаў.

Вось чаму ў адрозненне ад кіно, аб'екты здымаюцца галоўным чынам буйным ці сярэднім планам. Спецыфіка ёсць спецыфіка. Але буйны план — гэта не толькі тэхнічна-творчае пытанне. Гэта яшчэ і змест падзеі, яе грамадска-палітычнае значэнне.

...Каля дваццаці гадоў працуе дырэктарам васьмігадовай школы ў вёсцы Вострава на Зэльвеншчыне І. П. Булыка. У мінулым — партыйны работнік, сам папрасіў накіраваць яго ў адстаючы калгас «Чырвоны партызан». Тут Іван Пільнавіч узначаліў агіткалектыў, які пад яго кіраўніцтвам стаў надзейнай апаорай партыйнай арганізацыі і праўлення калгаса ў вырашэнні надзейных праблем.

Аўтары расказваюць аб тым, як палымнае прапагандысцкае

слова стала мабілізуючым, крок за крокам дапамагала кіраўніцтву гаспадаркі вывесці яе ў перадавыя.

Якімі сродкамі дасягаюць журналісты сваёй мэты? Ды самымі разнастайнымі. Выкарыстоўваюць фотаздымкі, запісваюць на стужку галасы агітатараў, волгуці аб іх рабоце старшыні калгаса, радавых членаў сельгасарцелі. Аднак, вядома, у цэнтры ўвагі застаецца расказ самога важака прапагандыстаў.

Праўда, нельга сказаць, што ўсё ў перадачы атрымалася гладка. Па-першае, трэба было зрабіць яе карацей. Па-другое, месцамі яна занадта насычана тэкстам. Часам гэтыя і іншыя пралікі ро-

бяць уражанне фрагментарнасці, распыленасці, «уводзяць» гледача ад галоўнай тэмы.

І ўсё ж нават пры наяўнасці істотных недахопаў, перадача «У кадры — прапагандыст» прагучала добра і прынесла нямала карысці вясковым агітатарам.

«АТАКУЕ» «ПРЭС-КЛУБ»

Абласное тэлебачанне — гэта перш за ўсё баявая, наступальная публіцыстыка. Гродзенскія журналісты добра памятаюць аб гэтым. І, разам з тым, шукаюць новыя формы «падчы» матэрыялу, імкнучы шырока выкарыстоўваць пэўныя выяўленчыя сродкі.

Так, на ініцыятыве Якава Карабка адкрыўся тэлевізійны клуб. Тут рэгулярна адбываюцца цікавыя і вельмі патрабныя сустрэчы, якія прысвечаны розным галінам гаспадарчага і культурнага жыцця. Часам, у вострай, не зусім прыемнай для некаторых кіраўнікоў форме, вядзецца гаворка аб недахопах, аб неабходнасці хутчэй пераадолець іх.

Той жа Якаў Карабок разам з рэжысёрам Альгісам Дзяргінчусам сабралі і скампанавалі зладзённы, хвалоючы матэрыял аб ахове прыроды, прывялі факты грубых парушэнняў.

Перадачы «Прэс-клуба» разглядаюцца ў партыйных, савецкіх і гаспадарчых органах. Захадзі да паўшпальнікы прымаюцца самыя ранучыя. Нічога не скажаш, дзейсную форму знайшлі тэлежурналісты.

ГРОДНА — «ГОСЦЬ» МІНСКА

Калі даюць «зьялены» на Мінск — важная падзея ў жыцці ўсяго калектыўна студыі. Адна з перадач, якую глядзеі мінчане,

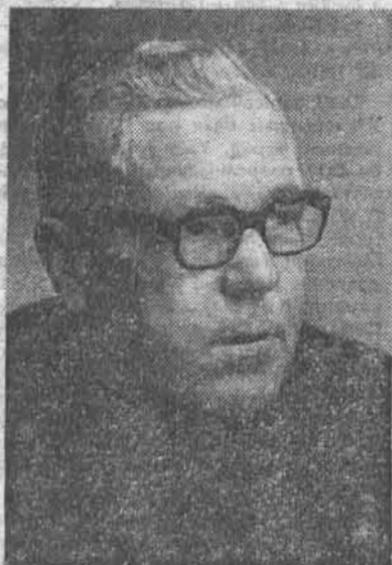
У 1940 годзе Мікалай Маслаў прыязджае ў Мінск выкладчыкам дырыжорска-харэўнай кафедры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Пасля вайны... Зноў звяртаецца ў Беларусь у 1945 годзе. З таго часу рыхтуе нацыянальныя кадры дырыжораў-харэвікоў.

Вучні дацэнта Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі заслужанага дзеяча мастацтваў БССР працуюць у розных гарадах рэспублікі і за яе межамі. Сярод іх музычны кіраўнік Дзяржаўнага народнага хору БССР заслужаны дзеяч мастацтваў БССР К. Паплаўскі, мастацкі кіраўнік народнага ансамбля песні і танца «Наман» заслужаны дзеяч культуры БССР А. Чопчыц, хормайстар ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай вярхоўнай акругі, заслужаны артыст БССР Я. Яравой, дацэнт Кішынёўскага інстытута мастацтваў Л. Аксёнава, загадчык музычна-педагагічнай кафедры Мінскага педінстытута імя М. Горкага Г. Барэноўская і многія іншыя.

У жыцці Мікалая Фёдаравіча Маслава ёсць адно вялікае захапленне — гэта мастацкая самадзейнасць. Ён яе вялікі сябра, дарода і настаўнік.

ПЕДАГОГ, ХОРМАЙСТАР

ВІШНУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

З далёкага таёжнага сяла шаснаццацігадова юнак Коля Маслаў упершыню трапіў у вялікі горад на Іртышы Омск у 1929 г. Цудам хлагчына нагледзеўся нямала. Упершыню ўбачыў ён тут чыгунку, паравоз. У пачатку іх гудкоў душа юнака ўгадвала новую яву жыцця. Школьны настаўнік параіў яму паступаць вучыцца ў музычны тэхнікум. І вось камісія — строгая, непрыступная. Празнавалі Колю сыграць на рэалі. Юнак, які славіўся на ўсю ваколіцу ўмельствам іграць на балалайцы, гармоніку, гітары, смейся. Упершыню ён бачыў гэты дзівосны інструмент...

Коля Маслава прынялі. Пачаліся гадзі настойлівай вучобы. Тут ён сустраўся і пасябраваў з маладым задорным выкладчыкам тэорыі музыкі Рыгорам Пукстам. А пасля — вучоба ў славаўтай Маскоўскай кансерваторыі, якую скончыў па класу прафесара Паўла Рыгоравіча Часнакова. Вучылі будучага дырыжора-харэвіка вядомыя ў краіне спецыялісты гэтай справы — прафесары А. Аляксандраў, М. Данілін, А. Нікольскі, Г. Дзмітрыеўскі...

была присвечана 130-годдзю з дня нараджэння Элазы Ажэшка. Аўтары з вялікай любоўю і цёплай паказваюць мясціны, дзе нарадзілася пісьменніца, дзе яна расла, гартавалася, пазнавала і апісвала «мужыцкае жыццё».

«Калі б не яго молат і разец, мой лёс быў бы іншым. Відаць, я не стала б пісьменніцай, — гучаць з экрана словы Э. Ажэшка. — Рапа ці позна і, магчыма, вельмі хутка падвольная праца людзей стане свабоднай і будзе больш справядліва раздзелена паміж імі».

Гэтыя радкі чытаюцца на фоне кадраў: араты за плугам, і трактарам, дзяўчына за калаўроткам і дзяўчына за сучасным ткацкім

ШУКАЛЬНІКІ

Галоўнае ў рабоце журналіста — пошук. А для журналіста тэлебачання ён мае асаблівае значэнне. Бо толькі цікавая перадача можа прывабіць увагу гледача. Дасягнуць гэтага можна спалучэннем знаходлівасці з высокім прафесійным майстэрствам. Гродзенскія аўтары заўжды імкнуцца (хоць удаецца гэта не ўсім адвольна), каб не было «дзяжурных» перадач, каб яны закраналі важную грамадзянскую тэму і пакавалі глыбокі адбітак у сэрцах.

... Хто не чуў на Гродзеншчыне пра Вольгу Соламаву! Камсамольскі ваяк, падпольшчыца, партызанка... Загінула ў няроўным

Дыктар студыі тэлебачання Яўген Налота. Фота В. МЕШЧАРАКОВА.

ды, аднаго невялікага калектыву людзей.

Аднак і першай і другой служкам уласцівы істотныя агульныя недахопы. І там, і тут зашмат кадраў, з невыразна пабудаванай кампазіцыяй. Мала або адсутнічаюць зусім буйныя і сярэднія планы. Відаць, аўтары не заўсёды ўлічваюць і не заўжды трапіла выкарыстоўваюць спецыфіку і магчымасці тэлевізійнай камеры. А, шчыра кажучы, часам ім не хапае і прафесійнага майстэрства...

Рамяство, вядома, удасканаліваецца. Скажам, перадачы і тэлеарысы, якія ствараюцца цяпер, не маюць нічога агульнага з тым, што рабілася тут два ці нават год назад... І ўсё ж павышэнне якасці аператарскага, рэжысёрскага, сцэнарнага, рэдактарскага рамяства застаецца праблемай нумар адзін для ўсяго творчага калектыву студыі.

ЧЫМ ЗАКЛАПОЧАНЫ СТАРШЫНЯ?

Я. А. Місарэвіч — старшыня камітэта па тэлебачанні і радыёвяшчанню Гродзенскага аблвыканкома — пералічвае адразу некалькі праблем: транспарт, творчыя кадры, другая праграма. І ён мае рацыю. Яўген Аляксандравіч моцна зайздросціць «тэлевізійнікам» рэспубліканскай студыі. У іх кажа ён, і «Волгі», і «газікі»... Ні адлегласць, ні час — нішто не абмяжоўвае іх.

Няпростое пытанне і з творчымі кадрамі. Людзі працуюць дружна, старанна, але прафесійнай падрыхтоўкі не маюць. Іх вучоба не арганізавана.

— Мы, тэлевізійнікі-драктыры, — гаворыць Павел Шаўчук. — Пісаць нас ніхто не вучыць...

Сапраўды, многае робіцца на энтузіязме. Той жа Аляксандр Дзіргінчус — ініцыятар стварэння маладзёжнай студыі. Хто ведае, магчыма, пройдзе некаторы час і выйдуч з гэтай майстэрні дыктары, артысты, рэжысёры.

І яшчэ адна заўвага. Пакуль Гродзенскаму тэлебачанню адводзіцца гадзіна ў суткі. Усяго толькі адна гадзіна!.. Мала. Бо хочацца, ой, як хочацца мясцовым аўтарам зрабіць штосьці значнае, «капітальнае» — тэлефільм, тэлеспектакль.

У рэдакцыях, павільёнах, аператарных, на здымачных пляцоўках, у гарадах і вёсках — усюды ідзе напружаная праца нястомных летаністаў Гродзеншчыны. І раз у суткі (хоць і ўсяго гадзіну), як заўсёды, звяртаецца да «аўдыторыі» дыктар: «Таварышы, Гродзенская студыя тэлебачання пачынае свае перадачы...»

Алесь МАЦКЕВІЧ.

БОК ВЛАКІТНАГА ЭКРАНА

стажком... Тое, што прадказвала Э. Ажэшка, адзійнілася. Дзеці і ўнукі герояў яе кніг жывуць радасна і шчасліва.

ЗАПРАШАЕ «ЛЕСНІЧОУКА»

Значнае месца ў праграме студыі займаюць перадачы «Гродзеншчына літаратурная», або, як іх любоўна называюць — «Леснічоўкі».

Вось якую рэмарку прапаноўвае аўтар Ю. Голуб да першай «леснічоўкі»: чытанне вершаў павінна ісці так, каб у кадры знаходзіліся атрыбуты леснога доміка (лава, акно, стол і г. д.), каб адчуваўся каларыт леснічоўкі. Грамадзянскія і лірычныя матывы вершаў павінны акцэнтаваць той момант, што леснічоўка не закінуты куток, а непасрэдны ўдзельнік, лірычны герой перадачы.

У перадачах гэтага цыкла ідзе, як правіла, шчырая, задушэўная размова пра тое, што зроблена мясцовымі літаратарамі, пра іх творчыя планы, задумы...

Але заўсёды аддаецца належнае старэйшым пісьменнікам, тым, чыя жыццё гартавалася ў час ванітнага ліхалецця. Перадача «Стыль, да болю знаёмы» была прысвечана Валянціну Таўлаю (аўтар Ю. Голуб, рэжысёр В. Куп, аператары А. Анціпін і Ул. Ткачэнка).

...Нейкі час Валянцін Таўлай жыў і працаваў у Лідзе. Тут ім быў напісаны, у прыватнасці, твор «Аб маіх вершах».

Часта паладжвае студыя сустрачы літаратараў з тэлегледзачамі. Не ўсе яны, праўда, выходзяць у эфір на тым узроўні, на якім хацелася б іх бачыць. Бывае, што замест разбору, аналітычнага даследавання творчасці таго ці іншага пісьменніка, прапаноўваюцца ілюстрацыйныя, павярхоўныя эпізоды з іх жыцця. Думаецца, гродзенцы прыкладуць намаганні, каб перадачы на літаратурныя тэмы былі якаснымі, цікавымі, змястоўнымі.

Вялікі энтузіязт харавога спявання, нястомны прапагандыст лепшых песенных скарбаў — народных, твораў савецкіх кампазітараў і класікі — такім ведаем мы Мікалая Маслава.

Працуючы ў кансерваторыі, ён адначасова кіраваў многімі харавымі калектывамі. Больш дваццаці год ён займаўся з хорам музычнай школы-дзясцігодкі пры Беларускай кансерваторыі, у якім удзельнічала звыш 200 юных спявакоў.

Мікалай Маслаў кіраваў хорам політэхнічнага інстытута, жаночым хорам Акруговага дома эфіцэраў, 12 год працаваў з хорам працоўных рэзерваў, арганізоўваў масавыя святыя песні на стадыёне «Дынама» ў Мінску, на возеры Нарач. Словам, праз усё яго жыццё, поўнае творчага неспакою і гарэння прыходзіць песня.

Мікалай Фёдаравіч Маславу споўнілася 60 год. Пажадзем яму вялікага пэўна на высакероднай ніве падрыхтоўкі кадры дырыжораў-харавікоў. Збываецца яго і другая запавяная мара — расце харавая культура народа. Масавыя святыя песні становяцца добрай традыцыяй у раёнах і абласцях рэспублікі. Песпехі ў развіцці мастацкай самадзейнасці — відавочныя. Дзеля гэтага варта жыць і працаваць.

Д. КУДЗЕЛЬКА.

палдынку з фашысцкімі карнікамі. Здаецца, усім вядома пра гэта.

Але вось Павел Шаўчук адшукаў у архівах паэму, прысвечаную подзвігу камсамолкі. Напісаў яе дваццаць шэсць гадоў назад Павел Шахан. Гледачы даведліся аб гэтым дзякуючы тэлеперадачы.

Хвалюючы матэрыял знайшоў Павел Шаўчук, былы камсамольскі работнік, выкладчык Інстытута, а зараз старшы рэдактар студыі тэлебачання.

...Адкрылася яшчэ адна старонка гісторыі, жыццё і дзейнасць Багуслава Вільчоўскага. Ён адзін з многіх, хто будаваў жыццё новай вёскі ў былой Заходняй Беларусі. Пачаў працаваць у калгасе конюхам. Пасля яго прызначылі брыгадзірам паліводчай брыгады, а праз некаторы час абралі старшынёй сельгасарцелі, дэпутатам Вярхоўнага Савета нашай рэспублікі. 27 лістапада 1964 года бандыцкі стрэл абарваў жыццё патрыёта. Званне Героя Сацыялістычнай Працы яму было прысвоена пасмяротна... Калгас, які ён ствараў і ўзначальваў, носіць цяпер яго імя.

Аб незвычайным лёсе гэтага чалавека і расказала тэлевізійная перадача. Аўтары скарысталі фотаздымкі, кадры кінахронікі, уявілі.

Шмат добрага можна сказаць і аб тым, як паспяхова працуюць для тэлеэкрана журналісты Г. Пархамчук, І. Граблеўскі, М. Карадзёў, А. Касенка, К. Балацевіч, А. Кіркевіч, В. Блізнец, В. Бараноўскі і інш. У кожнага свой творчы пошук, розны ўзровень журналісцкага майстэрства. Адно агульнае аб'ядноўвае іх: яны расказваюць у сваіх перадачах і

нарысах не толькі пра сённяшнія справы працаўнікоў горада і вёскі, але і ўслаўляюць подзвіг тых, хто змагаўся за свабоду і шчасце сваіх нашчадкаў, славяць палітую крывёю зямлю Гродзеншчыны.

...Людміла Січко — даццы Навагрудчыны — было дзевятнаццаць, калі варажыя куля спыніла яе палымнае сэрца. Зямляні паставілі ёй помнік. А ў тэлеарысе «Навагрудан» (рэжысёр Аляксандр Дзіргінчус) яна — галоўная гераіня. Памяць аб «партызанскай ластаўцы», — так любоўна называлі дзяўчыну баявыя сябры па зброі, — жыве ў сэрцах людзей.

Шляхам мантажных стыковак, выкарыстання паэтычных метафар і сімволікі, параўнання мінулага і сучаснага, рэжысёр і аператар ствараюць незабыўныя вобразы воінаў і партызан, каларытныя малюны з жыцця Навагрудчыны і яе гераічнай гісторыі.

Праўда, не абышлося і без пралікаў. Думаецца, нарыс значна выйграў бы, каб аўтары засяродзілі ўвагу гледача на адной тэме, а не імкнуліся ахапіць вялікі прамежак часу, вялікую колькасць людзей. Бо ў агульных планах губляюцца людзі, індывідуальнасці.

У гэтым сэнсе, процілегласцю лапярэдняму твору, можна лічыць другі тэлеарыс «Праз балоты і багны» (рэжысёр У. Грэкаў), прысвечаны меліратарам. У гэтым, здымках, планах — ва ўсім адчуваецца аўтарская ўсхваляванасць, шчырасць, цёплыя адносіны да чалавека — пераўтваральніка пустэч у квітнеючыя палаткі.

У адрозненне ад першага твора тут аўтары прапаноўваюць акрэсленую, лакальную тэму, вядучы гаворку аб дзейнасці адной брыга-

НА ТЫТУЛЬНЫМ лісце тоўстай палкі з рукапісамі надпіс па-англійску: «Анталогія беларускай лірыкі». Кніга яшчэ ў чарнавым варыянце, яна, як гаворыцца, яшчэ «на варштаце паэта», — на рабочым стане яе складальнік. Але ў дзяржаўным выдавецтве «Прагрэс» (Масква), якое выпускае творы рускай класічнай і савецкай мастацкай літаратуры на многіх замежных мовах, такое выданне ўжо стаіць у плане рэдакцыйнай падрыхтоўкі на 1973 год і намечана да выпуску ў пачатку 1974 года. Яе там ужо чакаюць рэдактары і stylісты, а ў Савецкім Саюзе і па-за яго межамі — у краінах англійскай мовы — чытачы-аматары паэтычнага слова.

І такая кніга будзе, вялікая, аб'ёмістая анталогія памерам у 10—12 друкаваных аркушаў, «зьялены мацярык паэзіі», як сказана ў адным з уключаных у яе вершаў. Закладам таго, што добрая задума ініцыятараў такога выдання здзейсніцца, служыць нястомная праца і невычарпальная энергія складальніка і перакладчыка паэтычных твораў для анталогіі — тэлевізійнага англійскага паэта Уолтэра Мэй.

У адным са сваіх вершаў,

прысвечаных нашай рэспубліцы, У. Мэй прачула прызнаваўся: «Я ўлюбёны ў ліру Беларусі». І сапраўды, ён даўні і шчыры друг нашай краіны, нашай рэспублікі, беларускага паэтычнага слова. Ён па праву з'яўляецца і адным з першых папулярызатараў і прапагандыстаў нашай паэзіі на Брытанскіх астравах. Уолтэр Мэй нарадзіўся 22 снежня 1912 года паблізу г. Брайтан у Англіі. Сын рабочага-механіка, ён і сам з малых год пачынаў свой працоў-

Уолтэр МЭЙ:

«Я ЎЛЮБЁНЫ Ў ЛІРУ БЕЛАРУСІ»

ны шлях рабочым-падмайстрам. Працаваў і вучыўся, уласным заробкам аплачваў не дзяшавы ў капіталістычным свеце «плён навукі». Скончыўшы мастацкае вучылішча, ён некаторы час працаваў чарчэжнікам і дэкаратарам па рэкламе. Каб атрымаць вышэйшую адукацыю, вымушаны быў адправіцца ў Індыю — па тым часу калонія Брытанскай імперыі — і скончыць там педагагічны каледж. А вярнуўшыся на радзіму, доўгія гады настаўнічаў у пачатковай школе і актыўна супрацоўнічаў у прагрэсіў-

Я. Семяжон і У. Мэй.

ным друку і ў мясцовых аддзяленнях Таварыства дружбы графства Сусэкс (Паўднёвая Англія). І, вядома ж, сам пісаў вершы. Знаёмства з рускай, а праз рускую — і з беларускай паэзіяй — пачалося для яго яшчэ ў пяцідзесятых гадах, калі ён працаваў сакратаром мясцовага аддзялення міжнароднай Лігі дружбы і быў актывістам мясцовага аддзялення Таварыства дружбы і культурнай сувязі з СССР.

Свае вершы У. Мэй пачаў друкаваць у 1932 годзе, пераклады з рускай

паэзіі і паэзіі народаў СССР — з 1945 года. Першыя свае пераклады з беларускай паэзіі апублікаваў у прагрэсіўных перыядычных выданнях у 1967 г.

На працягу некалькіх апошніх год У. Мэй жыве і працуе ў нашай краіне, з'яўляючыся стыльрэдактарам газеты «Москаў Н'юз». Нашаму шчыраму другу і папулярызатару беларускай паэзіі споўнілася 60 год. Усе беларускія літаратары сардэчна вітаюць яго са слаўным юбілеем.

Я. СЕМЯЖОН.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Уладзіслаў БОЙКА
Україна

ЖМЕНЬКА КАЛЮЧАК

ЧАС І ПАРНАС

Казаў зняважліва Раман:
— Што мне Шэкспіра!
Што мне Ралані
Калі б я меў жадаанне, час,
Даўно б забраўся на Парнасі
Якоў шчасце для Парнаса,
Што у Рамана мала часу!

ТРАГІЧНАЯ СПОВЕДЗЬ

Як я на дзіва ўсім падрос,
Спаткаць мне музу выпай лёс.

Мы і цяпер бы сабралі з ёй,
Калі б не жонка з рэўнасцю
свайёй.

ПАТЭНЦЫЯЛЬНЫ ГЕНІЙ

Перакананы быў у тым,
Што дрэмлюць таленты у ім.
Але сплываюць дні за днямі—
І дрэмлюць таленты гадамі.

Пераклаў Г. ТУМАС.

УЦЕМНАВАТУЮ пры-
родную з суседня-
га пакоя даносіліся
шумлівая гамонка, вясёлы
рогат, звод посуду, чарак...
Там урачыста праводзілі ста-
ры год. А я — не праводзіў...
Я стаў і, адчуваючы пякучы
голад і зайздрасць, цярыліва
чакаў, калі выйдзе да мяне
Пятро Кузьміч, мой новы за-
гадчык.

Нарэшце, шклянныя дзве-
ры шырока расчыніліся, з іх
вывалілася зняёмая прыса-
дзістая постаць.

— Дык гэта зноў ты, Рыб-
кін? — здзіўлена прамар-
мытаў Пятро Кузьміч, з поў-
ным ротам, жуючы. — Ну і
настырняя ж ты душа... Не
прыбіру розуму, што з та-
бой рабіць: не магу я да ця-
бе ехаць... У мяне свае госці.

— Дык вы ж абяцалі...
— Ну, абяцаў...
— Мы так рыхтаваліся. —
канючы я. — Парасё засма-
жыл! Нікога, акрамя вас...
Свайёй сямейкай чакаем...

— Чакаеце? Хм, сапраў-
ды атрымліваецца неяк не
таго, нядобра. І нікога не за-
прашалі, кажаш? І закускі
многа?

— А як жа, цэльнае парас-
сё! У натуральным выгля-
дзе, — жаласліва далдоніў
я. — Цяпер вась прападзе.

Пятро Кузьміч задумлена
абхапіў шырокай пяцярнёй
свой падбародак і раптам аж
узрадаваўся:

— Бліскачая ідэя! Пача-
кай, брат...

Ярка асветлены пакой на
нейкі момант праглынуў Пят-
ра Кузьміча, але тут жа ён
зноў паказаўся ў прыдворнай
з хлопцам — дылда пад
столь.

— Знаёмся, Рыбкін: мой
любiмы Вася, студэнт... Жы-

вая вага — 120 кілаграмаў!
Як табе падабаецца? А ве-
сялуй які! Вось забрай яго
і рабі з ім, што хочаш. Ён—
гэта я, лічы... Як кажуць,
паўнамоцны прадстаўнік.

Вася імгненна згроб мяне
ў свае магутныя абдымкі,
лёганька, як пакаёвага са-
бачку, паціскаў і нечарпліва,
па-сяброўску ўжо кінуў:

— Ну, паехалі, ці што,
бацька?

Што ж паробіш, на бяз-
рыб'і і рак рыба...

Такі даімчала нас хутка.
«120 кілаграмаў» усю даро-
гу вінавата хіхікаў і заво-
дзіў модныя песенькі. А я,
адчуваючы пэўную незада-

Новы... А Васеў зычны го-
лас камандаваў і не даваў
спакою:

— Э, не... Так справа не
пойдзе, піце ўсё, а то... рас-
кажу Пятру Кузьмічу. Раў...
раў... не-н-е... на моладзёй
Музыку!

— Які малайчына, — у
захапленні шаптала мне на
духа жонка. — Ці не нагад-
вае ён табе аднаго гусара з
кіно? Колькі зграбнасці, пры-
гажосці...

Але яна не паспела дага-
варыць, бо «гусар» раптам
падбег, схватіў яе за руку і
імкліва пацягнуў на сярэдзі-
ну пакоя.

— Усе, усе скачам! —
аб'явіў ён. — Музыку!

Драўлянай рукою уключыў
я наўздагад прыёмнік: бур-
ны джаз запаланіў пакой...
Маленькая, шчуплая жонка
ніякавата і няўмела тупала,
таўклася ля Васі. Затое гэ-
тага мучыцеля цяжка было
пазнаць: нешта неверагод-
нае, першабытна-дзікае з'я-
вілася ў яго хуткіх рухах.
Ён бязлітасна, як пёрка, кру-
ціў вобод сябе маю жонку,
падкідваў, як мяч, яе ўго-
ру, апускаў уніз... Я нават
заплюшчыў вочы: яшчэ хві-
ліна і нешта здарыцца не-
папраўнае!

Мне б ратаваць бедную
спадарожніцу жыцця, а я
толькі бездапаможна ста-
наў... Эх, быў бы гэты «120
кілаграмаў» ды не родным
дзінем Пятра Кузьміча! Та-
ды б пагаварыў з піжонам...
Цяпер жа я толькі ліхаман-
кава думаў, колькі яшчэ пра-
пягнецца гэтае вар'яцтва.
Але ж, самі разумеете, на
карт было пастаўлена ўсё.

...Толькі пад раніцу, калі,
згубіўшы прытомнасць у
чарговым твіспе, жонка ля-
жыла на канаве, а абедзвы
цётка забрала «хуткая дапа-
мога», я, нарэшце, адвёў да-
моў і «120 кілаграмаў»...
Праўда, па дарозе па яго за-
гаду яшчэ двойчы я вылазіў
з машыны і на марозычку
скакаў «Яблычка». Потым
пеў пра козліка, якога з'елі
злыя студэнты... Карацей,
такога гвалту над свайёй асо-
бай і ворагу не пажадаў бы.
Адно мяне супышала: не мар-
на, залічыцца...

Сяк-так транспартаваў я
«120 кілаграмаў» на трэці
паверх. Стаміўся, змок увесь,
як той чорт у казцы, але да
самых дзвярэй Пятра Кузь-
міча даставіў малайца. Аж
радасна на сэрцы... Асцярож-
ненька пазваніў. Нясмела па-
стукаў. Паскросься... Доўга
там не адкрывалі. Затым за
дзвярыма пачуўся саплівы і
незадаволены голас Пятра
Кузьміча — аж дрыжыкі па
спіне:

— Гэта ты зноў, Рыбкін?!

— Я... і ваш сын.

— Які яшчэ сыноч?!

— Ды Васютку прывёз...
«120 кілаграмаў», — зала-
патаў я, хіхікаючы. — Вясё-
ленькі ён, перахапіў трэш-
кі...

— Сам ты перахапіў, Рыб-
кін! — гнеўна зашыпеў Пят-
ро Кузьміч. — Усё на свеце
пераблытаў... Вядзі хлопца
ў дзверы насупраць... Гэта
суседа сын!

воленасць, пазіраў у акенца,
заклапочана разважаў: як
сустрэне мяне жонка з гэ-
тым... сыном... Канечне,
з'есць і на Новы год нічога
не пакіне... Такая ўжо нату-
ра: хоць скрозь зямлю пра-
валіся, а падавай ёй за свя-
точны стол самага Пятра
Кузьміча!

Ды, як кажуць, была мал-
ланка, а гром не грывнуў:
ледзьве жонка даведлася,
што «сам» накіраваў да нас
Васю, як твар яе адразу па-
лагоднеў:

— Раз прыслаў свайго
сынка — значыць паважае...
Бяжы ж да госця, садзі яго
за стол, а я прычоску надкуд-
лачу.

Падбэдзёраны, выбег я з
кухні да госця і... уразіўся:
Вася сам ужо добра ўладка-
ваўся за сталом і княжац-
кім уладарным жэстам за-
прашаў усіх «даціць»... Усе—
гэта дзве мае састарэлыя
цёткі, Алена і Параска. Яны
спалохана вохкалі, кракталі,
адмаўляліся, а «120 кілагра-
маў» насядаў.

— Пенсіянеры! Не губ-
ляйце марку! — заклікаў
Вася лозунгамі. — На вас
пазірае ўся наша слаўная
моладзё!

І дарэмна позіркi збянтэ-
жаных бабулек шукалі ратун-
ку на маім непахісным тва-
ры: ён загадваў ім — піце...

І цёткі выпілі. За стары
год. Потым — яшчэ раз за
стары. І непрыкметна — за

ХУТКА Новы год, і таму мне
хацелася падзяліцца з ва-
мі сваім вопытам, як трэба ра-
біць падарункі.

У першую чаргу — дары-
абяцанкі. Як сказаў некалі яш-
чэ пан Авідый, абяцанкі нікому
не шкодзяць, і дададзім, нічо-
га не каштуюць. Кожны можа
атрымаць іх столькі, колькі па-
жадае.

Не блага запомніць і другое
важнае правіла: рабі падарун-
кі, улічваючы дыялектыку. Гэ-
та значыць, дарыць трэба ча-
лавеку, калі ты абсалютна
ўпэўнены, што ён табе абавяз-
кова аддзячыць. Узрост гэтай
простай мудрасці вымяраецца
стагоддзямі. Аб эфектыўнасці
такіх дароў сведчыць яшчэ
святое пісанне...

Заўважце і наступнае: па па-
дарунках, як вядома, мяркуюць
пра чалавека: чым даражэй
падарунак, тым больш варты
чалавек, які яго зрабіў. Але
не перастарайцеся, калі лас-
ка. Тут да месца чужоўная ста-
рая прыказка: «Падоранаму

ШТО І ЯК ДАРЫЦЬ

каню ў зубы не глядзяць». Перш за ўсё трэба знаёмага катэгарычна спытаць: «Ну, дык што ты хочаш атрымаць у якасці навагодняга падарунка?» Той, у каго вы гэта запытаеце, пачне ветліва ўхіляцца ад адказу, манернічаць: «Ах, ну што ты, навошта...» Што ж, таго, хто так сарамліва адмаўляецца, не трэба прымушаць пакутваць: не хоча — не трэба...

Цяпер крышку аб некаторых тонкасцях гэтай справы.

Падарункамі дэкавуюць сваё пастаянства. Жонка можа з года ў год атрымліваць у свята панчохі, сыч — бярозавую кашу, шанюныя сваякі — паштоўкі, ну а кханаля... футра. Як трапіна кажуць у наро-
дзе, без агню ж не зварыш!

Гэтымі прынцыпамі можна карыстацца таксама, робячы падарункі, якія маюць выключ-

на практычнае значэнне, — напрыклад, жбан для малака.

Наогул, падарункі, якія ра-
біць муж жонцы, патрабуюць
аялікай далікатнасці. Калі хо-
чаш паказаць сябе з найлеп-
шага боку, інтэлектуалам —
падаруй кнігу, якую даўно ўжо
сам марыш прачытаць. Калі ж
вы з жонкай пасварыліся, мож-
на паводзіць сябе значна пра-
сцей: «Цяпер Новы год. Вось
табе, дарагая, пяць марак, ідзі
і купі сабе што-небудзь».

Як бачыце, я магу навучыць
многаму, што датычыць споса-
баў рабіць падарункі. І ўсё ж,
наглядзячы на гэта, мне трэба
вылучыць да свята вершык,
які я раскажу Дзеду Марозу,
калі мае правараныя спосабы
не будуць дзейснымі...

Пераклаў з нямецкай
Г. БАЛАШ.

Г. БРУХСР

Па тэхнічных умовах унутраныя васьм старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце унутраныя арыкушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі 220600, ГСП Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКОУ, Р. Р. ШЫРМА.